

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Tomáš Procházka

**Trestní odpovědnost právnických osob za
korupční trestné činy**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Rudolf Vokoun CSc.

Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. 3. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Tomáš Procházka

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu rigorózní práce JUDr. Rudolfovi Vokounovi, CSc., za odborné vedení a cenné připomínky při zpracování rigorózní práce.

Obsah

1. Úvod rigorózní práce	7
2. Trestní odpovědnost právnických osob	9
2.1 Obecně k trestní odpovědnosti právnických osob.....	9
2.1.1 Některé základní pojmy.....	9
2.1.2 Důvody pro a proti přijetí trestní odpovědnosti právnických osob	11
2.2 Hlavní koncepty odpovědnosti právnických osob	15
2.2.1 Počátky vývoje a mezinárodní prostředí	18
2.2.2 Vývoj v České republice	22
2.3 Česká právní úprava.....	24
2.3.1 Působnost zákona	25
2.3.2 Rozsah kriminalizace.....	28
2.3.3 Trestní odpovědnost a přičitatelnost trestného činu	31
2.3.4 Možnosti vyvinění	37
2.3.5 Trestní odpovědnost právního nástupce	44
2.3.6 Zánik trestní odpovědnosti	45
2.3.7 Ostatní ustanovení	48
2.3.8 Trestání právnických osob v praxi	49
3. Korupční trestné činy právnických osob	53
3.1 Obecné základy korupce a úplatkářství.....	53
3.2 Úprava korupce v kontextu mezinárodních organizací.....	57
3.2.1 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj	58

3.2.2 Evropská unie	62
3.2.3 Rada Evropy - Skupina států proti korupci	67
3.2.4 Organizace spojených národů.....	70
3.3 Česká právní úprava.....	72
3.3.1 Trestné činy úplatkářství	72
3.3.2 Některé související skutkové podstaty	81
4. Porovnání s vybranými zahraničními právními úpravami.....	83
4.1 Foreign Corrupt Practices Act 1977.....	83
4.2 UK Bribery Act 2010	88
4.3 Vybrané země EU	92
4.3.1 Stručný pohled na slovenskou právní úpravu.....	93
4.3.2 Stručný pohled na německou právní úpravu	94
4.3.3 Porovnávací studie OECD.....	95
5. Některé další vybrané problémy	97
5.1 Corporate governance a koncept compliance	97
5.2 Standardy pro compliance programy	101
5.3 Standardizace a certifikace compliance programů.....	106
5.4 Whistleblowing	108
5.5 Účinná lítost a dočasné odložení trestního stíhání	112
6. Závěr rigorózní práce.....	116
7. Zdroje.....	119
8. Abstrakt.....	133

9. Klíčová slova	136
10. Přílohy.....	137
10.1 Shrnutí metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství.....	137
10.2 Rozsah kriminalizace při přijetí zákona.....	144
10.3 Index vnímání korupce 2016.....	146
10.4 Výsledky porovnávací studie OECD z roku 2016	148
10.5 Případová studie - compliance a riziko trestní odpovědnosti.....	155
10.6 Seznam grafů a tabulek	157

1. Úvod rigorózní práce

Korupce je závažným negativním jevem, který působí v naší společnosti a který má závažné následky. V České republice se nedaří omezit její výskyt tak, jak se to daří některým jiným státům. Závazky vlády České republiky k přijetí některých institutů, které by podpořily boj s korupcí, zůstávají v řadě případů nenaplněny. To má dopad na efektivitu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob za korupční trestné činy, ale i na vnímání korupce ve společnosti. Negativním důsledkem by mohlo být až vytvoření prokorupčního prostředí, ve kterém bude poskytování úplatků velkou částí společnosti ignorováno či vnímáno jako potřebné.

Trestní odpovědnost právnických osob byla již od svého počátku pevně spojena s problematikou boje s korupcí. Právě jednotlivé mezinárodní úmluvy směřující k usnadnění boje s korupcí byly příčinou zavedení tohoto institutu v celé řadě států. Není tak překvapením, že přijetí tohoto institutu v České republice zprostředkovaly kritické hodnotící zprávy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v souvislosti s plněním podobných mezinárodních závazků. Trestní odpovědnost právnických osob však nadále zůstává jednou z nejefektivnějších oblastí právní úpravy v boji s korupcí a to i přesto, že trestní řízení proti obžalovaným právnickým osobám je stále obtížnější vzhledem ke složitější struktuře právnických osob, jejich časté přeshraniční činnosti a narůstajícím požadavkům v mezinárodním prostředí. Na druhou stranu ani trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy nemůže samostatně působit jako prostředek k omezení korupce ve společnosti. V současné době je stále větší pozornost upírána na prevenci páčání korupčních trestných činů prostřednictvím institutu compliance, který nachází své uplatnění i ve vztahu k možnosti vyvinění z trestní odpovědnosti.

Základním tématem této rigorózní práce je trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy. Rigorózní práce nejprve vymezuje některé základní pojmy a důvody pro a proti přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Následně poskytuje ucelený stručný přehled historického vývoje tohoto institutu ve státech kontinentální Evropy i v anglosaském systému práva a přehled některých základních konceptů. Zaměřuje se na českou právní úpravu a především na vybraná ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která jsou důležitá ve spojitosti

s trestní odpovědností za korupční trestné činy. Upozorňuje rovněž na trestání právnických osob v praxi a na aktuální změny právní úpravy.

Rigorózní práce dále uvádí některé obecné souvislosti korupce, snahy o boj proti korupci na úrovni mezinárodních vládních organizací (např. Organizace spojených národů a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), které se staly hybatelem přijetí právní úpravy v jednotlivých státech, a zaměřuje se na českou právní úpravu trestných činů úplatkářství, kterou porovnává se zahraniční úpravou vybraných států (např. USA, Velké Británie a některých evropských států). V závěru připomíná některé vybrané problémy, mezi které řadí corporate governance (systém správy a řízení obchodních korporací), široce pojatý institut compliance, standardizaci a certifikaci compliance programů, whistleblowing (ochranu oznamovatele) a zvláštní institut dočasného odložení trestního stíhání, který nahradil ve vztahu ke korupčním trestným činům funkci právní úpravy účinné lítosti. V přílohách rigorózní práce poskytuje hlubší přehled požadavků na právníky osoby, které vyplývají z metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství ve vztahu k možnosti vyvinění z trestní odpovědnosti a představuje výsledky porovnávací studie Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj zaměřené na trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy. Obsahem příloh je rovněž případová studie zaměřená na postupy nadnárodní právníky osoby v oblasti protikorupční compliance.

Cílem této rigorózní práce je zpracovat ucelený přehled základních konceptů a historického vývoje právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, analyzovat nejdůležitější ustanovení v českém právním řádu vztahující se k dané problematice a porovnat je s právní úpravou vybraných států. Spolu s rozбором trestání právnických osob v praxi a výkladem některých základních institutů pevně spojených s trestní odpovědností právnických osob je hodnocena efektivnost právní úpravy tohoto odpovědnostního vztahu v České republice včetně příčin nedostatku trestních řízení proti právníkům osobám za korupční trestné činy, kterými mohou být např. nedostatky právní úpravy, nepřipravenost orgánů činných v trestním řízení či obecně neochota společnosti čelit korupci a úplatkářství.

2. Trestní odpovědnost právnických osob

2.1 Obecně k trestní odpovědnosti právnických osob

2.1.1 Některé základní pojmy

Trestní právo jako odvětví veřejného práva právnickou osobu pro účely její trestní odpovědnosti nedefinuje. Přesto je její definice nutná pro interpretaci jednotlivých ustanovení trestních předpisů. Její definice a pojetí je tak přenechána občanskému právu hmotnému, které v občanském zákoníku, z. č. 89/2012 Sb., v § 20 odst. 1 uvádí, že právnickou osobou je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost (tzn. je způsobilý být nositelem práv a povinností), nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Občanský zákoník, ale i obecná právní teorie, počítá s rozlišením právnických osob soukromého a veřejného práva, kdy pod právnické osoby soukromého práva jsou zařazovány např. obchodní korporace. Právnické osoby veřejného práva, tj. dle § 20 odst. 2 občanského zákoníku, právnické osoby, které byly zřízeny zákonem, těmto zákonům také podléhají. O České republice, resp. státu, občanský zákoník v § 21 stanoví, že v oblasti soukromého práva se považuje za právnickou osobu. Pro účely trestní odpovědnosti je právní úprava zakotvena odvětvím veřejného práva a tato skutečnost je zohledněna při nastavování osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Obecný přístup k právnickým osobám je v České republice dle občanského zákoníku založen na tzv. teorii fikce¹, která počítá s tím, že právnická osoba je na rozdíl od člověka - fyzické osoby pouze fiktivním útvarem, který má právní osobnost pouze z důvodu, že mu je tato právní vlastnost přiznána či uznána zákonem. Fiktivnímu útvaru tedy právní osobnost nenáleží přirozeně z titulu jeho vlastní existence. Ze stejného důvodu není u právnických osob rozpoznána svéprávnost (dříve způsobilost k právním úkonům), resp. schopnost nabývat vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem. Opačnou teorií, která však v současné době není v České republice v legislativním řádu zakotvena, je tzv. teorie reality². Tato teorie počítá s východiskem,

¹ Hlavním zastáncem teorie fikce byl Friedrich C. von Savigny (1779 - 1861).

² Hlavním zastáncem teorie reality byl Otto F. von Gierke (1841 - 1921).

že právnické osoby nejsou pouze fiktivní útvary, existují jako skutečné osoby s tím, že zatímco fyzická osoba je jednotlivec, je právnická osoba složeným útvarem. Dle této teorie je také upozorňováno na to, že právnické osoby v realitě působí stejným způsobem jako osoby fyzické. Právnické osoby existují bez závislosti na státu, ten tak nemusí jejich právní osobnost zákonem přiznávat či uznávat. Zastánci teorie reality právnickým osobám přiznávají i svéprávnost, resp. způsobilost k právnímu jednání. Přes výše uvedené rozpory byla tato otázka řešena především při diskuzích o důvodech pro a proti přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob. V současné době jí v oblasti trestního práva není přiznávána větší pozornost.

Za trestní odpovědnost jako za zvláštní druh deliktní odpovědnosti je nutné považovat „*povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé právní důsledky - trestní sankce*“³. Trestní odpovědnost tak vzniká teprve v důsledku protiprávního jednání za právem stanovených podmínek a je charakteristická svou následnou (retrospektivní) povahou (k porušení povinnosti došlo v minulosti).

Přestože od přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uplynulo již několik let, zůstává tato trestní odpovědnost nadále jedním z nejspornějších konceptů trestního práva. „*Jedná se o téma mimořádně kontroverzní. Je tomu tak proto, že trestní odpovědnost právnických osob problematizuje osvědčený koncept základních principů kontinentální evropské právní kultury.*“⁴ Spolu se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob muselo dojít především k porušení zásady individuální trestní odpovědnosti, tj. odpovědnosti individuální fyzické osoby. Navíc se v odborných diskuzích objevovaly názory, že zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě směřuje proti několika základním institutům trestního práva, např. vymezení pojmu pachatele, spolupachatelství, obecné otázky požadavku zavinění, systému okolností vylučujících protiprávnost a pojetí trestu jako individuální sankce ukládané konkrétní fyzické osobě. Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob musela v rámci legislativního řešení spočinout na některých nových

³ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9, str. 20.

⁴ Tamtéž, str. 358.

zásadách trestního práva, mezi které se řadí především zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby a zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, jak budou později podrobněji popsány.

Je však nespornou skutečností, že přes přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob, zůstává tato odpovědnost pouze doplňkem k trestní odpovědnosti fyzických osob. To může být formálně spatřováno v rozhodnutí upravit trestní odpovědnost právnických osob ve vedlejší zákonu, který neobsahuje veškerá ustanovení nutná k vyvození trestní odpovědnosti, a tak je nutné při jeho interpretaci zároveň používat jiné obecné trestní předpisy. K této skutečnosti také přispívá zvolený rozsah kriminalizace, který je užší než u fyzických osob, omezená osobní působnost vedlejšího zákona a redukování určitých principů trestního práva. V neposlední řadě je toto prokázáno porovnáním počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených fyzických a právnických osob.

2.1.2 Důvody pro a proti přijetí trestní odpovědnosti právnických osob

Před přijetím konkrétní právní úpravy v České republice stejně jako v ostatních zemích probíhaly dlouhé diskuze o důvodech pro a proti přijetí právního předpisu týkajícího se institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Přestože byl tento institut v některých státech zakotven již před velmi dlouhou dobou, nepřestává být toto téma v odborné literatuře diskutováno. Zpravidla se objevují dva hlavní názorové proudy na úpravu odpovědnosti právnických osob. Zatímco jeden upřednostňuje úpravu formou správního trestání, druhý ponechává odpovědnost právnických osob oblasti trestního práva.

Na téma důvodů pro a proti přijetí už byla napsána spousta odborných publikací a nejsou ani hlavním tématem rigorózní práce vzhledem ke skutečnosti, že už byl institut trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu legislativně upraven. Na druhou stranu se v těchto diskuzích objevují důvody, které se dotýkají samotného koncepčního nastavení zákona a je nutné je alespoň povrchně zmínit.

Mezi důvody pro zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob jsou zařazovány: rozvoj moderní společnosti ve spojení s globalizací ekonomiky a s nimi spojené nové druhy trestné činnosti páchané právnickými osobami, nemožnost prosadit individuální trestní odpovědnost fyzických osob, vyšší stupeň společenského odsouzení trestného činu v porovnání se sankcemi dle předpisů správního práva, rovnováha stále

se rozšiřujících práv právnických osob s povinnostmi a mezinárodní závazky a doporučení. Tyto důvody jsou podepřeny argumenty nedostatečné úpravy mimotrestních možností uložení sankcí právnické osobě především prostřednictvím správního práva a nedostatečná úroveň mimotrestní procesní úpravy, tj. právní úpravy správního řízení.

Na základě rozvoje moderní společnosti a globalizace ekonomiky dochází k tomu, že právnické osoby zastávají stále silnější postavení. „*Hospodářská činnost, v jejíž sféře dochází k trestné činnosti nejčastěji, se uskutečňuje zejména činností právnických osob*“.⁵ Integrací a slučováním hospodářských subjektů dochází k zesílení postavení jednotlivých společností, jejich činnost zahrnuje celou řadu oblastí a často v ní může docházet k protispolečenským a trestným jednáním. „*Tyto aktivity se týkají zejména následujících oblastí: podvody a korupce v oblasti veřejných zakázek, získávání úvěrů podvodem, rozvoj podvojných modelů kapitálových investic, různé způsoby krácení nebo neplacení daní, zejména prováděné prostřednictvím bankovních převodů do ciziny, různé typy porušování zákazů exportů a embarga, výroba, skladování, přeprava, distribuce a prodej výrobků nebezpečných pro život a zdraví, průmyslové znečištění životního prostředí, respektive jeho složek (ovzduší, vody, půdy, hornin, organismů, ekosystému, energie), porušování požadavků ekologicky bezpečné výroby, přesun odpadů na území jiného státu, tzv. praní špinavých peněz provázené investicemi do legální ekonomiky*“.⁶ Některé z těchto aktivit navíc dosahují takové intenzity protispolečenského jednání, že jim zcela odpovídá možnost použití trestního práva jako nástroje ultima ratio, tj. nejrepresivnější formy odpovědnosti v právní úpravě v demokratickém právním řádu. „*Trestní právo disponuje širší paletou sankcí než správní právo a pro trestání právnických osob si lze představit (kromě tradičních peněžitých sankcí, jež zná správní právo) další trestní sankce, jako je likvidace právnické osoby, zákaz či omezení její činnosti apod.*“⁷ Navíc je trestný čin spojen

⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 81.

⁶ Tamtéž, str. 82.

⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 12.

s vyšší mírou společenského odsouzení než správní delikty či přestupky, kdy „*trestní právo má k dosažení těchto difamačních účinků vhodné nástroje (např. trest zveřejnění rozsudku, rejstřík trestů)*“⁸.

Trestní odpovědnost právnických osob také „*vyplňuje mezeru sankcionování tam, kde nelze dovodit individuální trestní odpovědnost*“⁹, kdy je v souvislosti se stále složitější organizační strukturou právnických osob obtížnější a často téměř nemožné individualizovat pachatele trestného činu, tj. fyzickou osobu, která se protiprávního činu ve skutečnosti dopustila. „*V případě spáchání řady trestných činů právnickou osobou je velmi obtížné, za předpokladu, že by právnická osoba nebyla trestně odpovědná, nalézt fyzickou osobu, která by nesla trestní odpovědnost a která by mohla být uznána vinnou, ačkoliv o spáchání trestného činu není pochyb*“¹⁰, neboť skutečný pachatel trestného činu bude často nedohledatelný, protože není možné bez důvodných pochybností v trestním řízení určit, kdo byl v konkrétní situaci odpovědný.

Za hlavní důvod, proč však byla úprava pravé trestní odpovědnosti přijata v celé řadě států, jsou považovány mezinárodní závazky a doporučení, např. ze strany Evropské unie a jiných mezinárodních organizací (v České republice přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ve větší míře zprostředkovaly kritické hodnotící zprávy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj o neplnění závazků, které Česká republika přijala v rámci boje proti korupci). Stále se zvyšující počet mezinárodních dokumentů, které počítají s přijetím institutu odpovědnosti právnických osob (většinou není striktně vyžadována forma pravé trestní odpovědnosti) či ho alespoň doporučují, ovlivňuje přímo úvahy o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Je tomu tak především i z důvodu, že je tento důvod podpořen nedostatečnou právní úpravou jiných právních odvětví, např. správního trestání ve správním právu, a mimotrestních řízení, kdy by roztříštěnost, nejednotnost a neúplnost právní úpravy mohla snadno zabránit

⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 12.

⁹ Tamtéž, str. 13.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 87.

naplnění požadavků mezinárodních dokumentů a úmluv. Mimotrestní řízení pak nemají tak účinné procesní prostředky a neposkytují takovou úroveň ochrany obviněnému jako řízení trestní.

V neposlední řadě bývá zmiňována rovnováha práv a povinností, kdy stále se rozšiřující práva právnických osob by měla být vyrovnána také širšími povinnostmi. Projevuje se tak tendence sblížení právních statutů fyzických a právnických osob.

V kontrastu proti výše uvedenému bývají mezi důvody proti zavedení pravé trestní odpovědnost právnických osob zařazovány následující skutečnosti: právnické osoby jsou jen fikcí a nemohou tak být pachatelem trestného činu, nemají způsobilost jednat ve smyslu trestního práva a nemohou jednat zaviněně, úpravou dochází k zavádění kolektivní viny s nespravedlivými sankcemi, které postihují i nevinné fyzické osoby, trestní právo jako nástroj *ultima ratio* není nutné v případě odpovědnosti právnických osob použít, neboť postačí právní úprava správního trestání, která je efektivnější a rychlejší. Navíc prostřednictvím zavedení této trestní odpovědnosti dochází k většímu zatížení trestní justice.

Přestože bývá hned první z důvodů v současné době popírán z titulu, že právnické osoby svým charakterem činnosti dosahují významného vlivu na fungování společnosti, je skutečnost, že právnické osoby jsou jen fikcí a umělým konstruktem bez reálného podkladu, stále zdůrazňována. „*Je proto prý vyloučeno, aby figurovaly jako pachatelé trestných činů*“¹¹ a vystupovaly jako subjekt trestněprávních vztahů. Právnické osoby také nejsou způsobilé jednat, jedná za ně vždy fyzická osoba a dochází tak k „*dovozování právní odpovědnosti za cizí jednání*“¹², které je v praxi často komplikované. Právnické osoby nejsou dle těchto argumentů navíc schopny jednat zaviněně a obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu tak zásadně chybí a je nutné ho přičítat z jednání fyzických osob. Tímto způsobem dochází k narušování ustálené úpravy subjektivní odpovědnosti za zavinění. „*Tento argument je v diskuzích*

¹¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 15.

¹² Tamtéž, str. 15.

vznášen nejčastěji a lze se s ním nejobtížněji vypořádat.“¹³ Česká právní úprava tak činí zakotvením zásady souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob, kdy dochází k odlišení právní úpravy základních institutů trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob, a úpravou tzv. přičitatelnosti trestného činu.

V diskuzích bývá také namítáno, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob zavádí kolektivní vinu a dochází k postihování nevinných osob, „*kteřé neměly možnost ovlivnit deliktní jednání právnické osoby*“¹⁴. K takovým nežádoucím důsledkům však může docházet a v praxi dochází i při trestání fyzických osob. Případně je poukazováno na skutečnost, že by uplatněním trestní odpovědnosti právnických osob mohla být porušena zásada *ne bis in idem* (zákaz dvojího trestání), pokud by byla fyzická osoba za stejný skutek trestána dvakrát. „*Nejprve v rámci svojí individuální odpovědnosti, poté jako člen právnické osoby, kterého se sankce uložené právnické osobě také dotknou*.“¹⁵ Na druhou stranu lze samozřejmě argumentovat, že sankce nejsou ukládány stejným subjektům, a tak nemůže k porušení uvedené zásady dojít.

Důvody proti zavedení takové trestní odpovědnosti umocňují argumenty, které poukazují na to, že trestní právo slouží jen jako nástroj *ultima ratio*, kterého není nutné využít v situacích, kdy postačuje právní úprava správního trestání, a na již velkou přetíženost soustavy trestního soudnictví, která je takovým institutem ještě navýšena.

2.2 Hlavní koncepty odpovědnosti právnických osob

Studie Parlamentního institutu o trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných státech Evropské unie nazvaná *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve*

¹³ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 15.

¹⁴ Tamtéž, str. 16.

¹⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8, str. 58.

vybraných členských státech Evropské unie¹⁶ rozeznává tři základní modely trestní odpovědnosti právnických osob. Americký model trestní odpovědnosti je založen na tzv. agregační teorii, podle které je právnická osoba trestně odpovědná za jakékoliv porušení předpisů trestního práva zaměstnancem, pokud ten jednal v rámci náplně práce a jménem právnické osoby. Je tak stanovena poměrně široká trestní odpovědnost, při které je zároveň možné ukládat širokou škálu sankcí. Vedle amerického modelu dále studie rozeznává anglo-francouzský model omezené trestní odpovědnosti právnických osob, který vychází ze skutečnosti, že trestní odpovědnost právnických osob je dána jen za předpokladu, že trestní právo porušil jednotlivec, který v právnické osobě představuje vysokou funkci nebo má v právnické osobě důležitou rozhodovací pravomoc v rámci organizační struktury. „*Tento model tedy spíše stanoví omezenou odpovědnost právnických osob a rovněž omezená škála případných sankcí nedostatečně zohledňuje nápravnou funkci trestního práva*“¹⁷, je však uplatňován např. v Belgii, Nizozemí či Finsku. Posledním z modelů odpovědnosti je tzv. německý model deliktní odpovědnosti právnických osob, který není založen odvětvím trestního práva. Naopak představuje úpravu správního práva, která ale zajišťuje fungování složitěmu správních sankcí k naplnění stejného účelu jako předchozí modely. Vyloučena je pouze funkce odplaty. „*Model správních sankcí (namísto trestních sankcí pro právnické osoby) je rovněž uplatňován v Bulharsku, Itálii a Řecku.*“¹⁸

Uvedené dělení je jen jedno z mnoha. Zároveň je možné „*rozlišovat v zásadě anglo-americký model trestní odpovědnosti právnických osob a kontinentální model trestní odpovědnosti právnických osob*“¹⁹, kdy kontinentální model bývá v odborné literatuře dělen na další tři hlavní veřejnoprávní koncepty deliktní odpovědnosti právnických

¹⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, Parlamentní institut. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU: Srovnávací studie č. 5.270* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/09/00020954.pdf>.

¹⁷ Tamtéž, str. 7.

¹⁸ Tamtéž, str. 7.

¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 21 - 22.

osob, a to pravou trestní odpovědnost, nepravou trestní odpovědnost a správní odpovědnost.

Model pravé trestní odpovědnosti vychází ze skutečnosti, že trestní odpovědnost je upravena v trestním zákoně, anebo ve zvláštních zákonech o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy sankce jsou vždy ukládány v trestním řízení a tím současně dochází k zabezpečení silnější ochrany osoby obviněné. Pro nepravou trestní odpovědnost je charakteristické ukládání trestních či kvazi-trestních sankcí, nikoliv trestů, i přes skutečnost, že trestní odpovědnost není upravena žádným trestním ani zvláštním zákonem. Nepravá trestní odpovědnost tak zachovává tradiční zásadu, na které je trestní právo založeno, tj. individuální trestní odpovědnost fyzických osob, a právnické osoby jsou postihovány ve formě ochranných opatření či jiných sankcí, které jsou ukládány v trestním řízení, které se týká trestného činu fyzické osoby, jako jedno z vedlejších opatření. „*Takovými sankcemi jsou např. odčerpání prospěchu z trestné činnosti, kde pachatel spáchal protiprávní čin v úmyslu získat pro právnickou osobu prospěch, nebo odnětí oprávnění provozovat podnikatelskou činnost, kde mohla právnická osoba zabránit spáchání trestné činnosti fyzickou osobu např. kontrolou, dohledem či výměnou odpovědných zástupců.*“²⁰ Posledním veřejnoprávním modelem deliktní odpovědnosti právnických osob používaným v kontinentální Evropě je odpovědnost dle správního práva, kde jsou sankce ukládány v samostatném správním řízení.

Česká republika při přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zvolila cestu pravé trestní odpovědnosti stanovené zvláštním trestním zákonem. Sankce se ukládají v trestním řízení a uplatňuje se základní zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob. „*Mezi odpovědností fyzických osob a odpovědností právnických osob tak není vztah vzájemnosti, závislosti (akcesority), ale vztah nezávislosti, osamostatnění jedné od druhé.*“²¹ Obecně však uvedená zásada platí

²⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8, str. 23.

²¹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9, str. 41.

pouze u trestných činů, u kterých může být právnická osoba pachatelem dle § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tzn. v případě, že nejde o výslovně vyloučené trestné činy. Česká republika se tímto postojem zařadila mezi většinu evropských států. Na druhou stranu koncept pravé trestní odpovědnosti právnických osob stále není jednotně přijímán, např. Slovensko mělo až do roku 2016 zakotvenou nepravou trestní odpovědnost a německá právní úprava je stále založena na koncepci správního práva.

2.2.1 Počátky vývoje a mezinárodní prostředí

Trestní právo v kontinentální Evropě se tradičně opírá o zásadu individuální trestní odpovědnosti. Nebylo by ale správné uvést, že v historickém vývoji nedocházelo k postihu „*různých kolektivních entit - společností, svazků, obcí, cechů, spolků, gild, měšťanských svazů, územních celků apod.*“²². Mezi příklady takového postihu je možné uvést trestání obcí ve starověkém Římě, trestání kolektivních společenství ve středověku či trestání měst a cechů. „*Názory popírající možnost trestání kolektivů byly spíše výjimkou - např. papež Innocenc IV. se na lyonském koncilu v roce 1245 vyslovil proti možnosti trestat a exkomunikovat 'universitas', chápanou jako společenství členů církevní obce.*“²³

K ustoupení od trestání kolektivních společenství dochází v kontinentální Evropě až v 17. a 18. století „*s upevněním moci centralistického absolutistického státu*“²⁴. Na základě osvícenství navíc dochází k zesílení důrazu na individuální svobodu občana, která se neslučuje s trestáním kolektivních společenství (s kolektivní odpovědností) a která byla později podpořena teorií fikce pro právnické osoby popírající „*jejich realnost a tím i jejich způsobilost vystupovat jako pachatel trestného činu*“²⁵.

²² ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 1.

²³ Tamtéž, str. 1.

²⁴ Tamtéž, str. 1.

²⁵ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 2.

Zatímco kontinentální Evropa ustoupila od trestání kolektivních společenství a výlučně ve svých právních řádech zakotvila zásadu individuální trestní odpovědnosti, došlo k odlišnému vývoji ve Velké Británii a USA. Skutečné moderní počátky úpravy trestní odpovědnosti právnických osob tak bývají spatřovány právě v těchto zemích i přes původní nesystematickou právní úpravu (která se skládala především z právních obyčejů a soudních rozhodnutí). Trestní právo v tzv. systému common law k vyvození trestní odpovědnosti požaduje naplnění dvou hlavních znaků, tj. actus reus a mens rea. Zatímco actus reus naplňuje vědomé konání či opomenutí porušující zájem chráněný právním řádem (v našich právních poměrech jednání upravené v rámci objektivní stránky trestného činu), je mens rea „*subjektivním stavem pachatele, který zhruba odpovídá kontinentálnímu pojetí viny nebo zavinění*“²⁶. Z výše uvedeného vyplývá, že i tyto zásady byly přijaty a upraveny především na základě nutnosti definovat požadavky pro individuální trestní odpovědnost. Z nich pak systém common law stanovil několik výjimek, pomocí kterých došlo k zakotvení nepřímé trestní odpovědnosti právnických osob. Mezi tyto výjimky bývá nejčastěji řazena tzv. strict liability (trestní odpovědnost bez zavinění) a vicarious liability (odpovědnost v zastoupení).

Strict liability neboli trestní odpovědnost bez zavinění „*je založena normami regulační povahy, které ukládají různé povinnosti v oblastech veřejného zájmu*“²⁷. Přestože adresáty těchto právních norem nejsou pouze právnické osoby a jejich porušení není zcela srovnatelné se spácháním trestného činu (především z důvodu chybějícího morálního hodnocení činu), je institut strict liability jednou z možností, jak vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby především z důvodu, že při aplikaci tohoto institutu právní normy dochází (z důvodu ochrany veřejného zájmu) k opominutí nutnosti dovést zavinění. Trestní odpovědnost právnických osob je také založena institutem tzv. vicarious liability neboli zástupné trestní odpovědnosti či odpovědnosti v zastoupení. „*Podle této koncepce právnická osoba ručí za protiprávní jednání svých pracovníků (ručí za cizí zavinění), pokud toto jednání spadá do rámce působnosti*

²⁶ Tamtéž, str. 3.

²⁷ Tamtéž, str. 3.

*právnícké osoby*²⁸, resp. do oboru činnosti právnické osoby. Přestože se institut původně vytvořil v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, byla z něj následně vyvozována i odpovědnost trestní. Jeho aplikace však nebyla neomezená, „*některé druhy deliktů, např. delikty proti životu a zdraví, byly z dosahu principu vicarious liability vyňaty*“²⁹.

Později anglické soudy dospěly k tomu, že došlo také k zakotvení institutu přímé trestní odpovědnosti právnických osob. Tento institut, často označovaný „*jako odpovědnost alter ego*“³⁰, je uplatňován restriktivně. K tomu, aby bylo dovozeno přímé jednání právnické osoby, musí být trestný čin spáchán jedním z vedoucích představitelů právnické osoby. Ke zdůvodnění trestní odpovědnosti právnických osob byla „*začátkem 20. století rozvinuta tzv. identifikační teorie*“³¹, podle které nebyly právnické osoby považovány jen za fiktivní útvary z důvodu, že v mnohém je možné je připodobnit osobám fyzickým. „*Jsou v nich výkonné složky, provádějící mechanické operace, ale jsou v nich také vůdčí orgány, vyjadřující ideje a zájmy právnických osob. Tak jako u fyzické osoby existuje psychický život, u právnické osoby existuje vnitřní duchovní klima, naplněné myšlenkami a vůlí členů tohoto společenství.*“³² Z těchto závěrů vyplynula skutečnost, že trestní odpovědnost za zavinění je možné uplatnit i u právnických osob na základě toho, že by mělo být možné vyvodit u nich zavinění na základě podobnosti s fyzickou osobou. „*Teoretické zdůvodnění trestní odpovědnosti právnických osob a argumentace používaná v judikatuře jsou ve Velké Británii velmi obšírné, zčásti však konzervativní a historicky proměnlivé*“³³, spojené obecně s úpravou

²⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 3.

²⁹ Tamtéž, str. 3.

³⁰ Tamtéž, str. 4.

³¹ Tamtéž, str. 4.

³² Tamtéž, str. 4.

³³ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 4 - 5.

institutu samostatné právní osobnosti právnických osob, např. případ Salomon v. Salomon.

Zatímco na území USA probíhal vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob obdobně jako ve Velké Británii, kontinentální Evropa se k myšlence kolektivní trestní odpovědnosti vrátila teprve na začátku 20. století na základě ekonomického vývoje, kdy dochází ke globalizaci, soustředění ekonomické síly a vlivu právnických osob. „*Tento vývoj byl reflektován v oboru právní filozofie polemikou se Savignyho teorií fiktivní existence právnických osob a novou koncepcí reálné subjektivity, vypracovanou německým profesorem Otto von Gierkem*“³⁴, na základě které jsou právnické osoby způsobilé projevat svou vůli a být trestně odpovědné. I přes tuto novou teorii subjektivity právnických osob nedošlo k rozšíření pohledu na nutné zakotvení institutu právě trestní odpovědnosti právnických osob, a tak se „*v trestním zákonodárství kontinentálních evropských států až do roku 1976 tato myšlenka nikde neprosadila*“³⁵.

Kontinentální Evropa na požadavek odpovědnosti právnických osob zareagovala především vytvořením „*deliktů odpovědnosti právnických osob za přestupky či jinak nazývané správní delikty*“³⁶. Tato tendence se však na území České republiky neprosadila až do roku 1954, kdy došlo k zakotvení prvního správního deliktu právnické osoby tak, jak jsou dnes takové delikty upraveny v právních předpisech, které se řadí do oblasti správního práva. K rozšiřování správního trestání právnických osob došlo ve všech zemích kontinentální Evropy.

Opravdové počátky zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě jsou pak spojeny především s činností jednotlivých mezinárodních organizací a některými specifickými oblastmi, kde bylo zakotvení odpovědnosti právnických osob vyžadováno jako nutné opatření vzhledem k předmětu právní úpravy. Jsou tak spojeny především s oblastí korupce a legalizace výnosů z trestné činnosti, boje proti

³⁴ Tamtéž, str. 8.

³⁵ Tamtéž, str. 9.

³⁶ Tamtéž, str. 9.

nadnárodnímu organizovanému zločinu, ochrany finančních zájmů Evropských společenství či potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků. Jednotlivé instrumenty mezinárodní úpravy pak ve většině případů požadují, aby jednotlivé státy přijaly takové právní předpisy, aby bylo možné ukládat právnických osobám sankce, které jsou účinné, přiměřené a odstrašující. Nebývá specifikováno, jakým způsobem mají být tyto sankce ukládány, tzn. zda by mělo jít právě o trestní odpovědnost právnických osob. Mezi uvedenými instrumenty mezinárodní úpravy jsou nejdůležitější: Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, Trestněprávní úmluva Rady Evropy o korupci, Úmluva OSN proti korupci, Mezinárodní úmluva OSN o potlačování financování terorismu, Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Tyto snahy následně vyvrcholily v jednotlivých státech kontinentální Evropy přijetím právních předpisů upravujících delikt ní odpovědnost právnických osob. Přestože první zákon byl přijat již v roce 1976 v Nizozemí, v České republice probíhaly dlouhé diskuze o nutnosti tohoto institutu a o způsobu, jakým zasahuje do klasické koncepce trestní práva, tj. individuální trestní odpovědnosti za zavinění (do tradičního pojetí subjektivní odpovědnosti).

2.2.2 Vývoj v České republice

K prvním změnám v České republice došlo v 90. letech 20. století, kdy byl přijat institut jednání za jiného zákonem č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 1998. Jedinou trestněprávní sankcí, kterou bylo možno právník é osobě uložit, bylo zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.

První neúspěšný pokus o přijetí samostatné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob proběhl v roce 2004 v podobě vládního návrhu zákona z roku 2004, který byl zamítnut již v prvním čtení. Variantou k tomuto návrhu byl věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis, který upravoval správní

odpovědnost právnických osob jako alternativy k trestní odpovědnosti pro naplnění požadavků stanovených mezinárodním právem, tj. především umožnění uložení dostatečných sankcí právnickým osobám. U tohoto věcného záměru byla však zvážena rozdílnost správního práva a z tohoto důvodu bylo rozhodnuto, že nemůže vzhledem k současnému stavu právní úpravy sloužit jako plnohodnotná varianta připravovaného institutu trestní odpovědnosti právnických osob.

Věcný záměr zvažoval více možností z důvodu, že se vzhledem k politické situaci nejevilo jako možné přijmout zákon upravující trestní odpovědnost právnických osob. Vedle něj byla připravena verze úpravy odpovědnosti správním právem či kombinací správního a trestního práva, kdy by hmotněprávní úpravu obsahovalo správní právo, ale řízení o jednotlivých deliktech by podléhala úpravě trestního práva procesního jako souběžné řízení o trestném činu fyzické osoby, jejíž jednání bylo považováno za jednání právnické osoby. Legislativní rada vlády se vyjádřila pozitivně především k návrhu úpravy trestním právem.

Změna politické situace po volbách do Poslanecké sněmovny České republiky v roce 2010 vyústila v přípravu tzv. protikorupčního balíčku, v jehož rámci byl vypracován i návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který vláda přijala 23. 2. 2011. Poslanecká sněmovna s ním vyjádřila svůj souhlas 27. 9. 2011, o měsíc později tak učinil i Senát České republiky. Následně prezident republiky využil svého suspenzivního veta a návrh zákona vetoval z důvodu, že zaváděl kolektivní vinu do českého právního řádu a umožnil postih nevinných osob. Toto suspenzivní veto bylo přehlasováno a 22. 12. 2011 byl zákon publikován ve Sbírce zákonů.

„Přijetí tohoto zákona předcházely četné odborné i akademické diskuze nad účelností přijetí trestní odpovědnosti právnických osob, které byly do značné míry ovlivněny i požadavky zahraničních subjektů, aby náš právní řád umožnil účinné sankcionování protiprávního jednání právnických subjektů, které ovlivňují a významným způsobem se podílejí na páchání závažné trestné činnosti, ale i právními úpravami trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentálních evropských právních úpravách, a to

*i přesto, že žádná mezinárodní smlouva nevyžaduje přímo trestní odpovědnost právnických osob.*³⁷

Zákon provázely některé problematické skutečnosti, např. velmi krátká legisvakanční lhůta s tím, že zákon, platný od 22. 12. 2011, nabyl účinnosti již 1. 1. 2012. Zákon byl od té doby také několikrát novelizován, tj. např. zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, s účinností od 1. 1. 2014. V průběhu roku 2016 byl zákon o trestní odpovědnosti právnických osob novelizován zákonem č. 183/2016 Sb. k promítnutí některých širokých koncepčních změn (např. rozsah kriminalizace či nová možnost vyvinění právnické osoby).

Je však nutno konstatovat, že „*i po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zůstává trestní odpovědnost právnických osob jen doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických*“³⁸, a to především vzhledem k počtu stíhaných, obviněných, obžalovaných a odsouzených osob.

2.3 Česká právní úprava

V české právní úpravě je tedy trestní odpovědnost právnických osob zakotvena v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“). Dle § 1 odst. 1 tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, která lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je ve vztahu k obecným trestněprávním předpisům zvláštním právním předpisem, kdy § 1 odst. 2 ZTOPO stanoví, že se použije trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), v řízení proti právnické osobě trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.) a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve

³⁷ CHMELÍK, J.; NOVOTNÝ, F.; STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 311 s. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 279.

³⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9, str. 364.

věcech trestních (zákon č. 104/2013 Sb.), jen nestanoví-li zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jinak a není-li to z povahy věci vyloučeno. Toto ustanovení se vztahuje na případy, kdy zákon o trestní odpovědnosti svými ustanoveními neupravuje celkově určitou problematiku (např. jednotlivé skutkové podstaty trestných činů) či upravuje jen dílčí otázku (např. vyloučení z promlčení dle § 13 ZTOPO).

Zákon o trestní odpovědnosti je tzv. vedlejším trestním zákonem a především pramenem trestního práva hmotného, přestože obsahuje i procesněprávní ustanovení. Skutečnost, že je označován za trestní zákon, vyplývá z ustanovení § 110 trestního zákoníku, které vyjmenovává jednotlivé trestní zákony (vedle trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí ještě zákon o soudnictví ve věcech mládeže, tj. zákon č. 218/2003 Sb.).

2.3.1 Působnost zákona

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve svých úvodních ustanoveních upravuje některá speciální pravidla pro stanovení působnosti, tj. pro působnost místní, působnost stanovenou mezinárodní smlouvou a osobní působnost. Naopak „*neobsahuje ustanovení o zákazu retroaktivity ani navazující ustanovení o časové působnosti*“³⁹. V tomto rozsahu se subsidiárně použijí ustanovení trestního zákoníku.

Pro právní úpravu korupčních trestných činů jsou nejdůležitější následující vybraná ustanovení. Ustanovení § 2 ZTOPO obsahuje základní pravidlo zásady teritoriality pro určení místní působnosti ZTOPO, podle které se posoudí trestnost činu za předpokladu, že byl spáchán na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo na území České republiky nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že ve všech případech nemusí nastat jednání či následek trestného

³⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 474.

⁴⁰ ZTOPO tak omezuje zásadu teritoriality tak, jak je vnímána trestním zákoníkem, protože se vztahuje pouze na trestné činy právnických osob spáchané na území České republiky při naplnění ostatních uvedených podmínek. U trestní odpovědnosti fyzických osob dle § 4 trestního zákoníku žádné takové omezení upraveno není.

činu na území České republiky, zakotvuje ustanovení § 2 odst. 2 ZTOPO úpravu tzv. distančních deliktů.⁴¹ „*Stejně jako u osob fyzických, ani osoby právnické nemusejí spáchat trestný čin ve všech jeho znacích na území České republiky.*“⁴² Místo spáchání se přitom posoudí dle obecných pravidel trestního práva.⁴³ ZTOPO také speciálně vymezuje zásadu personality, kdy ustanovení § 3 zákona stanoví, že se podle trestního zákona České republiky posoudí trestnost činu, kterého se v cizině dopustila právnická osoba se sídlem v České republice.

V případě trestných činů úplatkářství přichází v úvahu také uplatnění tzv. zásady subsidiární univerzality dle § 4 odst. 2 ZTOPO. Podle zákona České republiky se dle této zásady posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo na území České republiky, pokud byl spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo. Vzhledem ke skutečnosti, že ZTOPO toto ustanovení neomezuje taxativním výčtem trestných činů, je tuto absenci nutné vnímat tak, že se tato zásada vztahuje na všechny trestné činy, které nejsou vyloučeny v § 7 ZTOPO.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vedle těchto ustanovení upravuje speciálně ještě působnost určenou mezinárodní smlouvou, kdy se dle zákonů České republiky posoudí trestnost činu, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu dle čl. 10 Ústavy České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., tzn. mezinárodní smlouva, která byla vyhlášena, k jejíž ratifikaci dal souhlas Parlament

⁴¹ Za distanční delikty jsou považovány situace, ve kterých následek trestného činu nastal nebo měl nastat na jiném místě, než na kterém byla vykonána trestná činnost. Podle zákona České republiky se tak posoudí, dopustila-li se právnická osoba jednání naplňujícího jeho skutkovou podstatu zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť je z části, nastat na území České republiky.

⁴² JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8, str. 131.

⁴³ Místem spáchání trestného činu je dle obecné právní úpravy místo, kde došlo k jednání pachatele, kterým naplnil objektivní stránku trestného činu, ale také místo, kde nastal nebo měl nastat následek trestného činu.

a již je Česká republika vázána. Dle čl. 10 Ústavy České republiky stanoví-li mezinárodní smlouva, která je součástí českého právního řádu, něco jiného než zákon, tak se použije přednostně ustanovení mezinárodní smlouvy. Z této dikce vyplývá i ustanovení § 5 odst. 2 ZTOPO, dle kterého může mezinárodní smlouva, která je součástí českého právního řádu, působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nejen rozšířit, ale i zúžit.

Posledním ustanovením, které se týká působnosti ZTOPO, je § 6 tohoto zákona, který obsahuje negativní určení osobní působnosti. Dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nejsou trestně odpovědné Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci s tím, že ale majetková účast těchto právnických osob na právnické osobě nevylučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby. Vyloučení odpovědnosti právnických osob v § 6 ZTOPO vychází z definice trestně odpovědné právnické osoby obsažené v mezinárodních dokumentech, které právnickou osobu shodně definují jako „*jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací*“⁴⁴. Tato skutečnost je potvrzena důvodovou zprávou, která byla připravena k návrhu ZTOPO a nepředpokládala trestní odpovědnosti cizích států ani jiných subjektů mezinárodního práva, např. mezinárodní organizace veřejného práva, z důvodu mezinárodní suverenity uvedených subjektů. Současná dikce zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tak absolutně vylučuje z trestní odpovědnosti Českou republiku jako stát, tj. veřejnoprávní korporaci, a to i přes skutečnost, že se při vystupování v soukromoprávních vztazích považuje za právnickou osobu dle § 21 občanského zákoníku. „*Je vyloučena nejen odpovědnost České republiky, ale též odpovědnost všech organizačních složek státu, neboť tyto nejsou právnickými osobami*“⁴⁵, např. ministerstva, soudy a státní zastupitelství. Dalšími vyloučenými subjekty dle § 6 ZTOPO jsou územní samosprávné celky při výkonu

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 476.

⁴⁵ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2, str. 102.

veřejné moci.⁴⁶ Na rozdíl od České republiky ale nejsou vyloučeny z působnosti zákona v plném rozsahu. Vyloučení se uplatní jen při výkonu veřejné moci, kterým se rozumí „vystupování a jednání územně samosprávných celků jako osob veřejného práva, které zajišťují výkon samostatné, tak přenesené působnosti“⁴⁷. Veřejnou mocí je pak „taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů ať již přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí orgánu nezávisí od vůle subjektu.“⁴⁸ Z úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob pak logicky vyplývá, že se nevztahuje na trestné činy fyzických osob, podnikajících fyzických osob či jiných útvarů, které z hlediska díkce právní úpravy nelze považovat za právnické osoby (např. svěřenské fondy dle § 1448 a n. občanského zákoníku, z. č. 89/2012 Sb.).

2.3.2 Rozsah kriminalizace

Rozsah kriminalizace, tedy stanovení okruhu společenských zájmů, které zákon o trestní odpovědnosti právnických osob chrání (věcná působnost zákona), patří k jedné ze základních otázek, která je v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob diskutována. Ke stanovení konkrétního rozsahu kriminalizace v právní úpravě existuje více koncepcí či přístupů. Trestní odpovědnost právnických osob může být stanovena tak, že jsou kriminalizovány veškeré trestné činy podle trestního zákoníku, tj. dle obecné úpravy trestní odpovědnosti fyzických osob, nebo jen některé taxativně stanovené trestné činy. Tyto přístupy bývají rozšiřovány o možnost doplnění zvláštních skutkových podstat trestných činů, které by mohla spáchat jen právnická osoba či vymezení rozsahu kriminalizace na druhově určené trestné činy.

⁴⁶ Za územní samosprávné celky se považují obce (dle zákona o obcích, z. č. 128/2000 Sb.), kraje (dle zákona o krajích, z. č. 129/2000 Sb.) a hl. město Praha, které má postavení obce a kraje současně (dle zákona o hlavním městě Praze, z. č. 131/2000 Sb.).

⁴⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2, str. 103.

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 477.

Oba hlavní přístupy mají výhody a nevýhody. V případě zvolení úpravy rozsahu kriminalizace formou taxativního výčtu může dojít k opomenutí některého trestného činu. Především samostatná úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyžaduje, aby při schvalování textu zákona došlo k zahrnutí všech podstatných skutkových podstat, protože v tomto případě není možná podpůrná aplikace trestního zákoníku. Pokud je uzákoněna varianta trestní odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy obsažené v trestním zákoníku, není-li stanoveno jinak, může naopak dojít k tomu, že nebudou vyloučeny některé trestné činy, kterých se právnická osoba ze své povahy nemohla dopustit, např. trestný čin dvojího manželství. Dochází tak k oslabení právní jistoty, především pokud trestní zákon výslovně neupravuje, za které trestné činy právnická osoba neodpovídá a tyto závěry musí dovozovat právní praxe.

Tato situace nastala i v České republice, kdy při přijetí zákona došlo k úzkému vymezení trestných činů v § 7 ZTOPO, za které může být právnická osoba trestně odpovědná. V legislativním procesu byly zvažovány dvě varianty rozsahu kriminalizace v rámci ZTOPO. Zatímco jedna počítala s trestní odpovědností právnických osob za všechny zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, pokud není jejich spáchání právnickou osobou vyloučeno její povahou, tak druhá varianta obsahovala kriminalizaci úzkého počtu trestných činů obsažených v trestním zákoníku (obecně došlo ke kriminalizaci 79 trestných činů, což je výrazně nižší číslo oproti návrhu z roku 2004, který byl zamítnut již v prvním čtení a který kriminalizoval celkově 133 trestných činů). V průběhu legislativního procesu došlo k rozšíření návrhu o daňové trestné činy a nakonec došlo k přijetí varianty taxativního výčtu a do textu bylo zařazeno celkem 84 trestných činů. Do výčtu trestných činů uvedených v ustanovení § 7 ZTOPO byla zahrnuta „*různorodá směs deliktů téměř ze všech hlav zvláštní části trestního zákoníku s výjimkou trestných činů obsažených v první hlavě zvláštní části trestního zákoníku (tedy s výjimkou trestných činů proti životu a zdraví)*“⁴⁹. Výčet trestných činů tak zahrnoval celou škálu nedbalostních (např. legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti a podílnictví z nedbalosti) i úmyslných protiprávních jednání (např.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie* [online]. 2014 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickyh-osob?browser=mobi>.

podvod) o různé závažnosti od přečinů až po zvlášť závažné zločiny. „Obsahoval trestné činy, u kterých je frekvence deliktů častější (například u trestných činů majetkových nebo hospodářských), stejně jako trestné činy“⁵⁰, u kterých teprve výklad soudů musel určit, zda se jich právnická osoba může fakticky dopustit. Především byly zařazeny trestné činy z těchto hlav zvláštní části trestního zákoníku: hlava II. (trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství), hlava III. (trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti), hlava V. (trestné činy proti majetku), hlava VI. (trestné činy hospodářské) a některé další.⁵¹

Přijátá varianta řešení rozsahu kriminalizace ale nebyla bezchybná. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zahrnul ve výčtu celou řadu skutkových podstat, které právnická osoba nemohla spáchat a opominul některé důležité trestní činy, např. trestný čin lichvy, porušení povinnosti při správě cizího majetku, poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, poškozování spotřebitele apod. „Později byl výčet trestných činů doplněn novelou provedenou zák. č. 141/2012 Sb. (s účinností od 1. 8. 2014) o trestné činy znásilnění (§ 185 trestního zákoníku), účast na pornografickém představení (§ 193a trestního zákoníku), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b trestního zákoníku) a lichvy (§ 218 trestního zákoníku).“⁵²

V průběhu roku 2016 však novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2016 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, která nabyla účinnosti 1. 12. 2016, došlo k úplné změně koncepce rozsahu kriminalizace v ZTOPO. Zákonodárce změnil § 7 ZTOPO tak, aby se trestnými činy (tj. dle § 13 odst. 1 trestního zákoníku protiprávními činy, které trestní zákon označuje za trestné a které vykazují znaky uvedené v takovém zákoně) podle

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie* [online]. 2014 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob?browser=mobi>.

⁵¹ Úplný taxativní výčet trestných činů je uveden v příloze 10.2.

⁵² ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 480.

tohoto zákona rozuměly všechny zločiny a přečiny uvedené v trestním zákoníku s výjimkou uvedených trestných činů. Ustanovení § 7 ZTOPO mezi vyloučenými trestnými činy uvádí zabití (§ 141 trestního zákoníku), vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 142 trestního zákoníku), účast na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku), rvačku (§ 158 trestního zákoníku), soulož mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku), dvojí manželství (§ 194 trestního zákoníku), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 trestního zákoníku), zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 2 trestního zákoníku), vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku), zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315 trestního zákoníku), spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního zákoníku), válečnou zradu (§ 320 trestního zákoníku), službu v cizích ozbrojených silách (§ 321 trestního zákoníku), osvobození vězně (§ 338 trestního zákoníku), násilné překročení státní hranice (§ 339 trestního zákoníku), vzpouru vězňů (§ 344 trestního zákoníku), nebezpečné pronásledování (§ 354 trestního zákoníku), opilství (§ 360 trestního zákoníku), trestné činy proti branné povinnosti uvedené ve zvláštní části hlavě XI. trestního zákoníku, vojenské trestné činy uvedené ve zvláštní části hlavě XII. trestního zákoníku a použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).

Dle výše uvedeného je možné shrnout, že korupční trestné činy, resp. trestné činy úplatkářství, byly vždy v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob postihovány. Je tomu především díky skutečnosti, že právě úprava těchto trestných činů byla jedním z hybatelů přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v České republice.

2.3.3 Trestní odpovědnost a přičitatelnost trestného činu

Trestní odpovědnost právnických osob je založena jednáním fyzické osoby naplňujícím objektivní stránku trestného činu, který je možné právnickým osobám dle ZTOPO přičítat. Právnické osoby jsou považovány za umělé útvary, a proto musí trestní právo dovozovat koncept protiprávního jednání právnických osob prostřednictvím určitých osob, které jsou navenek způsobilé právnickou osobu zastupovat. Od těchto osob se také odvozuje zavinění jako obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu. „*Jedná-li tedy taková fyzická osoba úmyslně, bude úmyslné zavinění ve smyslu § 15 trestního*

*zákoníku ve spojení s § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přičítáno i právnické osobě.*⁵³ Z tohoto důvodu zákon o trestní odpovědnosti právnických osob definuje pachatele trestného činu v § 9 odst. 1 ZTOPO jako právnickou osobu, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně. (Ustanovení § 9 odst. 2 ZTOPO také vymezuje nepřímého pachatele, za kterého považuje právnickou osobu, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby.) *„Tedy vychází se z toho, že právnické osoby jsou reálně způsobilé tímto způsobem jednat, byť za ně jednají fyzické osoby, a to jak v souladu s příkazem právní normy, tak i v rozporu s ním.*⁵⁴ Za subjektivní prvek trestní odpovědnosti právnických osob je tak považován vztah přičitatelnosti trestného činu právnické osobě *„na základě vlastního výkonu tzv. rizikového managementu, tj. buď přímo protiprávního jednání vedení právnické osoby, nebo alespoň chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku*⁵⁵. Trestní odpovědnost právnických osob je tímto způsobem definována jako zvláštní subjektivní odpovědnost a není možné ji považovat za specifický druh odpovědnosti nezávislý na zavinění (tj. objektivní odpovědnost).

Základní požadavky pro trestní odpovědnost právnických osob stanovené § 8 ZTOPO tak zahrnují skutečnost, že se jedná o protiprávní čin, který je spáchán v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby (před nabytím účinnosti z. č. 183/2016 Sb. novelizujícího zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, tj. do 30. 11. 2016, i jménem právnické osoby), jednal-li tak:

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

⁵³ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 500.

⁵⁴ Tamtéž, str. 483.

⁵⁵ Tamtéž, str. 483.

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),

„jestliže jí ho lze přičítat podle § 8 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, příp. i § 8 odst. 3, 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob“⁵⁶.

Osoby uvedené pod písmeny a) až d) se mohou dopustit jednoho z trestných činů, který není vyloučen § 7 ZTOPO, samostatně nebo společně s ostatními. Trestní odpovědnosti právnických osob nebrání, pokud by nebyla identifikována konkrétní fyzická osoba, která se dopustila protiprávního činu, *„ale musí být zjištěno, že k takovému jednání konkrétně neztotožněné osoby skutečně došlo (např. je zjištěno, že se ho dopustil člen statutárního orgánu nebo zaměstnanec právnické osoby, ale nepodařilo se bez důvodných pochybností zjistit, která z možných osob popsáním způsobem v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti jednala)“⁵⁷.* Z hlediska zásady souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti, vyjádřené v § 9 odst. 3 ZTOPO, by vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby nebránila ani skutečnost, že by jednajícím fyzická osoba samostatně nebyla trestně odpovědná, např. z důvodu nepřičetnosti.

Mezi již uvedené základní požadavky ustanovení § 8 ZTOPO spadá, aby byl protiprávní čin spáchán v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby. K vyvození odpovědnosti postačí naplnění jednoho z těchto alternativně stanovených požadavků. Slouží k omezování situace, kdy by mohla vzniknout trestní odpovědnost právnické osoby za excesy jednotlivých osob uvedených v § 8 ZTOPO, které s ní nesouvisí. *„Vzhledem k tomu, že však oba tyto korektivní znaky jsou stanoveny k vyloučení excesů jednajících*

⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 485.

⁵⁷ Tamtéž, str. 486.

*osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je třeba je vykládat spíše restriktivně, a to s přihlédnutím ke smyslu a účelu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.*⁵⁸

V aplikační praxi by tak především trestné činy spáchané proti zájmům právnické osoby neměly vést k vyvození trestní odpovědnosti právnických osob.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jednotlivé kategorie osob uvedené v ustanovení § 8 dále nedefinuje. K jejich interpretaci musela dospět aplikační praxe či je vykládají právní předpisy jiných právních odvětví. Statutární orgán je dle § 163 občanského zákoníku orgán právnické osoby, kterému náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu, a který zastupuje právnickou osobu jejím jménem. *„Jednáním statutárního orgánu se rozumí jednání, které naplňuje znaky některého trestného činu ve smyslu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, a proto nemusí jít o jednání, které by ji mělo zavazovat.*“⁵⁹ Za člena statutárního orgánu se považuje osoba, která jedná namísto statutárního orgánu, pokud je ten orgánem kolektivním. Za jinou osobu ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat, se dle § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO považuje zejména likvidátor či nucený správce (jednající jménem právnické osoby) či zastoupení *„zaměstnanci právnické osoby v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci (§ 166 odst. 1 občanského zákoníku), nebo zastoupení opatrovníkem (§ 165 občanského zákoníku a § 486 a násl. občanského zákoníku)*“⁶⁰ (jednající za právnickou osobu). Toto ustanovení nebude zpravidla aplikováno na smluvní zastoupení, např. zastoupení advokátem či obchodním zástupcem, protože nebude naplněn požadavek vedoucího postavení v právnické osobě.

Po novele zákonem č. 183/2016 Sb. byla pozměněna definice osoby dle § 8 odst. 1 písm. b) ZTOPO, tj. osoby vykonávající řídicí nebo kontrolní funkci, a byl doplněn

⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 487.

⁵⁹ Tamtéž, str. 488.

⁶⁰ Tamtéž, str. 489.

požadavek, aby byla tato osoba ve vedoucím postavení. Za takovou osobu se budou považovat především nejvyšší orgány právnické osoby a jejich členové či členové kontrolních orgánů právnické osoby, např. členové valné hromady a dozorčí rady.

Osobou, která vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže je její jednání alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, je dle § 8 odst. 1 písm. c) ZTOPO osoba odlišná od výše uvedených, *„která má však z hlediska svého faktického nebo právního postavení zásadní vliv na činnost a chod právnické osoby“*⁶¹. Zatímco za faktický vliv se považuje možnost rozhodujícím způsobem působit na řízení právnické osoby bez právního titulu, *„právním postavením lze rozumět působení na základě využití právního titulu, jímž může být buď podíl na právnické osobě, možnost disponovat s hlasovacími právy, nebo smlouva“*⁶².

Do poslední kategorie osob dle § 8 odst. 1 písm. d) ZTOPO je zařazen zaměstnanec a osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů. Za zaměstnance se považuje osoba vykonávající závislou práci v pracovněprávním vztahu dle § 3 zákoníku práce, z. č. 262/2006 Sb., založeným pracovní smlouvou či jednou s dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. *„Osobou v obdobném postavení jako zaměstnanec je zejména člen družstva s pracovním vztahem k družstvu dle § 564 odst. 1 zákona o obchodních korporacích, z. č. 90/2012 Sb., nebo společník společnosti s ručením omezeným, který pracuje pro společnost na základě společenské smlouvy“*⁶³, nejde-li již tuto osobu podřadit pod jednu z výše uvedených kategorií. Jednání zaměstnance či osoby v obdobném postavení je přiřítelné právnické osobě, pokud se ho zaměstnanec nebo tato osoba dopustila při výkonu práce, resp. při plnění pracovních úkolů.

⁶¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 490.

⁶² Tamtéž, str. 491.

⁶³ Tamtéž, str. 492.

K tomu, aby bylo možné vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby, musí být jednání výše uvedených osob přičitatelné. Dle § 8 odst. 2 ZTOPO je právnické osobě možné přičítat spáchání trestného činu, jestliže byl spáchán:

- a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odst. 1 písm. a) až c), nebo
- b) zaměstnancem uvedeným v odst. 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odst. 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odst. 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Tyto požadavky přičitatelnosti jsou stanoveny alternativně, tzv. k vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby postačí naplnění jednoho z nich. Zatímco § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO upravuje jeden důvod pro trestní odpovědnost, tj. jednání orgánů právnické osoby uvedených v odst. 1 písm. a) až c), písm. b) upravuje dva důvody pro trestní odpovědnost. První z nich je naplněn, pokud se zaměstnanec či osoba v obdobném postavení dopustí jednoho z trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO. Druhou možností pro stanovení trestní odpovědnosti je obdobná situace, kdy se ale zaměstnanec či osoba v obdobném postavení dopustí protiprávního činu a právnická osoba neprovedla taková opatření, která měla provést podle právního předpisu nebo která po ní lze spravedlivě požadovat. Toto opomenutí právnické osoby musí přitom být „*v příčinné souvislosti s protiprávním činem zaměstnance*“⁶⁴.

Dle § 8 odst. 4 ZTOPO je možné vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby dle § 8 odst. 1 a 2 téhož zákona i za předpokladu, že:

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 493.

- a) k jednání uvedenému v odst. 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,
- b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,
- c) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo
- d) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.

„Smyslem těchto ustanovení je postihnout případy, ve kterých by z hlediska případné trestně odpovědné právnické osoby mohla být zneužita povaha a účinky některých konkrétních právních úkonů (jednání), a to se záměrem vyhnout se trestní odpovědnosti“⁶⁵, např. právní jednání učiněná v době, kdy právnická osoba vstupovala do právních vztahů, přestože bylo později rozhodnuto soudem o její neplatnosti.

2.3.4 Možnosti vyvinění

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob od 1. 12. 2016 upravuje dvě možnosti exkulpace⁶⁶, tj. možnosti vyvinít se z trestní odpovědnosti právnické osoby. Ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO stanoví tuto možnost nepřímo, kdy se právnické osobě přičítá spáchání trestného činu zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení pouze za předpokladu, že neprovedla taková opatření, která měla povinnost provést podle jiného právního předpisu či která po ní lze spravedlivě požadovat. Mezi tato opatření spadá především povinná nebo potřebná kontrola nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, a nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 495.

⁶⁶ Exkulpací neboli vyvinění z trestní odpovědnosti je nutno důsledně odlišovat od tzv. liberace, která je možná u objektivní odpovědnosti nezávislé na subjektivním prvku, tj. zavinění. Takovou odpovědnost je možné nalézt především v oblasti práva správního a liberační důvod se uplatní vzhledem k okolnostem objektivního charakteru, tzn. nezávislým na lidské vůli. Přestože jsou právnické osoby pouze fiktivní útvary práva, zůstává jejich trestní odpovědnost subjektivní s tím, že jejich zavinění se odvozuje od fyzické osoby, jejíž jednání je právnické osobě přičítáno.

Z díkce ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, které upravuje jednání zaměstnance a osoby v obdobném postavení, je umožněno právnické osobě vyvinut se z trestní odpovědnosti, pokud se prokáže, že právnická osoba splnila opatření požadovaná zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. „*V této souvislosti bude třeba zejména zkoumat, zda byly vydány a kontrolovány potřebné vnitřní předpisy právnické osoby vymezující práva a povinnosti zaměstnanců a jejich kontrolu a zda a jak bylo jejich dodržování kontrolováno.*“⁶⁷ Přestože ZTOPO ani jiný právní předpis z oblasti trestního práva uvedené požadavky nekonkretizuje, je možné mezi zdroje jednotlivých povinností ve vztahu k zaměstnancům či osobám v obdobném postavení zařadit různé právní předpisy, např. zákoník práce, pracovní smlouvu či dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, příp. vnitřní pracovní řád zaměstnavatele, „*ve statutech, etických kodexech, organizačních rádech a dalších vnitřních předpisech právnické osoby*“⁶⁸. Tyto povinnosti ale mohou také „*vyplývat z obecných, vyhledávacích a reaktivních povinností, což vyplývá z použitého pojmu opatření, která po nich lze spravedlivě požadovat*“⁶⁹. Opatření požadovaná zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob se často v praxi označují jako tzv. compliance programy, které se skládají z různých opatření, která směřují k tomu, aby byl zajištěn soulad s celým právním řádem. Compliance programy tak zasahují do celé řady právních předpisů, např. do problematiky boje proti korupci a legalizace výnosů z trestné činnosti. Obecně se skládají z opatření preventivních, jejichž cílem je zabránit porušení právních předpisů, resp. spáchání trestného činu zaměstnanci či osobami v obdobném postavení, „*ale i z opatření reaktivních směřujících k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu*“⁷⁰. „*Zejména u obchodních společností, ale i dalších právnických osob, u nichž je zvýšené riziko spáchání trestného činu zaměstnancem, je velmi důležité*

⁶⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 494.

⁶⁸ Tamtéž, str. 494.

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 210.

⁷⁰ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 494.

*zajistit vedení účetnictví, vyhotovování a uchovávání (archivace) všech dalších dokladů, zejména týkajících se zasedání a rozhodování statutárního orgánu, kontrolního orgánu a všech dalších orgánů právnické osoby.*⁷¹ Tyto doklady musí být právnickou osobou uchovány a ta musí být schopna takové dokumenty na požádání příslušným orgánům předložit. *„K tomu by měla právnická osoba vytvořit vnitřní systém uchování informací, který musí být zcela transparentní a zpětně nezpochybnitelný“*⁷², doplněný pravidly pro zbavování se dokumentace.

Naplnění výše uvedených požadavků právnickou osobou bude v trestním řízení zkoumáno v tom smyslu, zda nedošlo k neprovedení a opominutí takových opatření v příčinné souvislosti se spáchaným protiprávním činem zaměstnance či osoby v obdobném postavení. Nepostačí, že budou taková opatření právnickou osobou přijata, musí být také v praxi fakticky naplňována. Z toho důvodu je nutné, aby v právnické osobě došlo k rozdělení pravomocí a byly určeny osoby či orgány, které budou naplňování jednotlivých složek compliance programů sledovat a kontrolovat či vyhledávat porušení přijatých opatření. Takovou funkci může zastávat např. interní či externí ombudsman, *„jenž může mimo jiné i přijímat oznámení od zaměstnanců a dalších osob z páchání trestné činnosti zejména na rizikových pracovištích“*⁷³. Takovou funkci přitom může zajistit či doplnit zavedení institutu ochrany oznamovatele, resp. whistleblowing, který upozorňuje na různá podvodná jednání či jiné protiprávní činnosti na pracovišti. *„Právnická osoba v žádném případě nesmí mít nastavenou politiku umožňující páchání trestné činnosti a tolerující nezákonnost. Zároveň musí být schopna prokázat, že učinila veškerou 'due diligence'“*⁷⁴ (prověrku třetích stran).

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 211.

⁷² Tamtéž, str. 211.

⁷³ Tamtéž, str. 211 - 212.

⁷⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8, str. 151.

Přestože je preventivní úroveň opatření dle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO velmi důležitá, nepostačí sama o sobě k vyvinění právnické osoby. Opatření se také musí dotýkat případné reaktivní úrovně, tj. způsobu, jakým právnická osoba zareaguje na potencionální protiprávní čin zaměstnance či osoby v obdobném postavení nebo jak takovou hrozbu může včas odhalit. *„Daný interní kontrolní systém musí počítat se všemi variantami páchaní trestných činů ze strany zaměstnanců, tedy nejen s dokonaným trestným činem pachatele, ale i s jeho přípravou, je-li trestná (§ 20 trestního zákoníku), pokusem trestného činu (§ 19 trestního zákoníku), jakož i jednotlivými formami trestné součinnosti - spolupachatelstvím (§ 21 trestního zákoníku) a účastenstvím, tedy organizátorstvím, návodem či pomocí (§ 24 trestního zákoníku).“*⁷⁵ Různé varianty páchaní trestné činnosti jsou přitom z velké míry závislé i na oboru činnosti právnické osoby.

Vedle preventivních a reaktivních opatření a jejich naplňování právnickou osobou mohou právní předpisy v relevantních oblastech stanovit další důležité povinnosti, které musí právnická osoba splnit, aby se mohla vyvinít z trestní odpovědnosti. Mezi tyto oblasti patří např. *„bankovníctví, obchodování s investičními nástroji, kolektivní investování, penzijní připojištění a pojišťovnictví a jiné finanční činnosti“*⁷⁶, ve kterých jsou stanovena speciální pravidla týkající se *„obezřetného podnikání, obhospodařování majetku a odborné péče“*⁷⁷.

V praxi se však ukázalo, že důraz je kladen především na konkrétní podmínky právnické osoby než na striktní naplnění všech požadovaných kategorií. *„Vyvinít se u odvolacího soudu podařilo sběrně surovin, jejíž zaměstnanec vykoupil věci pocházející z trestné činnosti. Argumentovala přitom tím, že jednou ročně organizovala školení zaměřená mimo jiné na výkup odcizených věcí. Zároveň 11 pracovníků*

⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1, str. 212.

⁷⁶ Tamtéž, str. 213.

⁷⁷ Tamtéž, str. 213.

*obžalované sběrný dosvědčilo, že byli proškoleni, aby věci, které vykoupil odsouzený zaměstnanec, nevykoupili, a sami by je také nikdy nevykoupili.*⁷⁸

Novela zákonem č. 183/2016 Sb. zavedla do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vedle jiných změn také nový § 8 odst. 5. Oproti § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO stanoví § 8 odst. 5 ZTOPO přímo širší možnost vyvinění pro právnické osoby. Z jeho dikce vyplývá, že se může právnická osoba trestní odpovědnosti (dle § 8 odst. 1 až 4 téhož zákona) zprostit, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ni bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 ZTOPO zabránila. Toto ustanovení musí být vyloženo tak, aby bylo aplikováno na případy, kdy bylo „jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob určitým excesem, s ohledem na nějž se může právnická osoba své odpovědnosti zprostit“⁷⁹. Pro posouzení, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, bude nutné zvážit celou řadu skutečností, především zda právnická osoba plní povinnosti stanovené celým právním řádem a zda jsou respektovány vnitřní předpisy právnické osoby. Vedle těchto požadavků dochází k přijímání dalších opatření, která umožňují zamezit spáchání trestních činů či na jeho spáchání reagují. Již výše uvedené compliance programy slouží k tomu, aby ve společnosti byla vytvořena tzv. firemní kultura neboli corporate culture, díky které by mělo docházet k prevenci a snižování rizik, která právnické osobě hrozí. „U některých společností, jako např. obchodních řetězců a finančních institucí, jsou vytvářeny compliance programy, v nichž je komplexně deklarováno, že taková právnická osoba se chce chovat v souladu se všemi zákony, právními předpisy, ale i etickými normami, tedy jak uvnitř, tak i navenek chce postupovat zcela nezávadně.“⁸⁰ Přestože se compliance programy v praxi velmi liší svým rozsahem, bývají jejich obsahem především preventivní opatření, zaměřená na snížení a předcházení rizik spáchání trestného činu, jako např. etické kodexy,

⁷⁸ VEJVODOVÁ, Alžběta. Trestní odpovědnost korporací: zaostřeno na prevenci. *Právní rádce* [online]. 2017 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-65615220-trestni-odpovednost-korporaci-zaostreno-na-prevenci>.

⁷⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 496.

⁸⁰ Tamtéž, str. 497.

protikorupční politiky a některé další programy. Pro stanovení obsahu compliance programů byly také vydány četné metodické pomůcky. Do nedávné doby se však tyto publikace zaměřovaly na konkrétní právní úpravu v cizích státech a z tohoto důvodu byly často v praxi právníckými osobami ignorovány. Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO zcela jistě přináší širší prostor pro aplikaci a využití compliance programů pro právnícké osoby.

K problematice dvou ustanovení, která se týkají možnosti vyvinění z trestní odpovědnosti právnícké osoby, se vyjádřilo i Nejvyšší státní zastupitelství, které vydalo metodickou pomůcku 1 SL 123/2016 nazvanou Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim - Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Tato metodická pomůcka má sloužit jednotlivým státním zástupcům jako metodický návod a „*praktická pomůcka k zohlednění podstatných okolností při posuzování trestní odpovědnosti právníckých osob v působnosti orgánu veřejné žaloby v trestním řízení v kontextu nové právní úpravy*“⁸¹, tj. především ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, a obsahuje tak jednotlivé skutečnosti, které budou státními zástupci po právníckých osobách alespoň v hrubých obrysech požadovány.⁸²

Vedle metodiky Nejvyššího státního zastupitelství se na otázku compliance programů v souvislosti s vyviněním z trestní odpovědnosti právníckých osob zaměřil i Akční plán boje s korupcí na rok 2017, dle kterého „*v soukromém, ale i ve veřejném sektoru vzrůstá v souvislosti s novelou zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů nebo se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/95/EU, o uvádění nefinančních informací a informací týkajících se rozmanitosti některými velkými podniky a skupinami, význam tzv.*

⁸¹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 3.

⁸² Shrnutí obsahu metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství je uvedeno v příloze 10.1.

*compliance programů*⁸³. Lze tak předpokládat, že bude oblastí compliance a především povinnostem, které musí právnické osoby splnit k vyvinění z trestní odpovědnosti, v roce 2017 věnována zvýšená pozornost. I z tohoto důvodu ukládá Akční program pro boj s korupcí na rok 2017 Koncepční komisi předsedy Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí úkol zaměřený na „*sledování realizace opatření uložených v oblasti tzv. compliance programů v návaznosti na novou právní úpravu*“⁸⁴.

V současné době však není zřejmé, jak budou uvedená ustanovení v praxi interpretována a zda jejich výklad bude odpovídat zmíněné metodické pomůcce Nejvyššího státního zastupitelství. Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO bylo totiž poprvé aplikováno v trestním řízení, které se týkalo obžalované společnosti AGROTEC, a.s. V tomto případě bylo Městským soudem v Praze v neveřejném zasedání konaném dne 13. 1. 2017 rozhodnuto o zastavení trestního stíhání⁸⁵ podle § 188 odst. 1 písm. c) a § 172 odst. 1 písm. f) trestního řádu, neboť právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Soud přitom zvážil, že uvedená právnická osoba implementovala compliance program a fyzická osoba, která se protiprávního činu dopustila, byla o svých povinnostech informována a zavázala se dodržovat pravidla etického chování. Státní zástupce navíc v podané obžalobě⁸⁶ uvedl, že právnická osoba věnovala maximální úsilí a péči o své zaměstnance, jejich vzdělávání a prevenci nezákonného jednání se zaměřením na jednotlivé citlivé oblasti (např. veřejné zakázky, kterých se trestní řízení týkalo). Proti usnesení o zastavení trestního stíhání nakonec využil státní zástupce opravný prostředek a řízení tak není dosud pravomocně skončeno.⁸⁷ Z tohoto důvodu

⁸³ RADA VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2017* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akzni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2017.pdf>, str. 8.

⁸⁴ Tamtéž, str. 10.

⁸⁵ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 10T 6/2016 ze dne 13. 1. 2017.

⁸⁶ Úryvky z obžaloby proti právnické osobě AGROTEC, a.s., jsou dostupné na <http://neovlivni.cz/dokument-co-pisi-zalobci-o-agrotecu-a-ovlivnovani-zakazek/>.

⁸⁷ Pro úplnost je vhodné uvést, že státní zástupce v obžalobě naznačil, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které po ní lze spravedlivě požadovat. Obžaloba tak byla podána pouze z důvodu, že

bude nutné pro interpretaci toho, co bude po právnických osobách požadováno, nutné vyčkat následujícího pravomocného rozhodnutí ve věci.

2.3.5 Trestní odpovědnost právního nástupce

Vedle již zmíněné zásady souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob byla s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zavedena ještě jedna nová zásada trestního práva, a to zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, upravená v § 10 ZTOPO, který stanoví, že vlastní trestní odpovědnost, tzn. nejen uložená trestní sankce, přechází na všechny právní nástupce právní osoby bez ohledu na to, kdy vzniklo takové právní nástupnictví. Cílem je zabránit, aby se trestně odpovědná právní osoba vyhnula důsledkům trestní odpovědnosti tím, že změní svou strukturu či zanikne za současného vzniku nové právní osoby. „Přijetím nové zásady přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce se ovšem také mění dosavadní ryze osobní základní trestněprávní vztah mezi orgánem činným v trestním řízení a pachatelem trestného činu, který vzniká na základě protiprávního úkonu, tj. spácháním trestného činu.“⁸⁸ Do přijetí ZTOPO smrtí pachatele zanikal trestněprávní vztah a práva a povinnosti z něj vyplývající.

Za právního nástupce se obecně pokládá „osoba, která v souladu s právem nabude práva a povinnosti, které jiná osoba pozbyla“⁸⁹. Toto ustanovení je nutné vyložit tak, aby za právní nástupnictví nebyl považován převod jednotlivé majetkové hodnoty, práva nebo povinnosti, tzv. singulární sukcese, bez ohledu na to, zda právní osoba

v konkrétním případě nebylo možné uplatnit vyvinění dle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO a zároveň nebyl dosud novelizován ZTOPO, tj. nebylo do něj vloženo širší ustanovení týkající se vyvinění z trestní odpovědnosti (§ 8 odst. 5 ZTOPO). Obžaloba byla zároveň podána před vydáním metodické pomůcky Nejvyšším státním zastupitelstvím. Tato skutečnost a podaný opravný prostředek mohou naznačovat, že v budoucnosti bude přístup státních zástupců k institutu vyvinění odlišný.

⁸⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9, str. 41.

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 504.

zanikla. Ustanovení § 10 ZTOPO se především aplikuje v situacích tzv. univerzální sukcese.

„Ze slovního spojení 'na všechny její právní nástupce' je nutné dovozovat, že i když osoba, která je bezprostředním právním nástupcem právnické osoby, opět zanikne nebo se přemění s dalším právním nástupcem (nástupci), je i tato další osoba (osoby) právním nástupcem (nástupci) trestně odpovědné právnické osoby“⁹⁰ a přechází na ni trestní odpovědnost bez ohledu na to, zda taková právnická osoba věděla nebo mohla vědět, že se původní právnická osoba dopustila spáchání trestného činu. Jelikož v trestním zákoníku není upraveno obdobné ustanovení pro trestní odpovědnost fyzických osob, nemůže tímto způsobem přejít trestní odpovědnost z právnické osoby na fyzickou osobu. „Skutečnost, že trestní odpovědnost právnické osoby nepřejde na fyzickou osobu, však neznamená, že by musela zaniknout. Pokud by jmění, které fyzická osoba nabyla od trestně odpovědné právnické osoby, z této fyzické osoby přešlo dále na právnickou osobu, přejde na ni trestní odpovědnost právnické osoby.“⁹¹

2.3.6 Zánik trestní odpovědnosti

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje dva obecné důvody pro zánik trestní odpovědnosti, tj. *„okolnosti, které nastaly až po spáchání trestného činu, ale dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto“⁹²*. V jejich důsledku není možné zahájit trestní stíhání a bylo-li již zahájeno, není možné v něm pokračovat. Tyto obecné důvody jsou upraveny v § 11 až 13 ZTOPO a zahrnují účinnou lítost a promlčení trestní odpovědnosti. *„K těmto zákonem upraveným důvodům zániku trestní odpovědnosti se v teorii a v praxi ještě přiřazují další takové důvody, jimiž jsou zvláštní případy účinné lítosti a milost prezidenta republiky.“⁹³* Zánik trestní odpovědnosti může být také způsoben zánikem právnické osoby za předpokladu, že k takovému zániku dojde bez

⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 505.

⁹¹ Tamtéž, str. 506.

⁹² Tamtéž, str. 507.

⁹³ Tamtéž, str. 508.

právního nástupce, resp. právním nástupcem je fyzická osoba a nedojde k následnému právnímu nástupnictví právnické osoby.

Účinná lítost je upravena ustanovením § 11 odst. 1 ZTOPO, podle kterého trestní odpovědnost právnické osoby zanikne, pokud dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila, případně učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestním činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Uplatnění tohoto ustanovení je ale omezeno odst. 2, který vylučuje účinnou lítost v případě spáchání trestného činu pletich v insolvenčním řízení podle § 226 trestního zákoníku, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e) trestního zákoníku, zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 3 nebo 4 trestního zákoníku, pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. b) nebo c) trestního zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b) nebo c) trestního zákoníku, přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku, podplacení podle § 332 trestního zákoníku nebo nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku. Praxe dále dovozuje omezení institutu účinné lítosti dle § 11 ZTOPO zvláštními ustanoveními o účinné lítosti, která jsou obsažena v trestním zákoníku. Přestože by se i v těchto případech mohla aplikovat obecná úprava účinné lítosti dle § 11 ZTOPO, tak by *„takovým výkladem byla právnická osoba znevýhodněna vůči osobě fyzické a šlo by přitom o výklad, který by byl proti smyslu ustanovení § 242 a § 362 trestního zákoníku (zvláštní ustanovení o účinné lítosti), jímž je především motivovat pachatele“*⁹⁴. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti jsou tak zakotvením příznivější právní úpravy pro pachatele speciální právní úpravou vůči obecné úpravě v § 11 ZTOPO.

Z toho je zřejmé, že v současné době zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, stejně jako trestní zákoník v § 33, vylučuje užití institutu účinné lítosti u korupčních

⁹⁴ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 509.

trestných činů, resp. u trestných činů úplatkářství. Dřívější právní úprava, § 163 zrušeného zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, obsahovala zvláštní ustanovení o účinné lítosti, podle kterého trestnost podlacení a nepřímého úplatkářství zanikla, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Z toho byla stanovena výjimka pro veřejné činitele vymezené ve společném ustanovení u úplatkářství. Účinná lítost tedy byla upravena tak, že trestnost zanikla podplatiteli (nabízejícímu v případě podlacení a nepřímého úplatkářství), který ve vnitrostátním případě (tedy s vyloučením zahraničních veřejných činitelů) slíbil nebo poskytl úplatek jen proto, že o to byl požádán a oznámil to státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu dobrovolně a bez zbytečného odkladu vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům.

Tento institut byl kritizován především ze strany mezinárodních organizací z důvodů obavy, že může být zneužit. „*Jejich největší námitky nicméně směřovaly ke korupci v zahraničí.*“⁹⁵ V reakci na tuto kritiku však byl institut legislativními změnami zrušen v plném rozsahu pro korupční trestné činy, resp. nebyl zahrnut v novém legislativním řešení institutu účinné lítosti.

Institut promlčení je upraven v § 12 ZTOPO, podle kterého se obdobně uplatní právní úprava § 34 trestního zákoníku, s výjimkou stanovenou § 13 ZTOPO. Dle této výjimky nezanikne trestní odpovědnost promlčením za trestné činy uvedené ve hlavě XIII. zvláštní části trestního zákoníku, s výjimkou trestných činů založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 trestního zákoníku), projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku), za trestné činy rozvracení republiky (§ 310 trestního zákoníku), teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku) a teroru (§ 312 trestního zákoníku), pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.

⁹⁵ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 184.

2.3.7 Ostatní ustanovení

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob také upravuje jednotlivé trestní sankce, tresty a ochranná opatření ukládaná právnickým osobám, zvláštní pravidla pro řízení proti právnickým osobám a pro mezinárodní justiční spolupráci. Tato ustanovení nejsou hlavním předmětem této rigorózní práce.

Na základě ustanovení § 15 odst. 1 a odst. 2 ZTOPO je možné za trestné činy dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uložit právnické osobě trest zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžité trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí a trest uveřejnění rozsudků. Výčet jednotlivých trestů je také doplněn ochranným opatřením zabránění věci s tím, že jednotlivé tresty a ochranné opatření mohou být dle § 15 odst. 3 téhož zákona ukládány samostatně nebo vedle sebe s výjimkou peněžitého trestu, který není možné uložit vedle propadnutí majetku, a trestu propadnutí věci vedle zabránění věci.

Pro účely porovnání právní úpravy je potřeba uvést, že peněžité trest, je nejčastěji používaný trest pro právnické osoby, který je zakotven v § 18 odst. 1 až odst. 3 ZTOPO. Peněžité trest je možné právnické osobě uložit ve všech případech, kdy ji soud odsuzuje za úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti (až na výjimku, kdy by uložením peněžitého trestu došlo k újmě na právech poškozeného). Výměra peněžitého trestu je vymezena zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a subsidiárně trestním zákoníkem (trestní zákoník se uplatní podpůrně z důvodu, že není možné, aby trestní zákon neomezil soud ohledně maximální výše počtu denních sazeb, neboť by tím došlo k porušení právní zásady nulla poena sine lege certa). Trestní zákoník v § 68 odst. 1 stanoví, že peněžité trest se ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob poté v § 18 odst. 2 vymezuje, že jedna denní sazba je stanovena v rozmezí 1 000 Kč až 2 000 000 Kč při zohlednění majetkových poměrů právnické osoby (především z důvodu, aby ukládání peněžitého trestu ve vysoké výši, v jehož důsledku by došlo k zániku právnické osoby, nenahrazovalo ukládání trestu zrušení právnické osoby). Z toho vyplývá, že v České republice je při uložení peněžitého trestu právnické osobě nejnižší výměra stanovena částkou 20 000 Kč a nejvyšší výměra částkou 1 460 000 000 Kč.

2.3.8 Trestání právnických osob v praxi

Přestože ihned po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nebyla právní úprava aktivně prosazována, zvyšuje se postupně počet právnických osob, které jsou podle tohoto zákona stíhány a obžalovány.

Tabulka č. 1 - Přehled vybraných statistických údajů NSZ 2008 - 2015⁹⁶

Rok	Stíhané právnické osoby	Obžalované právnické osoby
2012	14	4
2013	51	14
2014	139	65
2015	227	192

Zdroj: Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015 dostupná na <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti>.

Dle posledních dostupných údajů z roku 2015 „bylo zahájeno trestní stíhání celkem 44 právnických osob v 18 trestních věcech závažné hospodářské a finanční kriminality“⁹⁷. Obžaloba byla podána na 14 právnických osob (s 1 návrhem na potrestání). Právní kvalifikace zahrnovala různé skutkové podstaty trestných činů obsažených v trestním zákoníku. Ve 3 případech bylo trestní stíhání zahájeno pro podezření ze spáchání trestného činu podlacení dle § 332 trestního zákoníku, v 1 poté pro trestný čin nepřímého úplatkářství dle § 333 téhož zákona. Dle Rejstříku trestů právnických osob⁹⁸

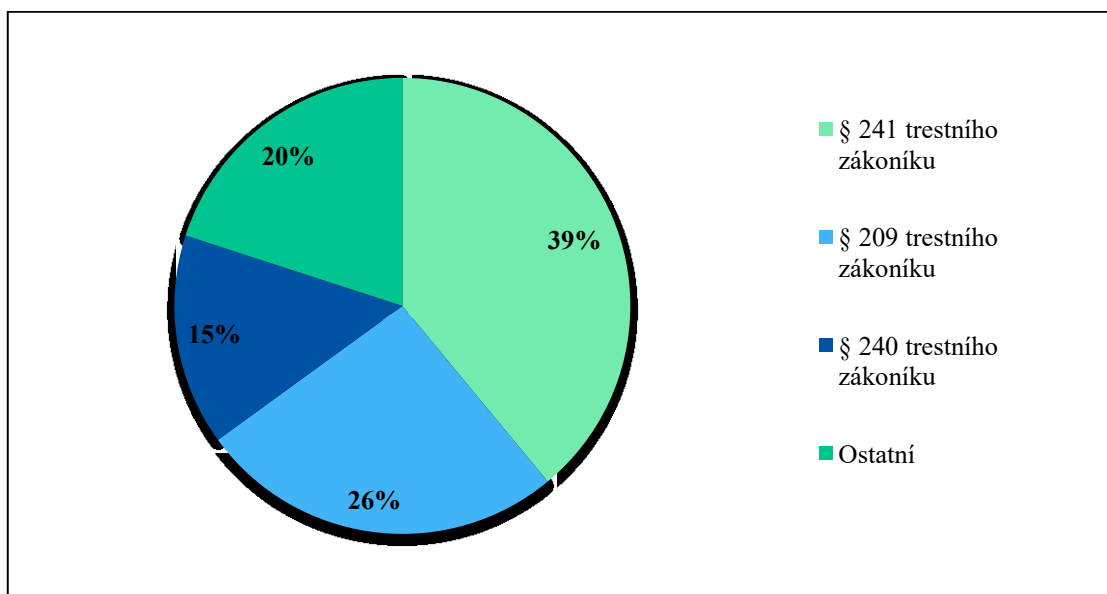
⁹⁶ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství 2015* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/1716-zprava-o-innosti-2015>, str. 55. Při uzavření rigorózní práce nebyla ještě Nejvyšším státním zastupitelstvím zveřejněna zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016. Tato je zpravidla přijímána do poloviny kalendářního roku.

⁹⁷ Tamtéž, str. 58.

⁹⁸ Vyhledávání a prohlížení záznamů o odsouzení právnických osob v Rejstříku trestů právnických osob je dostupné na <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni>. Tato veřejná evidence zaznamenává

však v poslední době nebylo evidováno pravomocné odsouzení právnických osob za některý z korupčních trestných činů dle § 331 až 333 trestního zákoníku. Analýza těchto záznamů v roce 2016 ukázala, že právnické osoby jsou nejčastěji odsouzeny za trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 trestního zákoníku, trestný čin podvodu dle § 209 trestního zákoníku či zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 téhož zákona.

Graf č. 1 - Trestné činy, za které byly právnické osoby pravomocně odsouzeny⁹⁹

Zdroj: Rejstřík trestů právnických osob dostupný na <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni>.

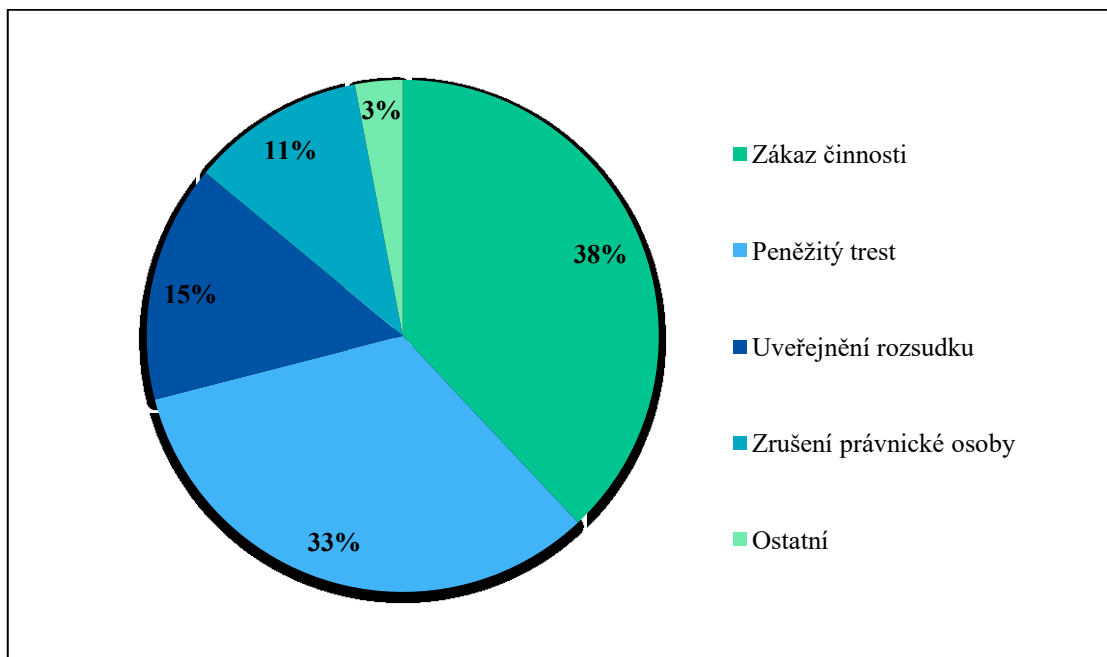
Mezi nejčastěji ukládané tresty patří zákaz činnosti, peněžitý trest, uveřejnění rozsudku a zrušení právnické osoby. Ostatní tresty jsou ukládány minimálně. Ukládání peněžitého trestu se částečně změnilo. Oproti roku 2014, kdy byl peněžitý trest uložen 15 právnickým osobám (suma dosáhla 525 000 Kč), byl tento trest uložen v roce 2015 22 právnickým osobám ve výměrách pohybujících se v rozmezí 10 000 až 100 000 Kč

údaje o individuálních odsouzených právnických osobách od 12. 6. 2013. V současnosti obsahuje přes 150 záznamů.

⁹⁹ Mezi ostatními trestnými činy byly identifikovány např. zkrácení údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 trestního zákoníku, úvěrový podvod dle § 211 trestního zákoníku, zjednáni výhody při zadávání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle § 256 trestního zákoníku či dotační podvod dle § 212 trestního zákoníku.

(suma dosáhla 742 000 Kč). Přestože je dle údajů Rejstříku trestů právnických osob peněžitý trest nejčastěji ukládán ve výši do 50 000 Kč (cca 75% peněžitých trestů), byl již ve dvou případech uložen ve výši dosahující 1 000 000 Kč.

Graf č. 2 - Uložené tresty dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

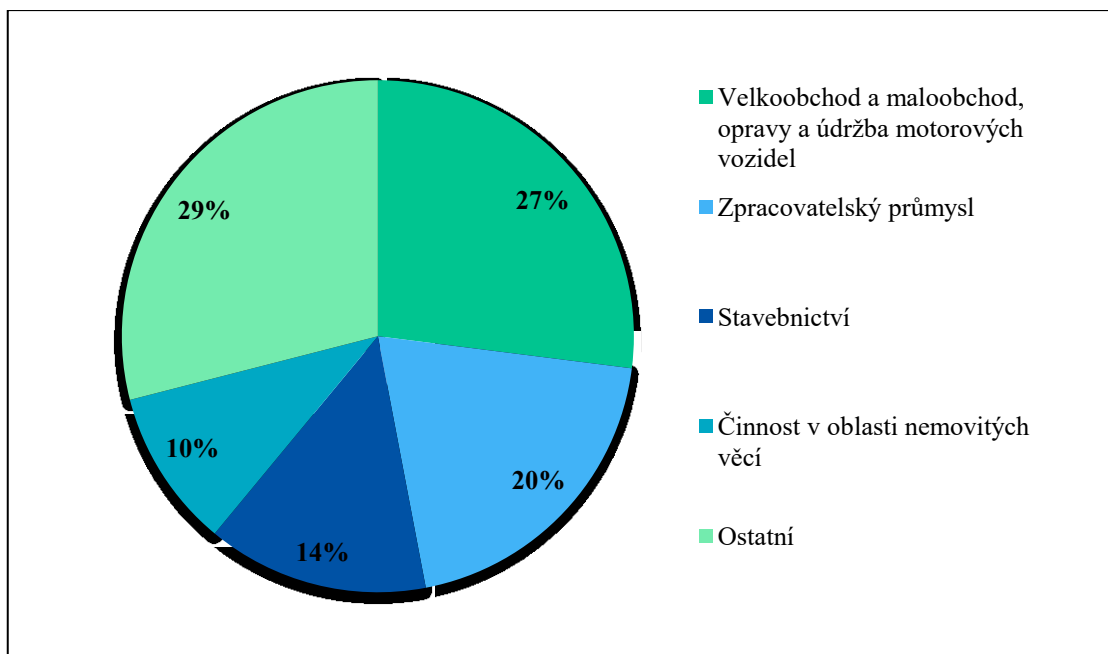

Zdroj: Rejstřík trestů právnických osob dostupný na <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni>.

Odsouzené právnické osoby nejčastěji vyvíjely svou činnost v následujících oborech: velkoobchod a maloobchod, opravy a údržba motorových vozidel (27%), zpracovatelský průmysl (20%), stavebnictví (14%) a v oblasti nemovitých věcí (10%). Výjimečně se trestných činů dopustily právnické osoby z oborů zemědělství (1%), zdravotní a sociální péče (1%), kulturní, zábavní a rekreační činnosti (2%).¹⁰⁰

¹⁰⁰ Mezi ostatní identifikované oblasti patří např. administrativní a podpůrné činnosti, doprava a skladování, informační a komunikační činnosti, profesní, vědecké a technické činnosti, ubytování, stravování a pohostinství, činnosti související se zásobováním vodou a odpadními vodami.

Graf č. 3 - Obory činnosti odsouzených právnických osob

Zdroj: Rejstřík trestů právnických osob dostupný na <https://eservice-po rejtr.justice.cz/public/odsouzeni>.

3. Korupční trestné činy právnických osob

3.1 Obecné základy korupce a úplatkářství

Korupce je sociálně patologický jev, „který zůstává stále ve větší míře latentní“¹⁰¹ a který má závažné ekonomické a společenské důsledky. V ekonomice má korupce především „negativní vliv na celkové investice, dopad na vládní sektor a veřejné výdaje, je příčinou neefektivity a narušuje funkci trhu, vyvolává zvýšené transakční náklady, nejistotu a riziko, ovlivňuje kapitálové toky a zahraniční obchod a celkově má negativní účinky na ekonomický růst“¹⁰². V rámci společenských důsledků korupce zejména způsobuje „preferování nekompetentních úředníků a známostí a formování elit, rozšiřuje korupční vliv na ostatní členy administrativní aparátu, má vliv na budoucí demografický vývoj, zdravotnictví a vzdělanost“¹⁰³. Vede také k podkopání základů demokratického právního státu a narušování řádného fungování společnosti obecně.

Korupce se obtížně definuje. V praxi je možné setkat se s tím, že korupce není vymezována, případně je pouze upraven výčet jednotlivých jednání považovaných za korupci s tím, že enumerativní definice korupce reálně není možná z důvodu širokého rozmezí korupčních jednání. Důležitou skutečností je, že každé korupční jednání má minimálně dvě strany, a to plátce a příjemce úplatku. Mezi pachatele jsou tak zařazovány osoby, které jsou příjemci úplatku nebo jiné výhody a osoby, které úplatek nabízí nebo poskytují. Nejprve je vhodné uvést některá používaná vymezení korupce a korupčního jednání, která jsou zpravidla základem pro činnost mezinárodních organizací a pro některé programové dokumenty.

¹⁰¹ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 10.

¹⁰² VYMĚTAL, Petr. *Náklady a důsledky korupce: The Costs and Consequences of Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.cesvsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_VymetalOstrava.pdf.

¹⁰³ Tamtéž.

Občanskoprávní úmluva proti korupci přijatá Radou Evropy definuje korupci jako „přímé či nepřímé vyžádání, nabídnutí, předání nebo přijetí úplatku či jakékoliv jiné nepřípustné výhody nebo vyhlídky na ně, které narušují řádné plnění jakékoliv povinnosti nebo jednání vyžadovaného od příjemce úplatku, nepřípustné výhody nebo vyhlídky na ně. Transparency International používá svou vlastní poměrně širokou definici korupce: korupci lze definovat jako zneužití svěřených pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního (soukromého) prospěchu.“¹⁰⁴ Protikorupční dokumenty vlády České republiky charakterizují korupci jako „vztah mezi dvěma subjekty, ať jednotlivci nebo institucemi, z nichž jeden nabízí a většinou i poskytuje druhému určitou formu odměny za poskytnutí či příslib neoprávněné výhody. Druhý pak očekává za tuto poskytnutou výhodu protislужbu, ať už materiální či nemateriální povahy.“¹⁰⁵ Korupci také definuje Protikorupční manuál pro občany České republiky jako „slíbení, nabídku nebo poskytnutí úplatku s cílem ovlivnit něčí jednání nebo rozhodnutí, žádost o úplatek a přijetí úplatku“¹⁰⁶ nebo jako „transakci zpravidla mezi dvěma stranami. Jedna strana nabízí nebo poptává neoprávněnou výhodu za rozhodování ve věcech obecného zájmu.“¹⁰⁷ Mezinárodní standardizační norma ISO 37001 charakterizuje korupci ve svém bodu 3.1¹⁰⁸ jako protiprávní nabídku, slib, poskytnutí, přijetí či zprostředkování neoprávněné výhody jakékoliv hodnoty (která může být finanční i nefinanční), přímo nebo nepřímo, bez ohledu na místo, kde se tak stane, k tomu, aby takové jednání přimělo nebo odměnilo osobu jednající nebo opomínající jednat ve vztahu k vykonávání svých povinností. Některé mezinárodní

¹⁰⁴ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Co je to korupce* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/korupce/>.

¹⁰⁵ RADA VLÁDY PRO KOORDINACE BOJE S KORUPCÍ. *Protikorupční dokumenty vlády* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-dokumenty-vlady/protikorupcni-dokumenty-vlady-104809/>.

¹⁰⁶ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Protikorupční manuál pro občany* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: www.policie.cz/soubor/protikorupcni-manual-pro-obcany-88485.aspx, str. 2.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 2.

¹⁰⁸ Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use, str. 2.

organizace, např. Association of Certified Fraud Examiners¹⁰⁹, zařazují korupci pouze jako jeden z podtypů podvodných jednání (např. vedle podvodů ve finančních výkazech).

Obecně lze korupci či úplatkářství různými způsoby dělit. Mezi jednotlivými děleními se tak rozeznává korupce aktivní a pasivní, veřejná a soukromá, malá či velká (někdy také politická) korupce, organizovaná a decentralizovaná, s cílem získat určitý prospěch nebo výhodu či se vyhnout nějaké povinnosti (finanční i nefinanční povahy), přímá či zprostředkovaná, očekávaná a nahodilá. V praxi je rozlišována korupce v širokém smyslu, která vedle trestných činů úplatkářství zahrnuje další protiprávní jednání, které je zpravidla korupcí pouze ovlivněno, a korupce zahraničních veřejných činitelů, která v některých případech vyžaduje vlastní speciální právní úpravu. „V zemích západní Evropy jsou však do korupce zahrnována i taková jednání, jako je vydírání ze strany úředníků nebo politiků, zneužívání postavení a moci k vlastnímu prospěchu nebo prospěchu úzkého okruhu subjektů, k témuž účelu zpronevěra veřejných prostředků, braní tzv. provizí z veřejných zakázek, zvýhodňování známých a příbuzných, jevy, které jsou obecně označovány jako tzv. klientelismus a nepotismus.“¹¹⁰ S korupcí tedy úzce souvisí klientelismus („navazování známostí a vytváření vzájemně závislých vztahů“¹¹¹), lobbying („legální prosazování zájmů určité zájmové skupiny v rozhodovacím procesu“¹¹²) a střet zájmů. Nejdůležitějším uvedeným dělením je rozdělení některých korupčních jednání na aktivní a pasivní úplatkářství, které je zakotveno v Trestněprávní úmluvě Rady Evropy o korupci. Zatímco aktivní korupce či úplatkářství „charakterizuje jednání

¹⁰⁹ Toto dělení je naznačeno např. v publikaci Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse - 2016 Global Fraud Study, str. 11, která je dostupná na <http://www.acfe.cz/files/2016%20ACFE%20RTTN.pdf>.

¹¹⁰ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 15.

¹¹¹ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Protikorupční manuál pro občany* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: www.policie.cz/soubor/protikorupceni-manual-pro-obcany-88485.aspx, str. 13.

¹¹² Tamtéž, str. 13.

*osoby, která úplatek nabízí, slíbí nebo poskytne*¹¹³ a očekává za poskytnutou hodnotu určité protiplnění či nepatřičnou výhodu, pasivní korupce či úplatkářství představuje „*jednání osoby, která přijímá, žádá nebo si dá slíbit úplatek, a jako protihodnotu poskytuje výhodu, obstarání věci obecného zájmu pro osobu, která poskytuje, nabízí nebo slíbí úplatek nebo jinou výhodu*“¹¹⁴. Obojí může mít charakteristiku přímého i nepřímého jednání.

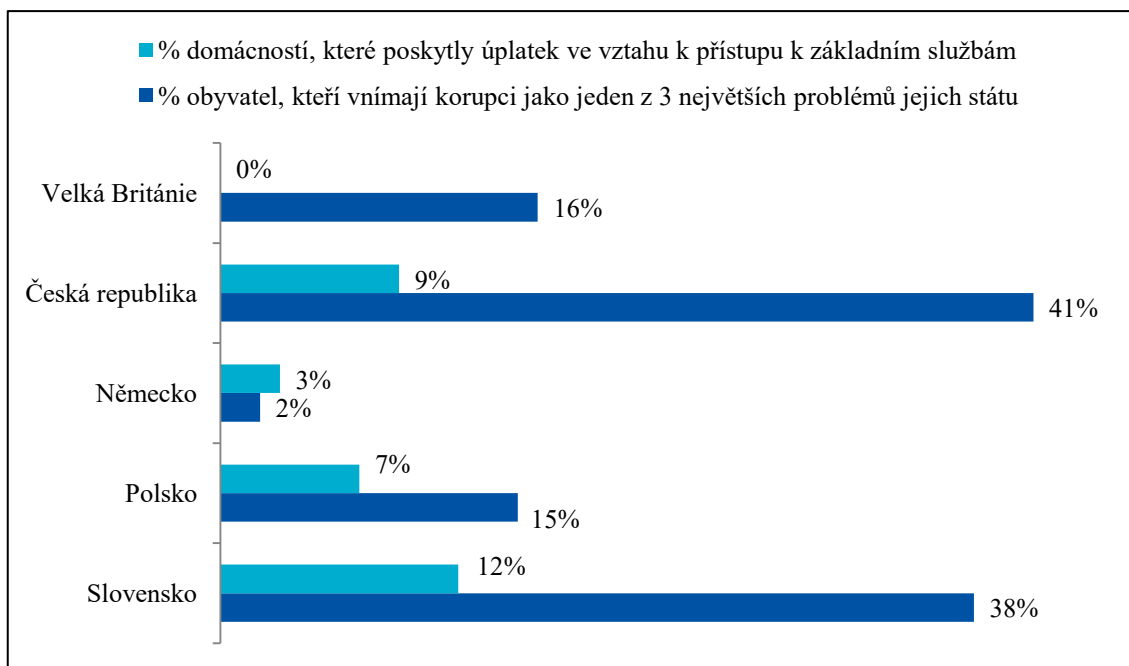
Skutečnost, že korupce zůstává podstatným negativním jevem v současné společnosti, potvrzují i průzkumy různých mezinárodních organizací či spolků k ochraně společnosti a demokracie. Mezinárodní nevládní organizace Transparency International provedla průzkum Global Corruption Barometer¹¹⁵, jehož nejnovější vydání z roku 2016 poukazuje na přetrvávající obavy obyvatelstva týkající se korupce a výskytu korupčního jednání ve vybraných státech včetně České republiky.

¹¹³ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 123.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 123.

¹¹⁵ Jednotlivá vydání výsledků průzkumu Global Corruption Barometer od Transparency International jsou dostupná na <http://www.transparency.org/research/gcb/overview>.

Graf č. 4 - Průzkum výskytu korupce a její vnímání obyvatelstvem

Zdroj: TI Global Corruption Barometer 2016, str. 17 - 18

3.2 Úprava korupce v kontextu mezinárodních organizací

V souvislosti s korupčními trestnými činy je vhodné uvést, že právě oblast úplatkářství byla jednou z oblastí, které urychlily přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob v řadě zemí. Přesto je korupce mezinárodním, celospolečenským, negativním jevem, na který se zaměřuje pozornost důležitých mezinárodních organizací. „*Je předmětem jednání takových mezinárodních institucí a společenství jako je OSN (vloženo - Organizace spojených národů), OECD (vloženo - Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj), Rada Evropy a Evropská unie, které přijaly řadu mezinárodně právních dokumentů, mezinárodních dohod a konvencí za účelem zabránit a předcházet korupčním jednáním.*“¹¹⁶ Tyto mezinárodní dokumenty se staly hybnou silou pro přijímání institutu trestní i mimotrestní odpovědnosti právnických osob.

¹¹⁶ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páčání, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty.* Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 85.

3.2.1 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

„Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (vloženo - dále jen „OECD“) je mezinárodní vládní organizací se sídlem v Paříži.“¹¹⁷ Její předchůdkyně, tzv. Organizace pro hospodářskou spolupráci v Evropě byla založena již v roce 1948 k uskutečnění Marshallova plánu k ekonomické obnově Evropy po druhé světové válce. OECD byla vytvořena dnem platnosti Konvence o OECD¹¹⁸, tj. 30. 9. 1961. Od té doby slouží jako mezinárodní fórum pro řešení vybraných problémů v celé řadě oblastí (tyto oblasti zahrnují životní prostředí, korupci, vzdělávání, obchod, ekonomiku a další) a bývá označována jako „permanentní mezivládní konference“¹¹⁹. V současné době má 35 členských států. Česká republika se zapojila v roce 1995.

Klíčovým dokumentem OECD je Úmluva o boji proti podlácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích¹²⁰. Tato úmluva byla podepsána dne 17. 12. 1997 v Paříži. Úmluva vstoupila v platnost v roce 1999. Česká republika ji ratifikovala později a uložila ratifikační listinu u generálního tajemníka OECD dne 21. 1. 2000 s platností od 21. 3. 2000. V současné době byla úmluva ratifikována 41 státy - všemi členskými státy OECD a 6 nečlenskými zeměmi.¹²¹

„Úmluva vznikla z podnětu podnikatelů v USA, kde byl v roce 1977 přijat Zákon o korupčních praktikách v zahraničí (*Foreign Corrupt Practices Act - FCPA*) po sérii

¹¹⁷ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Základní informace o OECD* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html.

¹¹⁸ Konvence o OECD vyhlášená ve Sbírce zákonů Sdělením MZV č. 266/1998.

¹¹⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Základní informace o OECD* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html.

¹²⁰ Úmluva vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí, které je dostupné na <http://www.mzv.cz/file/755902/webMZV252000.pdf>. Originální znění úmluvy je dostupné na https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf.

¹²¹ Ratifikační status úmluvy OECD je dostupný na <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/WGBRatificationStatus.pdf>.

*korupčních skandálů, do kterých byly zapleteny americké firmy v zahraničí.*¹²² Byla připravena na podkladě předchozího revidovaného doporučení o boji proti podlácení při mezinárodních podnikatelských transakcích, přijatého Radou OECD dne 23. 5. 1997.¹²³

V rámci preambule je vyjádřen závazek smluvních stran sdílet odpovědnost za boj proti podlácení při mezinárodních podnikatelských transakcích vzhledem k tomu, že podlácení je rozšířeným jevem, což je závažný morální a politický problém, podkopávající správnou autoritu i ekonomický rozvoj a deformující mezinárodní soutěžní prostředí. Smluvní strany se dle čl. 1 úmluvy zavázaly k přijetí takových opatření, která jsou nezbytná, aby bylo stanoveno, že je trestným činem podle vnitrostátního práva úmyslně nabídnout, slíbit nebo dát nedovolený peněžitý nebo jiný prospěch, ať již přímo, nebo zprostředkovaně, zahraničnímu veřejnému činitele, a to pro tohoto činitele nebo pro třetí stranu, za tím účelem, aby tento činitel jednal nebo se zdržel jednání v souvislosti s výkonem veřejných povinností, za účelem získání nebo udržení podnikatelské aktivity nebo jiné nepatřičné výhody v mezinárodních podnikatelských transakcích. Trestným činem má podle tohoto ustanovení úmluvy být i trestná součinnost, včetně podněcování, podporování, napomáhání a navádění nebo pověření činem podlácení zahraničního veřejného činitele.

Pro účely úmluvy se za zahraničního veřejného činitele považuje jakákoliv osoba zastávající legislativní, administrativní nebo justiční funkci cizí země, ať již jmenovaná, nebo volená, jakákoliv osoba vykonávající veřejnou funkci pro cizí zemi, včetně veřejnoprávní organizace nebo veřejného podniku, a jakýkoliv činitel nebo zástupce veřejné mezinárodní organizace.

Úmluva také v čl. 2 požaduje, aby každá smluvní strana přijala taková opatření, která jsou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podlácení zahraničního veřejného činitele s tím, že musí být zajištěno, aby byl tento trestný čin trestán účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi i za předpokladu, že se trestní

¹²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 113.

¹²³ Doporučení C (97) 123/FINAL.

odpovědnost nevztahuje podle vnitrostátního práva na právnické osoby. Úmluva tak výslovně nepožaduje zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

S uvedenými články úmluvy je úzce spojen čl. 7 upravující praní špinavých peněz, resp. legalizaci výnosů z trestné činnosti, a čl. 8 účtování, podle kterého má za účelem účinného boje proti podlácení zahraničních veřejných činitelů přijmout každá smluvní strana taková opatření, která se týkají vedení knih a záznamů, zveřejnění finančních výkazů a účetních a auditingových norem a která jsou třeba v rámci vnitrostátních zákonů k zabránění vedení nezapsaných účtů, provádění transakcí mimo účetní knihy nebo nedostatečně identifikovaných transakcí, zápisům neexistujících výdajů, zápisu pasiv s nesprávnou identifikací jejich předmětů apod., neboť prostřednictvím těchto činností dochází k ukryvání úplatků v legitimním účetnictví. Úmluva také upravuje vzájemnou právní pomoc smluvních států a vydávání. Její realizace je sledována za účelem podpory dalších systematických opatření.

V České republice proběhla již tři hodnotící kola, jejichž účelem je monitorovat nejen implementaci ale také aplikování a vynucování úmluvy OECD v praxi. Zatímco se první hodnotící kolo, které proběhlo v roce 2000, zaměřilo na adekvátnost dosavadních zákonů k zakotvení požadavků úmluvy OECD, bylo druhé a třetí kolo v roce 2006 a 2013 zaměřeno na samotnou aplikaci těchto zákonů, vynucování úmluvy OECD, dosavadní implementaci doporučení identifikovaných OECD pro zlepšení a na aplikaci doporučení OECD pro boj s korupcí vydaných v roce 2009¹²⁴. Zatím neproběhlo čtvrté hodnotící kolo, které se zaměřuje na některé specifické problémy a dosavadní

¹²⁴ OECD přijala svá doporučení pro boj s korupcí zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích dne 9. 12. 2009 s cílem usnadnit svým členským státům přijetí vnitrostátních zákonů, které by podpořily boj s korupcí prostřednictvím její prevence, odhalování a vyšetřování. Tato doporučení jsou dostupná na <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/oecdantibriberyrecommendation2009.htm>. Vedle těchto doporučení byla dne 18. 2. 2010 OECD přijata také doporučení, která se týkají zavedených postupů ohledně vnitřního systému kontrol a konceptu compliance. Tato doporučení jsou dostupná na <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>.

doporučení z předchozích hodnotících kol.¹²⁵ Dle informací zveřejněných OECD je toto kolo v České republice plánováno na 13. 6. - 16. 6. 2017.

Dle posledních dostupných údajů týkajících se vynucování úmluvy OECD bylo od roku 1999 do konce roku 2015 v trestním řízení odsouzeno za korupční trestné činy celkem 397 fyzických osob a 133 právnických osob v 17 smluvních státech. Vedle trestního řízení bylo alespoň 51 fyzických osob a 77 právnických osob ve 4 smluvních státech postiženo za korupční delikty ve správním či občanskoprávním řízení.

Tabulka č. 2 - Osoby odsouzené v souladu s úmluvou OECD od 1999 do 2015¹²⁶

Vybrané země	% světového exportu	Odsouzených fyzických osob	Odsouzených právnických osob
Německo	7.4	56 (+171)	12
Česká republika	0.7	0	0
USA	10.4	67 (+1 nepravomocně)	37 (+59)
Velká Británie	3.7	10	2 (+1)
Slovensko	0.4	0	0
Polsko	1.1	1	0

Zdroj: OECD <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/WGB-Enforcement-Data-2015.pdf>

Vedle interního hodnocení implementace úmluvy OECD, sleduje snahy členských států také mezinárodní nevládní organizace Transparency International, která vydává pravidelnou zprávu Exporting Corruption - Progress Report: Assessing Enforcement of

¹²⁵ Zprávy a doporučení jednotlivých hodnotících kol jsou dostupné na <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/czechrepublic-oecdanti-briberyconvention.htm>.

¹²⁶ Uvedená čísla zahrnují i uzavírání dohod o tom, že neproběhne trestní řízení. Na druhou stranu nezahrnují některé další sankce, které byly nahlášený státy pro relevantní období 1999 - 2015. Přesnější detaily jsou dostupné ve zprávě OECD.

the OECD Convention on Combatting Foreign Bribery.¹²⁷ Poslední zpráva z roku 2015, stejně jako předchozí, řadí členské státy podle stupně implementace a vynucování úmluvy OECD do 4 hlavních kategorií. Nejvyšší kategorie, která je příznačná pro aktivní přístup států k vynucování úmluvy OECD, dosáhly v roce 2015 pouze 4 smluvní státy. Mezi ně se zařadily USA, Velká Británie a Švýcarsko. Zatímco kategorií s mírným či omezeným vynucováním dosáhlo 6, resp. 9 států, spadá bohužel většina členských států OECD do kategorie poslední, ve které snahy o vynucování úmluvy neprobíhají nebo jsou velmi omezené. Mezi tyto státy se zařadily i Česká republika, Slovensko, Polsko a některé další státy. Pozornost zasluhuje skutečnost, že žádný z těchto států si v každoročním vývoji svoje postavení nezlepšil.

3.2.2 Evropská unie

„Evropská unie (vlozeno - dále jen „EU“) je svého druhu ojedinělý hospodářský a politický celek 28 evropských zemí, do něhož náleží podstatná část evropského kontinentu.“¹²⁸ Byla zřízena na nápadu zabránit častým válkám mezi sousedy hospodářskou spoluprací v Evropě. V dnešní době se ale vedle hospodářské spolupráce věnuje celé řadě dalších oblastí, *„jako je boj proti změně klimatu, ochrana životního prostředí, veřejné zdraví, vnější vztahy a bezpečnost či spravedlnost a migrace“¹²⁹.* Česká republika se s některými dalšími státy zapojila v roce 2004. Vzhledem tomu, že hospodářská spolupráce stále tvoří jeden z hlavních pilířů evropské integrace, nebylo nutné dlouho čekat na to, aby se i EU začala zajímat o problematiku korupce, která *„přestože se povaha a rozsah korupce může lišit v každém z členských států EU,*

¹²⁷ Její jednotlivá vydání jsou dostupná na

http://www.transparency.org/whatwedo/publication/exporting_corruption_progress_report_2015_assessing_enforcement_of_the_oecd.

¹²⁸ EVROPSKÁ UNIE. *Základní informace o EU* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_cs.

¹²⁹ Tamtéž.

*způsobuje škody pro EU jako celek snížením investic, poškozováním řádného fungování vnitřního trhu a snížením veřejných financí*¹³⁰.

EU za účelem boje s korupcí přijala několik právních instrumentů a navíc pravidelně monitoruje stav korupce v jednotlivých členských státech. Rozhodnutím Komise ze dne 6. 6. 2011¹³¹ tak vznikl protikorupční mechanismus, jehož účelem je pravidelně vyhodnocovat, jakým způsobem a do jaké míry se daří členským státům s korupcí bojovat. Tento mechanismus se stal součástí širšího protikorupčního balíčku, který EU připravila, a měl by umožňovat sbírat porovnatelná data z jednotlivých členských států a zprostředkovávat předávání uznávaných postupů v rámci boje proti korupci.¹³²

V rámci průzkumů zaměřených na korupci nelze nezmínit tzv. Flash Eurobarometer 374 v roce 2013¹³³ a Flash Eurobarometer 428 v roce 2015¹³⁴, týkající se postoje podnikatelů ke korupci v jednotlivých členských státech EU, ve kterém byla oslovenými subjekty identifikována korupce jako velmi rozsáhlý problém v České republice (74%, resp. 85%) s tím že pouze méně než polovina těchto subjektů se domnívala, že jsou osoby zadržené za drobnou korupci náležitě potrestány (40%, resp. 43%). Situace byla ještě horší u podplácení vysoce postaveného úředníka, kde se značná většina subjektů domnívala, že k náležitému potrestání nedojde (74%, resp. 70%). Úplatky byly obecně vnímány jako rozšířenější problém než v průměru ostatních států

¹³⁰ EVROPSKÁ UNIE. *Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption_en.

¹³¹ Rozhodnutí Komise ze dne 6. 6. 2011, C(2011) 3673.

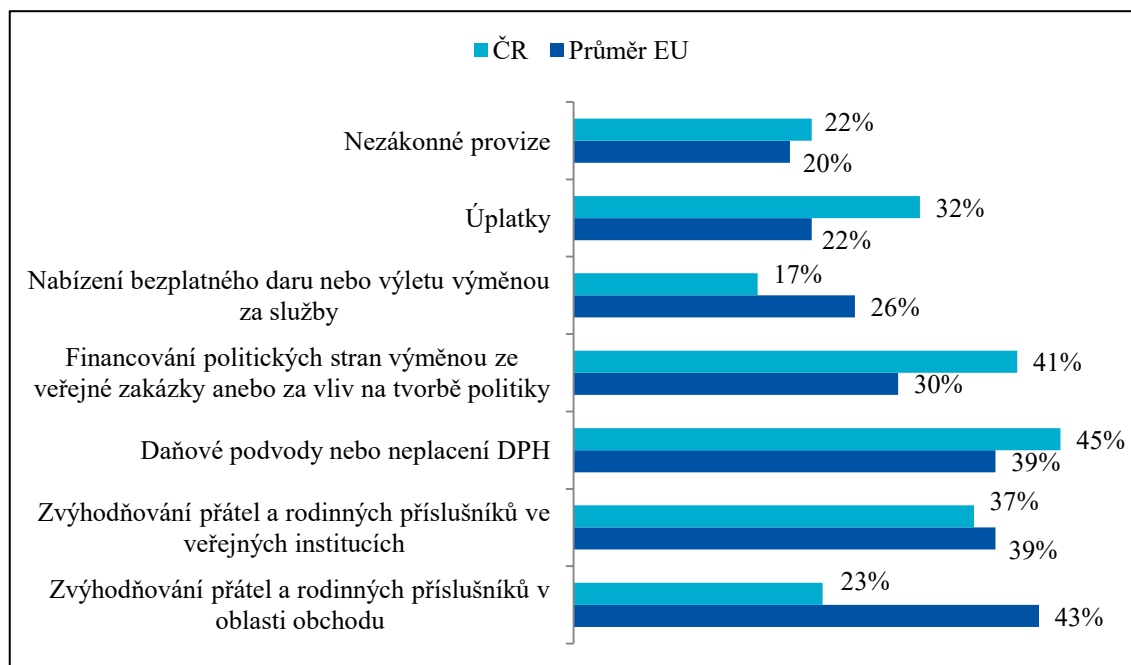
¹³² Prostřednictvím tohoto mechanismu byla sebrána data z jednotlivých států a vydána shrnující zpráva EU dostupná na http://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/official_corruption_statistics_2011_2013_jan16_en.pdf.

¹³³ Dostupný na <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/1077>.

¹³⁴ Dostupný na <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/2084>.

EU. Vedle uvedených průzkumů ale proběhla ještě celá řada dalších, např. Special Barometer 397¹³⁵ zaměřený na vnímání korupce v EU.

Graf č. 5 - Praktiky považované dle Eurobarometer 428 za nejrozšířenější v 2015

Zdroj: Flash Eurobarometer 428

Poslední důležitým průzkumem korupce v EU, který musí být zmíněn, je zpráva Evropské komise, která byla vypracována pro Evropskou radu a Evropský parlament nazvaná EU Anti-Corruption Report z roku 2014.¹³⁶ V rámci zprávy byla Česká republika zařazena mezi státy, „které zaostávají jak ve vnímání korupce, tak v reálně

¹³⁵ Dostupný na

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/1076>.

¹³⁶ EU Anti-CorruptionReport COM(2014)38 je dostupná na https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf.

zkušenosti“¹³⁷ s tím, že naprostá většina obyvatelstva České republiky se domnívá, že je korupce velmi rozšířený problém (95%, pro porovnání se toto vnímání v EU pohybovalo v jednotlivých členských státech mezi 20% a 99%). Mezi hlavní identifikované problémy byly zařazeny oblasti zadávání veřejných zakázek, zneužívání veřejných prostředků, nedokončený legislativní proces u klíčových právních úprav (např. střet zájmů).

EU se však nevěnuje pouze průzkumům korupce a přístupům k ní. K boji s korupcí přijala také některé právní předpisy, mezi které patří především Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států Evropské Unie z roku 1997. „S touto Úmluvou úzce těsně souvisí další smluvní instrumenty EU proti korupci a souvisejícím jevům, mj. Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z roku 1995“¹³⁸ a rámcové rozhodnutí Rady 2003/568/SVV ze dne 22. 7. 2003 o boji proti korupci v soukromém sektoru.

Zatímco byla Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států EU přijata aktem Rady EU a jejím cílem je především potírat korupci mezi veřejnými činiteli pracujícími jak pro Evropské společenství, tak na národní úrovni a spory o výklad a plnění mezí členskými státy jsou svěřeny Soudnímu dvoru Evropské unie, bylo rámcové rozhodnutí Rady 2003/568/SVV ze dne 22. 7. 2003, o boji proti korupci v soukromém sektoru, přijato EU za účelem koordinace boje s korupcí v jednotlivých členských státech. Rámcové rozhodnutí ve svém čl. 2 definuje aktivní a pasivní korupci v soukromém sektoru, kdy se členské státy zavazují k tomu, že přijmout dostatečná opatření k tomu, aby tato jednání byla považována za trestný čin. Aktivní korupce je ve smyslu čl. 2 písm. a) rámcového rozhodnutí definována jako příslib, nabídka nebo poskytnutí osobě v řídicím nebo jiném postavení, jednající pro

¹³⁷ EUROPEAN COMMISSION. *Report from the Commission to the Council and the European Parliament: EU Anti-Corruption Report* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf, str. 6.

¹³⁸ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 87.

subjekt činný v soukromém sektoru, neoprávněné výhody jakéhokoliv druhu pro tuto osobu nebo pro třetí osobu tak, aby taková osoba provedla nějaký úkon nebo se zdržela provedení nějakého úkonu, a tím porušila své povinnosti. Pasivní korupce je vymezena čl. 2 písm. b) rámcového rozhodnutí jako požadování nebo získání neoprávněné výhody jakéhokoliv druhu nebo přijetí příslibu takové výhody pro sebe nebo pro třetí osobu osobou v řídicím nebo jiném postavení, jednající pro subjekt činný v soukromém sektoru, za to, že provede nějaký úkon nebo se zdrží provedení nějakého úkonu, a tím poruší své povinnosti. Pro oba druhy korupce v soukromém sektoru je důležité, že rámcové rozhodnutí požaduje, aby se týkalo profesionální činnosti ziskových i neziskových subjektů, návodu, pomoci a účastenství na výše uvedených jednání.

Důležitou skutečností je také to, že rámcové rozhodnutí ve svém čl. 4 a čl. 5 požaduje zavedení účinných, přiměřených a odrazujících trestních sankcí a odpovědnosti právnické osoby za uvedená jednání, která v její prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby. Právnické osobě, jejíž definice je dle čl. 1 rámcového rozhodnutí přenechána vnitrostátnímu právu, je pak dle čl. 6 stejného právního předpisu možné uložit i netrestní sankce, pokud budou ale tyto stále účinné, přiměřené a odrazující. Úprava rámcového rozhodnutí se ve větší míře neliší od ostatní mezinárodní úpravy postihu korupčních jednání.

Obdobně také druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů ES ze dne 19. 6. 1997 ve svém čl. 3 odst. 1 stanoví, že každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že právnické osoby lze činit odpovědnými za podvod, aktivní korupci a praní peněz, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu nebo pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby, jakož i za účastenství nebo návod ke spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz nebo za pokus spáchání takového podvodu.

3.2.3 Rada Evropy - Skupina států proti korupci

„Rada Evropy je mezinárodní celoevropská organizace, které zajišťuje spolupráci členských států zejména v oblasti podpory demokracie a ochrany lidských i sociálních práv a svobod.“¹³⁹ Rada Evropy byla založena 5. 5. 1949 podpisem Londýnské dohody. V současné době ji tvoří 47 členských států a země se speciálním statutem. Česká republika se k Radě Evropy připojila 30. 6. 1993.

V rámci Rady Evropy vznikla tzv. Skupina států proti korupci (dále jen „GRECO“), jejímž členem se Česká republika stala v roce 2002. Skupina GRECO byla založena „za účelem monitorování souladu států s protikorupčními standardy“¹⁴⁰ dynamickým procesem vzájemného hodnocení. Hlavní náplní je sledování implementace protikorupčních instrumentů Rady Evropy, mezi které patří Trestněprávní úmluva proti korupci a Občanskoprávní úmluva proti korupci. Trestněprávní úmluva byla přijata 27. 1. 1999 a vstoupila v platnost 1. 7. 2002 po dosažení dostatečného počtu ratifikací.

Zatímco se Občanskoprávní úmluva proti korupci zaměřuje především na to, aby byla ve vnitrostátním právu zajištěna možnost domoci se náhrady škody utrpěné v důsledku korupce, Trestněprávní úmluva proti korupci, která byla vyhlášena sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 70/2002 Sb. m. s. a opětovně publikována sdělením č. 43/2009 Sb. m. s., požaduje, aby smluvní strany přijaly jednotlivá opatření, která je nutno učinit na národní úrovni k zabezpečení účinného boje proti korupci. Tato úmluva „navazuje na předchozí mezinárodní aktivity zaměřené proti korupci, zejména Akční program proti korupci přijatý Výborem ministrů Rady Evropy z listopadu 1996, Rezoluci (97) 24 týkající se dvaceti hlavních zásad pro boj proti korupci přijaté 6. 11. 1997 Komisí ministrů, Rezoluci (98) 7 přijaté Výborem ministrů 4. 5. 1998.“¹⁴¹

¹³⁹ RADA EVROPY. *Rada Evropy (RE), anglicky Council of Europe (CoE)* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>.

¹⁴⁰ RADA VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *GRECO* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/zahranicni-spoluprace/greco/greco-104840/>.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 118.

Trestněprávní úmluva požaduje, aby smluvní strany přijaly opatření nezbytná k tomu, aby vyjmenovaná jednání byla dle vnitrostátního práva pokládána za trestný čin, tj. aby byla kriminalizována. Výčet v čl. 2 až 12 úmluvy obsahuje protiprávní jednání v podobě podlácení tuzemských veřejných činitelů, přijímání úplatků tuzemskými veřejnými činiteli, úplatkářství členů tuzemských parlamentních shromáždění, úplatkářství zahraničních veřejných činitelů, úplatkářství členů zahraničních parlamentních shromáždění, podplácení v soukromém sektoru, přijímání úplatku v soukromém sektoru, úplatkářství veřejných činitelů mezinárodních organizací, úplatkářství členů mezinárodních parlamentních shromáždění, úplatkářství soudců a úředníků mezinárodních soudních orgánů a nepřímé úplatkářství, pod kterým úmluva rozumí přímo či nepřímo daný příslib, nabídku nebo poskytnutí nepatřičné výhody komukoliv, kdo prohlašuje či potvrzuje, že je schopen mít nepatřičný vliv na rozhodovací pravomoc uvedených osob. V souvislosti s těmito trestnými činy požaduje úmluva v čl. 13 a 14 také vnitrostátní úpravu praní špinavých peněz získaných korupčními trestnými činy a trestných činů páchaných v souvislosti s účetnictvím.

Definici právnické osoby přenechává Trestněprávní úmluva vnitrostátnímu právu. Dle čl. 1 písm. d) úmluvy se za právnickou osobu považuje subjekt mající postavení právnické osoby dle vnitrostátního práva, vyjma států nebo jiných veřejných subjektů vykonávajících státní pravomoc a vyjma veřejných mezinárodních organizací (z důvodu suverenity takových subjektů dle mezinárodního práva veřejného). Pro účely úmluvy se za veřejného činitele považuje osoba, která je dle vnitrostátního práva státu, ve kterém funkci vykonává, považována za úředníka, státního úředníka, starostu, ministra nebo soudce. Pod výraz soudce je zahrnut i státní zástupce a jiný vykonavatel soudcovských funkcí.

Požadavky Trestněprávní úmluvy a úmluvy OECD vedly k nutné novelizaci trestního zákoníku a k rozšíření definice veřejného činitele pro účely korupčních trestných činů tak, aby za něj byla považována osoba, která je dle mezinárodních právních pramenů zahraničním veřejným činitelem. V důsledku Trestněprávní úmluvy ale nedošlo k rozšíření žádné ze stávajících skutkových podstat. Pro úplnost je *„v této souvislosti ale třeba upozornit, že při uložení ratifikační listiny učinila Česká republika výhradu, že jako trestný čin podle vnitrostátního práva bude hodnotit chování uvedené v čl. 7 a 8*

*(aktivní a pasivní úplatkářství v soukromém sektoru) pouze tehdy, pokud odpovídá skutkovým podstatám trestných činů stanoveným v trestním zákoně České republiky.*¹⁴²

Tato výhrada zanikla v roce 2009.

V čl. 18 úmluva stanoví, že jsou smluvní strany povinny přijmout taková opatření, aby bylo zajištěno, že právníkům osobám bude stanovena odpovědnost za trestné činy týkající se podlácení, nepřímého úplatkářství a praní špinavých peněz, které byly spáchány v její prospěch fyzickou osobou jednající buď individuálně nebo jako člen orgánu právnické osoby a mající vedoucí postavení v rámci tohoto subjekt, které je založeno na oprávnění zastupovat právnickou osobu, nebo oprávnění vydávat rozhodnutí jménem právnické osoby, nebo oprávnění vykonávat kontrolní činnost v rámci právnické osoby, jakož i v takovém případě, kdy taková fyzická osoba je spolupachatelem nebo podněcovatelem těchto trestných činů. Mimo tyto případy zavazuje úmluva smluvní strany uplatnit odpovědnost právnických osob v případech, kdy absence dohledu nebo kontroly výše uvedené fyzické osoby umožnila spáchání těchto trestných činů ve prospěch právnické osoby osobou fyzickou, která je jí podřízena. Odpovědnost právnické osoby není překážkou trestního řízení proti fyzickým osobám. Je nutné znovu konstatovat, že Trestněprávní úmluva výslovně nevyžaduje úpravu trestní odpovědnosti právnických osob.

Kontrola implementace úmluvy je svěřena skupině GRECO. „*Hodnocení členů skupiny GRECO probíhají v kolech a řídí se normami vytyčenými ve 20 vůdčích zásadách boje proti korupci, Občanskoprávní úmluvě Rady Evropy o korupci a Trestněprávní úmluvě o korupci spolu s jejím dodatkovým protokolem.*“¹⁴³ Už v rámci druhého kola hodnocení bylo České republice doporučeno zavést odpovědnost právnických osob v souladu s Trestněprávní úmluvou. Ve čtvrtém a zatím posledním hodnotícím kole se skupina GRECO v roce 2016 zabývala především prevencí korupce ve vztahu ke členům

¹⁴² FOREJT, Petr. Trestněprávní úmluva o korupci a její vliv na úpravu korupčních trestných činů. *Dny práva 2011 - Days of Law 2011* [online]. 2011 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/05%20PETR%20FOREJT.pdf, str. 7 - 8.

¹⁴³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. GRECO [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/mezinarodni-spoluprace/dali-organizace/greco>.

parlamentu, soudcům a státním zástupcům a obecně uvádí, že „*korupce a slabá protikorupční opatření v České republice léta patří podle několika pozorovatelů mezi závažnější problémy veřejné politiky, a to zejména v souvislosti s nakládáním s finančními prostředky EU, se zadáváním veřejných zakázek a s dalšími interakcemi mezi soukromým a veřejným sektorem*“¹⁴⁴.

3.2.4 Organizace spojených národů

„*Organizace spojených národů (vloženo - dále jen „OSN“) byla ustavena na konci druhé světové války jako univerzální světová organizace, která měla zároveň reflektovat postavení a zájmy klíčových vítězných mocností.*“¹⁴⁵ Vznikla na základě Charty OSN v roce 1945 a v současné době ji tvoří 193 členských států. V rámci OSN byly mimo jiné zřízeny Úřad pro drogy a kriminalitu (United Nations Office on Drugs and Crime - dále jen „UNODC“, dříve Úřad pro kontrolu drog, prevenci zločinu a terorismu) a Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice - dále jen „CCPCJ“). V rámci CCPCJ byly dohodnuty mezinárodní úmluvy (Úmluva o boji proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, Úmluva proti korupci) a řada modelových legislativních norem a standardů.

Právě Úmluva OSN proti korupci (United Nation Convention Against Corruption - dále jen „UNCAC“), která vznikla v důsledku rezoluce Valného shromáždění OSN 55/61, rozpoznala potřebu pro účinný právní nástroj pro boj proti korupci nezávislý na Úmluvě proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Úmluva byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN 58/4 a k jejímu podpisu došlo ve dnech 9. 12. - 11. 12. 2003 v Méridě. Vstoupila v platnost 14. 12. 2005. „*Tato úmluva je první univerzální právní dokument v oblasti boje proti mezinárodní korupci.*“¹⁴⁶ Česká republika ji však úspěšně

¹⁴⁴ GRECO. *Čtvrté hodnotící kolo: hodnotící zpráva České republiky* [online]. [cit. 2017-02-21].

Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/zahranicni-spoluprace/greco/Ctvrte-hodnotici-kolo---Prevence-korupce-ve-vztahu-ke-clenum-Parlamentu--soudcum-a-statnim-zastupcum.pdf>, str. 4.

¹⁴⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *OSN* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/organizace_v_pusobnosti_mise/osn/index.html.

¹⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 116.

ratifikovala až v roce 2013 jako předposlední členská země Evropské unie. „*Oficiálním důvodem odkládání ratifikačního procesu v České republice bylo odmítní požadavku na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob za korupční trestné činy*“¹⁴⁷, která by zaručovala ukládání účinných, úměrných a odrazujících trestních nebo mimotrestních sankcí právnickým osobám. Hlavním předmětem úpravy je prevence, vyšetřování a stíhání korupce a dále zmrazení, zabavení, konfiskace a navrácení výnosů z trestné činnosti.

Ve svém čl. 2 úmluva UNCAC definuje veřejného činitele. Za veřejného činitele se považuje jakákoliv osoba vykonávající zákonodárnou, výkonnou, správní nebo soudní činnost ve státě, smluvní straně, ať již jde o funkci obsazovanou jmenováním nebo o funkci volenou, na dobu neurčitou nebo dočasně, placenou nebo neplacenou, bez ohledu na služební věk takové osoby. Dále úmluva UNCAC za veřejného činitele uvádí jakoukoliv jinou osobu, která vykonává veřejnou funkci, včetně činnosti pro veřejnou agenturu nebo státní podnik, nebo která poskytuje veřejnou službu, jak jsou definovány ve vnitrostátním právu smluvního státu, a jak jsou uplatňovány v příslušné oblasti práva tohoto státu. V neposlední řadě se za veřejného činitele považuje každá jiná osoba, kterou vnitrostátní právo definuje jako veřejného činitele. Pro účely některých ustanovení úmluvy UNCAC je navíc veřejný činitel jakoukoliv osobou, která zastává veřejnou funkci, nebo poskytuje veřejnou službu, jak jsou definovány ve vnitrostátním právu smluvního státu a uplatňovány v oblasti práva tohoto státu. Vedle této definice se vymezuje zahraniční veřejný činitel, za kterého se považuje jakákoliv osoba, zastávající zákonodárný, výkonný, správní nebo soudní úřad cizí země, ať již taková osoba byla do této funkce jmenována nebo zvolena, a jakákoliv osoba vykonávající veřejnou funkci pro cizí zemi, včetně výkonu takové funkce pro státní agenturu nebo státní podnik.

Vedle široce upravených preventivních opatření v čl. 5 až 14 obsahuje úmluva UNCAC výčet jednání, která mají být ve vnitrostátním právu kriminalizována. Do výčtu čl. 15 až 25 úmluvy UNCAC jsou zařazeny korupce vnitrostátních veřejných činitelů, korupce zahraničních veřejných činitelů a činitelů veřejných mezinárodních organizací,

¹⁴⁷ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika se připojila k Úmluvě OSN proti korupci* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/ceska-republika-prijila-k-umluve-osn-proti-korupci/>.

defraudace, zpronevěra nebo jiná forma zneužití majetku ze strany veřejného činitele, obchodování s vlivem, zneužití funkcí, nezákonné obohacování, korupce v soukromém sektoru, zpronevěra majetku v soukromém sektoru, praní výnosů z trestné činnosti, utajení a maření výkonu spravedlnosti.

Pro institut trestní odpovědnosti právnických osob je důležitý čl. 26 úmluvy UNCAC, který požaduje, aby každý smluvní stát přijal nezbytná opatření, slučitelná s jeho právními zásadami, za účelem stanovení odpovědnosti právnických osob za účast na trestných činech zjištěných v souladu s úmluvou UNCAC. Úmluva tak nepožaduje přímé zavedení trestní odpovědnosti právnických osob a požadavek čl. 26 úmluvy UNCAC je naplněn i přijetím občanskoprávní či správní odpovědnosti právnických osob za předpokladu, že zajistí, aby právnické osoby, které budou shledány odpovědnými, byly vystaveny postihu účinnými, úměrnými a odrazujícími trestními nebo netrestními sankcemi, včetně sankcí peněžitých. Institutem odpovědnosti právnických osob není dotčena odpovědnost fyzických osob. Dle čl. 27 úmluvy UNCAC pak jednotlivé smluvní státy mají přijmout taková opatření, aby trestným bylo i účastenství na vyjmenovaných trestných činech s tím, že každý smluvní stát rozhodne, zda trestným bude i pokus či příprava takového trestného činu.

Úmluva UNCAC dále upravuje sankcionování, spolupráci při stíhání a vyšetřování korupčních trestných činů, soudní pravomoc a mezinárodní spolupráci.

3.3 Česká právní úprava

3.3.1 Trestné činy úplatkářství

Přes množství výše uvedených mezinárodních pramenů pro boj proti korupci, je nutné uvést, že většina těchto úmluv zavazuje jednotlivé členské státy k přijetí předpisů vnitrostátního práva. Práva a povinnosti samotných právnických osob se určují teprve dle účinných předpisů jednotlivých členských států.

Česká právní úprava korupčních trestných činů je obsažena v hlavě X. zvláštní části trestního zákoníku, která upravuje trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. V této hlavě zvláštní části jsou shrnuty *„trestné činy, které přímo nebo nepřímo ohrožují řádnou činnost orgánů veřejné moci nebo které jinak ohrožují pořádek ve věcech*

veřejných“¹⁴⁸. „Jedná se o trestné činy chránící celou řadu společenských zájmů a hodnot nezbytných k řádnému fungování demokratického právního státu a ochraně veřejnosti.“¹⁴⁹ Jak již bylo výše uvedeno, trestné činy úplatkářství byly vždy zařazovány do výčtu trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná. Současná právní úprava, která vylučuje některé trestné činy z obecné trestní odpovědnosti právnických osob, v tomto trendu pokračuje.

Skutkové podstaty trestných činů jsou v hlavě X. zvláštní části trestního zákoníku rozděleny do osmi dílů podle druhového objektu. Klasické korupční trestné činy, tedy trestné činy úplatkářství, jsou upraveny v díle třetím (§ 331 - 334 trestního zákoníku). Skutkové podstaty trestných činů přijetí úplatku, podplacení a nepřímé úplatkářství, chrání společnost před negativním působením korupčního jednání a především zajišťují nezávislé, nestranné a nepodjaté obstarávání věcí obecného zájmu a chrání „zájem na rovnosti podmínek soutěžitelů v hospodářské soutěži, která by mohla být narušena“¹⁵⁰. Vedle uvedených trestných činů upravují některé díly této hlavy trestního zákoníku trestné činy postihující jednání spáchaná pod vlivem korupce či některé trestné činy se znaky korupčního jednání, mezi které je možné zařadit např. zneužití pravomoci veřejného činitele (§ 329 trestního zákoníku). Související trestné činy jsou však upraveny i v jiných hlavách zvláštní části trestního zákoníku, např. porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 - 221 trestního zákoníku), pletichy v insolvenčním řízení (§ 226 trestního zákoníku), zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku) a pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku).

¹⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 867.

¹⁴⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9, str. 815.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 880.

Obecné případy úplatkářství a korupce jsou tedy upraveny dílem třetím hlavy X. zvláštní části trestního zákoníku. „*Druhým objektem trestných činů úplatkářství je zájem na řádném, nestranném nezištném a zákonném obstarávání věcí obecného zájmu, tedy nejen rozhodování orgánů veřejné moci, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb*“¹⁵¹ a ochrana podnikání před korupcí. Obstaráváním věcí obecného zájmu je tak zajištění všech úkolů, „*na jejichž splnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina*“¹⁵², tzn. je mnohem širší než jen plnění úkolů státu, ale naopak není představováno jednotlivými projevy osobnostních práv a povinností občanů, např. „*nabídnutí značné finanční částky účastníkovi dražby za to, aby z veřejné dražby ustoupil*“¹⁵³, prodej věcí v osobním vlastnictví, změna zaměstnání či pronájem nemovité věci. Z judikatury vyplývá, že se za obstarávání věcí obecného zájmu považuje např. také rozhodování o úkonech lékařské péče, řádně a objektivně provedený výběr veřejné zakázky týkající se zajištění chodu zdravotnického zařízení či zpracování znaleckého posudku pro účely občanského soudního řízení. Nelze jej však plně definovat pouze jako plnění úkolů spadajících do pravomoci úřední osoby. Obecný zájem nelze omezit výlučně na veřejný sektor¹⁵⁴ či pouze na rozhodování v konkrétní věci, neboť jeho součástí jsou i činnosti, které přímo souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu¹⁵⁵.

Výklad pojmu obstarávání věcí obecného zájmu byl rozšířen na základě rámcového rozhodnutí Rady 2003/568/JVV, o boji s korupcí v soukromém sektoru, a Společné akce 98/742/SVV ze dne 22. 12. 1998, která byla přijata Radou Evropské unie na základě článku K. 3 Smlouvy o Evropské unii a která je promítnuta do ustanovení § 334

¹⁵¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 880.

¹⁵² ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2886.

¹⁵³ Tamtéž, str. 2892.

¹⁵⁴ Např. usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. IV. ÚS 143/2008.

¹⁵⁵ Např. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 14. 10. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 6/98.

odst. 3 trestního zákoníku. Objekt trestných činů úplatkářství je rozšířen o zachovávání povinností uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému obohacování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají. „*Obchodní vztahy jsou, zjednodušeně řečeno, závazkové a jiné vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti*“¹⁵⁶, které jsou upravené občanským zákoníkem, některými jinými zákony (např. zákony upravující pojišťovnictví, platební styk, podnikání na kapitálovém trhu a některé daňové předpisy) a dvoustrannými právními jednáními mezi podnikateli. Mezi příklady uvedených povinností bývá zařazován např. zákaz nekalosoutěžního jednání, zákaz podplácení či porušování obchodního tajemství. Přestože bylo do zákona vloženo ustanovení § 334 odst. 3 trestního zákoníku, nedošlo k rozšíření počtu trestních řízení týkajících se tzv. soukromé korupce. Tato situace se změnila až teprve úpravou trestných činů přijetí úplatku a podplácení v souvislosti s podnikáním. Podnikání, které je uvedené v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů úplatkářství, je přitom vymezeno jako činnost, kterou provozuje podnikatel dle ustanovení § 420 a násl. občanského zákoníku, tj. výdělečná činnost vykonávaná na vlastní účet a odpovědnost živnostenským či obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, s tím, že taková činnost je provozována podnikatelem samostatně (tzn. podnikatel rozhoduje samostatně o svojí činnosti a o podmínkách jejího výkonu). Tato definice vylučuje použití této části skutkové podstaty na výkon závislé práce tak, jak je definována v zákoníku práce. Podnikatel je blíže definován v uvedených ustanoveních občanského zákoníku a může jím být fyzická i právnická osoba. Některé další podmínky výkonu podnikatelské činnosti upravují další navazující zákony, např. pro živnostenské podnikání zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) a pro neživnostenské podnikání celá řada jiných právních předpisů, např. zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii. Z výše uvedeného vyplývá, že se ustanovení § 334 odst. 3 trestního zákoníku a vymezení podnikání dle občanského zákoníku, resp. povinnosti z nich vyplývající, překrývají. V současné době se jedná o v zásadě obsolentní právní úpravu s tím, že je

¹⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2900.

možné konstatovat, že trestné činy úplatkářství vztahující se na soukromou korupci (tj. trestné činy úplatkářství spáchané v souvislosti s podnikáním) jsou zároveň upraveny stejnými ustanoveními trestního zákoníku jako trestné činy vztahující se k veřejné korupci, což představuje nekoncepční zařazení, kdy je soukromá korupce zakotvena v rámci hlavy zvláštní části trestního zákoníku, která upravuje trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.

Pro právní úpravu trestných činů úplatkářství je potřebné definovat úplatek. Trestní zákoník tuto definici uvádí v § 334 odst. 1, kdy úplatkem se rozumí jakákoliv neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok. *„Zpravidla jde o zvýhodnění, které se dostává uplácenému nebo s jeho souhlasem jiné osobě, spočívající zejména v přímém majetkovém prospěchu, např. finančním nebo materiálním. Může však jít i o výhodu jiného druhu, např. protislužbu.“*¹⁵⁷ Trestní zákoník tak nestanoví žádnou podobu úplatku, tzn. úplatek nemusí být finanční, a nestanoví ani jeho minimální hodnotovou hranici. *„Výši úplatku je třeba hodnotit v souvislosti s dalšími okolnostmi, které určují společenskou škodlivost tohoto činu. V oblasti výkonu státní moci a správy však nelze tolerovat zásadně žádné úplatky, a to ani nepatrné hodnoty.“*¹⁵⁸ Zároveň je důležité, že *„pro trestnost úplatkářství se vyžaduje, aby mezi úplatkem a obstaráváním věci obecného zájmu byla souvislost“*¹⁵⁹. Úplatek se tak musí vztahovat k činnosti, která je předmětem obstarávání věci obecného zájmu či podnikání tak, jak jsou uvedeny v jednotlivých skutkových podstatách. *„Bude tomu tak tehdy, jestliže přijatý nebo slíbený úplatek má vztah k činnosti osoby, která věci obecného zájmu sama obstarává, nebo osoby, která přitom spolupůsobí, např. koná přípravné nebo pomocné práce,*

¹⁵⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2886.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 2886.

¹⁵⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 881.

*obdobně je tomu v případě úplatku v rámci podnikání.*¹⁶⁰ Pro právní kvalifikaci činu pak není relevantní, zda přijetí úplatku skutečně ovlivnilo osobu, která obstarává věci obecného zájmu či podniká. Za úplatek pak dle judikatury nebude obvykle považováno spropitné poskytnuté v souvislosti se službami. Na druhou stranu může v některých skutkových okolnostech definici úplatku naplnit sponzorský dar, resp. nabídka sponzorského daru.

Díl třetí hlavy X. zvláštní části trestního zákoníku upravuje celkem tři trestné činy. Objektivní stránka trestného činu přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku) je definována jako jednání pachatele, kterým sám nebo prostřednictvím jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, popř. žádá úplatek v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu či v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného. Specifika tohoto trestného činu spočívají v tom, že *„je dokonán nejen faktickým přijetím úplatku, ale alternativně pro naplnění objektivní stránky postačí též, že si pachatel dá slíbit nebo žádá úplatek“*¹⁶¹. V těchto variantách se jedná o předčasně dokonáný trestný čin, kdy je trestnost činu rozšířena na jednání, která by jinak byla formálně považována za přípravu. Znak *„přijetí úplatku předpokládá, že se pachateli nebo jiné osobě skutečně dostalo neoprávněné výhody“*¹⁶² v podobě, ve které byl úplatek dříve vymezen. K tomu může dojít i bez ohledu na skutečnost, že poskytnutí úplatku nebylo dříve slíbeno či sjednáno. Zároveň *„je nerozhodné, zda k přijetí úplatku dojde před obstaráváním věci obecného zájmu, v jeho průběhu nebo dodatečně po obstarání věci obecného zájmu, a to i bez předchozí úmluvy“*¹⁶³. Zatímco znak *„dá si slíbit úplatek“* *„je naplněn, jestliže pachatel nabídku neodmítne a výslovně nebo konkludentně s ní souhlasí“*¹⁶⁴, je znak

¹⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2887.

¹⁶¹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 882.

¹⁶² ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2887.

¹⁶³ Tamtéž, str. 2887.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 2887.

„úplatek žádá“ omezen na situaci, kdy „*pachatel dal sám podnět k poskytnutí úplatku nebo ke slibu úplatku*“¹⁶⁵ s tím, že tato žádost nemusí být výslovná, neboť postačí pokud je tento podnět dostatečný proto, aby bylo „*nepochybné, že pachatel navozuje situaci, aby mu byl úplatek nabídnut, a poté co je mu taková nabídka učiněna, úplatek neodmítne a výslovně nebo alespoň konkludentně s tím souhlasí*“¹⁶⁶. Subjektem trestného činu může být fyzická či právnická osoba, která má účast na obstarání věci obecného zájmu nebo podniká či se účastní podnikání jiného. „*Dopustí-li se trestného činu úřední osoba, je přísněji trestná*“¹⁶⁷, jedná se tedy o tzv. nepravý zvláštní delikt, kdy tuto skutečnost není nutné naplnit pro trestní odpovědnost za základní skutkovou podstatu trestného činu, ale pouze pro zvlášť přitěžující okolnost. Zároveň je u tohoto trestného činu ve všech formách vyžadována forma úmyslného zavinění.

Objektivní stránka trestného činu podlacení (§ 332 trestního zákoníku) je definována zrcadlově k trestnému činu přijetí úplatku jako jednání pachatele, který jinému nebo pro jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek v souvislosti s obstaráním věci obecného zájmu či v souvislosti s podnikáním svým či jiného. Tento trestný čin je tedy dokonán slíbením úplatku a není nutné, aby byl úplatek jinou osobou přijat. Znak „poskytnutí úplatku“ je pak naplněn nejen bezprostředním předáním úplatku ve finanční nebo materiální podobě, ale také jako „*nepřímé poskytnutí materiální či jiné výhody nebo poskytnutí protislužby*“¹⁶⁸. K odlišení nabídky a slibu úplatku je nutné zvážit, zda pachatel pouze vyjádřil, ať již výslovně či konkludentně, ochotu v budoucnosti poskytnout úplatek s cílem působit na obstarání věci obecného zájmu či v souvislosti s podnikáním. Zatímco v případě vyjádření takové ochoty se jedná o nabídku úplatku, je slib úplatku definován jako „*vyjádření závazku úplatek poskytnout, jestliže v souvislosti*

¹⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2887.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 2887.

¹⁶⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 883.

¹⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2892.

*s obstaráváním věci obecného zájmu nebo v souvislosti s podnikáním pachatele nebo jiné podnikající osoby bude osobou, jíž je slib úplatku dán a která takovou věc obstarává, požadavku pachatele vyhověno*¹⁶⁹, tzn. směřuje vždy do budoucnosti a je vůči nabídce úplatku méně konkrétní. Subjektem tohoto trestného činu může být kdokoliv, fyzická i právnická osoba. Jedná se o úmyslný trestný čin. Podplacení úřední osoby je přísněji trestné, pokud je pachatel srozuměn s tím, že je osoba, které úplatek slíbil, úřední osobou.

Objektivní stránka posledního trestného činu dílu třetího hlavy X. zvláštní části trestního zákoníku, tj. trestný čin nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), spočívá v jednání pachatele, který žádá, dá si slíbit nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo za to, že tak již učinil, nebo poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek za jedním z předchozích účelů. Tento trestný čin je omezen pouze na působení na výkon pravomoci úřední osoby. Není tak možné naplnit jeho základní znaky korupčním jednáním v souvislosti s podnikáním. *„Skutečnost, že úřední osoba, jejíž pravomoci se úplatek týká, není o úplatku informována, nemá vliv na trestnost pachatele.*¹⁷⁰ Stejně tak není pro naplnění skutkové podstaty důležité, zda pachatel přijal úplatek s cílem působit na úřední osoby tak, aby plnila své řádné povinnosti. *„Rovněž výsledek intervence je z tohoto hlediska nepodstatný.*¹⁷¹ Pachatelem nepřímého úplatkářství může být jakákoliv fyzická i právnická osoba. Jedná se o úmyslný trestný čin.

Uplatňování jednotlivých skutkových podstat závisí také na definici úřední osoby, která je upravena především v § 127 trestního zákoníku. Trestní zákoník také upravuje speciální rozšíření této definice pro některé trestné činy, a to především pro trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby v § 327 odst. 2 trestního zákoníku a pro trestné činy úplatkářství v § 334 odst. 2 téhož zákona. Jak již bylo uvedeno, trestné činy v dílu třetím hlavy X. zvláštní části trestního zákoníku jsou

¹⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 2893.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 2896.

¹⁷¹ Tamtéž, str. 2896.

nepravé zvláštní delikty. Naplnění skutkové podstaty úřední osobou je tak okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, ale není samotnou podmínkou trestní odpovědnosti. Úřední osoba je vymezena obecně jako osoba, která je „*funkcionářem nebo odpovědným úředníkem orgánu veřejné moci*“¹⁷² (např. soudce, státní zástupce, prezident České republiky, poslanec, senátor apod.), je za úřední osobu výslovně prohlášená, je úřední osobou cizího státu, mezinárodní organizace nebo mezinárodního soudního orgánu při splnění určitých podmínek a která při plnění úkolů státu nebo společnosti používá pravomoci, která jí byla v rámci odpovědnosti za jejich plnění svěřena. Pokud by se taková osoba měla dopustit trestného činu úřední osoby, musí být ještě naplněna podmínka § 127 odst. 2 trestního zákoníku, tj. trestná činnost musí být spáchána v souvislosti s pravomocí a odpovědností úřední osoby.

Definice úřední osoby je rozšířena pro trestné činy úplatkářství takovým způsobem, že se na základě § 334 odst. 2 trestního zákoníku za úřední osobu považuje také osoba činná v zákonodárném nebo soudním orgánu nebo orgánu veřejné správy cizího státu nebo v mezinárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného nebo v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv Česká republika nebo cizí stát, pokud s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce je spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu. Toto rozšíření bylo přijato především na základě požadavků mezinárodních organizací k postihu úplatkářství zahraničních veřejných činitelů.

Na závěr je tedy nutné uvést, že právnické osoby odpovídají za výše uvedené trestné činy úplatkářství v plném rozsahu. I přes tuto skutečnost nebyla dle údajů z Rejstříku trestů právnických osob od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob odsouzena ani jedna právnická osoba za výše uvedené trestné činy. Dle údajů zprostředkovaných Nejvyšším státním zastupitelstvím jsou však takové osoby za tyto trestné činy stíhány.

¹⁷² ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 869.

3.3.2 Některé související skutkové podstaty

V souvislosti s uvedenými trestnými činy úplatkářství je vhodné upozornit na některé další skutkové podstaty, na jejichž základě by mohla vzniknout trestní odpovědnost právnických osob v souvislosti s korupcí.

Trestné činy dle § 331 a 332 trestního zákoníku, tj. přijetí úplatku a podlacení, jsou uvedeny ve výčtu trestného činu nepřekážení trestného činu dle § 367 odst. 1 trestního zákoníku. Na základě tohoto ustanovení může tedy vzniknout trestní odpovědnost tomu, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiná osoba připravuje nebo páchá jeden z těchto trestných činů, či jiný z trestných činů taxativně uvedených v § 367 odst. 1 téhož zákona, a spáchání takového trestného činu nepřekazí, ledaže by ho nemohl překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání. Překazit některý z uvedených trestných činů je dle § 367 odst. 3 trestního zákoníku možné i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.

Dalšími důležitými trestnými činy, které souvisí s korupcí a úplatkářstvím je legalizace výnosu z trestné činnosti dle § 216 trestního zákoníku, legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti dle § 217 trestního zákoníku a zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 téhož zákona. Právě poslední jmenovaná skutková podstata je předmětem zájmu i jiných zahraničních úprav¹⁷³ korupčních trestných činů a to především v souvislosti s tím, že právnické osoby, které vedou účetnictví, musí ve svých účetních knihách utajit poskytnutí úplatku. Dopustí se tak protiprávního jednání, kterým maří účel účetnictvím, kterým je především poskytnout věrné informace o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků včetně dluhů a jiných pasiv, dále o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření. Přestože není ustanovení § 254 odst. 1 trestního zákoníku zaměřeno explicitně na korupci, vznikne dle něj trestní odpovědnost tomu, kdo nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač je k tomu podle zákona povinen, nebo kdo v takové evidenci uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje či takovou

¹⁷³ Např. tzv. books and records ustanovení v Foreign Corrupt Practices Act 1977.

evidence změni, zničí, poškodí a ohrozí tak majetková práva jiného nebo řádné vyměření daně.

4. Porovnání s vybranými zahraničními právními úpravami

Česká republika se v porovnání s některými jinými státy problematice korupčních trestných činů nevěnuje s dostatečným úsilím. Především výsledky trestních řízení, resp. jejich malý nebo nulový počet, poukazují na nutnost zamyslet se nad právní úpravou korupčních trestných činů a některých širších souvislostí boje proti korupci. Z tohoto důvodu je nutné porovnat současná ustanovení s některými novými, ale i staršími právními předpisy v jiných státech.

4.1 Foreign Corrupt Practices Act 1977

Nesporně nejznámějším zákonem, který upravuje trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy, je zákon Foreign Corrupt Practices Act 1977 v USA. Foreign Corrupt Practices Act 1977 (dále jen „FCPA“) neboli zákon o zahraničních korupčních praktikách (Pub.L. 105-366 Sbírký zákonů USA) byl přijat v roce 1977 a nabyl účinnosti 19. 12. stejného roku. Jeho přijetí reagovalo na některé velké korupční kauzy, které se odehrály v USA. Zákon *„obecně zakazuje předávání úplatků zahraničním veřejným činitelům za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti“*¹⁷⁴. Jeho prosazování je svěřeno U. S. Department of Justice (Ministerstvo spravedlnosti USA, dále jen "DOJ") a U. S. Securities and Exchange Commission (federální agentura pro dozor nad obchodováním s cennými papíry, dále jen "SEC").

Zákon o zahraničních korupčních praktikách se obecně dělí na dva hlavní druhy ustanovení podle oblasti, kterou upravují. První oblastí je samozřejmě boj proti korupci a samotný zákaz korupčního jednání, který směřuje k tomu, aby bylo zakázáno veškeré uplácení zahraničních veřejných činitelů či politických stran za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti. Druhou oblast tvoří požadavky na účetnictví, jejichž smyslem je zajistit, že *„akcionáři a SEC budou mít přesnou představu o financích dané společnosti“*¹⁷⁵. Jejich smyslem je stanovení systému interních kontrol, které zajistí, aby

¹⁷⁴ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analiza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 30 - 31.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 31.

společnosti poskytovaly věrné a poctivé údaje o obchodních transakcích a nedocházelo tak k zakrývání úplatků a korupčních plateb v rámci účetnictví. „*Subjekty musí vést přesné účetní knihy a záznamy a mít systém vnitřní kontroly dostatečný k tomu, mimo jiné, aby poskytoval rozumné záruky toho, že transakce jsou vykonávány a jmění společnosti využíváno v souladu s nařízenými vedení společnosti.*“¹⁷⁶

FCPA má široce stanovenou osobní působnost. Protikorupční ustanovení se obecně vztahují na osoby, které mají k USA určité formální pouto, a na osoby, které se dopustily porušení FCPA či jejich jednání směřovalo k porušení tohoto zákona, zatímco byly na území USA, tzn. zahraniční fyzické a právnické osoby, které se dopustí korupce na území USA přímo nebo pomocí zprostředkovatele. Tato druhá kategorie byla do zákona vložena až v roce 1998 jako reakce na úmluvu OECD. Vedle těchto osob se zákon vztahuje ještě na „*vydavatele a domácí koncerny, které musejí dodržovat FCPA, i když jednají mimo území země*“¹⁷⁷. Za vydavatele se dle zákona považuje každá právnická osoba s akciemi registrovanými v USA (resp. společnost, která emitovala cenné papíry registrované v USA) nebo za předpokladu, že je z jiného důvodu povinna podávat pravidelné zprávy a hlášení o své činnosti SEC. „*Domácí koncerny jsou širší kategorie, do které spadají fyzické osoby, které jsou občany nebo rezidenty USA. Zahrnuje také korporace, partnerství, asociace, joint-stock společnosti, podnikatelské trusty, nekorporované organizace nebo společnosti ve výlučném vlastnictví s hlavním místem podnikání v USA nebo vzniklé podle zákonů některého ze států USA.*“¹⁷⁸ Jde tedy o občany a rezidenty USA, pokud jsou USA jejich primárním místem podnikání nebo právnické osoba založené podle práva USA.

K odpovědnosti fyzické či právnické osoby dle zákona FCPA musí být naplněno několik základních prvků. Musí dojít k předání, nabídce, oprávnění nebo slibu předat

¹⁷⁶ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 31.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 31.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 31.

úplatek v podobě peněz nebo jiné majetkové hodnoty. Tato hodnota, která bývá vykládána velmi široce a může zahrnovat i různé dary, stipendia či zájezdy, musí být předána zahraničnímu veřejnému činiteli „(včetně funkcionářů politických stran nebo manažerů státem vlastněných společností) nebo jakékoliv jiné osobě, která jej dále předá zahraničnímu veřejnému činiteli“¹⁷⁹. K předání hodnoty přitom musí dojít s korupčním úmyslem a s cílem přinutit danou osobu k rozhodnutí či jednání v rozporu se zákonnou povinností, takové rozhodnutí či jednání ovlivnit, zajistit si nekalou výhodu nebo přimět osobu, která je příjemcem úplatku, „aby využila svého vlivu k ovlivnění úředního aktu nebo rozhodnutí“¹⁸⁰. Za nutný prvek k vyvození odpovědnosti je však pokládána skutečnost, že úplatek byl poskytnut za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti a tato skutečnost musí být v řízení prokázána.

Přes výše uvedené se právní úprava FCPA od české právní úpravy trestní odpovědnosti za korupční trestné činy liší v některých aspektech. Přestože za trestné se nepovažuje pouze předání úplatku, ale i jeho slib a nabídka, je nutné poukázat na skutečnost, že se podle zákona postupuje pouze za předpokladu, že byl úplatek slíben, nabídnut či předán zahraničnímu veřejnému činiteli, politické straně nebo osobě, která má tento úplatek předat zahraničnímu veřejnému činiteli. Zákon o zahraničních protikorupčních praktikách přitom stanoví definici zahraničního veřejného činitele tak, že je za něj považován „jakýkoliv úředník či zaměstnanec zahraniční vlády nebo jejího orgánu nebo veřejné nadnárodní organizace nebo jakákoliv osoba jednající na základě pověření dané vládou či organizace. Tato definice zahrnuje moc výkonnou, volené členy parlamentu, manažery ve státem vlastněných podnicích a úředníky kvazi-vládních entit.“¹⁸¹ K prokázání viny postačí naplnění výše uvedených prvků, z toho důvodu není nutné v řízení prokázat, že osoba či společnost, „k jejímuž prospěchu uplácení

¹⁷⁹ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 31.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 31.

¹⁸¹ Tamtéž, str. 32.

*směřovalo, o tomto uplácení věděla*¹⁸². Odpovědnost může být stanovena na základě nedbalosti, tj. že si měla a mohla být vědoma možnosti korupčního jednání. Navíc může dojít k vyvození odpovědnosti i za předpokladu, že osoba sama úplatek neposkytla, neslíbila či nenabídla, ale věděla o tom či autorizovala úplatek třetí osobou.

Oproti přísnosti uvedených podmínek obsahuje i FCPA několik výjimek, např. odpovědnost podle toho zákona nebude uplatněna, pokud by poskytnutí úplatku nebylo v rozporu se zákony země zahraničního veřejného činitele či by byly poskytnuty v dobré víře „*adekvátní hodnoty v souvislosti s předváděním produktů a služeb, např. uhrazení cestovních výloh, ubytování apod.*“¹⁸³ někdy označované jako tzv. facilitation payments.

FCPA také upravuje ustanovení stanovující požadavky na vedení účetních knih tak, aby nedocházelo k zakrývání úplatků a korupčních plateb. „*Účetnictví musí být vedeno do rozumných podrobností, přesně a pravdivě odrážet transakce a nakládání s majetkem*“¹⁸⁴. Právník musí navíc vytvořit vnitřní kontrolní mechanismy tak, aby byly nastaveny procesy pro předcházení a zabránění korupčního jednání. Zákon o zahraničních korupčních praktikách je doplněn právní úpravou whistleblowingu v tzv. Dodd-Frank Act, na jehož základě (ustanovením § 922 Dodd-Frank Act) jsou jednotlivcům, kteří přispějí k odhalení korupce dle zákona FCPA, vypláceny odměny ve výši „*10 až 30 procent z udělených pokut, pokud ty v souhrnu přesáhnou výši 1 milionu dolarů (20 milionů Kč)*“¹⁸⁵.

Při porušení zákona jsou u právnických osob jako trest nejčastěji ukládány peněžité tresty či pokuty (tzn. civilní i trestní postih), u fyzických osob je ukládán i trest odnětí

¹⁸² ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 32.

¹⁸³ Tamtéž, str. 32.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 32.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 32.

svobody. Peněžité tresty a pokuty se přitom odlišují dle toho, zda byla porušena pouze protikorupční ustanovení či zda byla porušena i ustanovení upravující účetnictví. Peněžitý trest či pokuta může také být za některých odůvodněných okolností navýšen až na dvojnásobek hrubého zisku z korupce. Vedlejší sankcí dle zákona FCPA je také zákaz účastnit se veřejných zakázek. Z níže uvedeného přehledu nejvyšších uložených peněžitých trestů a pokut v historii FCPA¹⁸⁶ a počtu řízení zahájených DOJ a SEC na základě FCPA¹⁸⁷ je zřejmé, že jsou ukládány ve výši, která zcela přesahuje peněžité tresty ukládané právnických osobám v České republice, a že řízení týkající se korupčních činů probíhají nepoměrně častěji.

Tabulka č. 3 - Top 10 nejvyšších peněžitých trestů a pokut uložených dle FCPA

Společnost	Země původu	Rok vyšetřování	Výše pokuty v milionech USD
Siemens	Německo	2008	800
Alstom	Francie	2014	772
KBR/ Halliburton	USA	2009	579
Teva Pharmaceutical	Izrael	2016	519
Odebrecht/ Braskem	Brazílie	2016	419.8
Och-Ziff	USA	2016	412
BAE	Velká Británie	2010	400
Total SA	Francie	2013	398
VimpelCom	Nizozemí	2016	397.6

¹⁸⁶ FCPA BLOG. *Reconsidered: Odebrecht and Braskem are on our FCPA Top Ten list.* [online]. Dostupné z: <http://www.fcablog.com/blog/2016/12/29/reconsider> [cit. 2017-02-21].

¹⁸⁷ GIBSON DUNN. *2016 Year-End FCPA Update* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.gibsondunn.com/publications/Pages/2016-Year-End-FCPA-Update.aspx>.

Alcoa	USA	2014	384
-------	-----	------	-----

Zdroj: fcpablog.com

Tabulka č. 4 - Počet řízení dle zákona FCPA

2012		2013		2014		2015		2016	
DOJ	SEC	DOJ	SEC	DOJ	SEC	DOJ	SEC	DOJ	SEC
11	12	19	8	17	9	10	10	21	32

Zdroj: Gibson Dunn - 2016 Year-End FCPA Update

Vzhledem k požadavku na vnitřní kontrolní mechanismy bylo k zajištění právní jistoty nutné přijmout metodickou pomůcku, aby právnické osoby mohly spolehlivým způsobem naplnit vyžadovaný koncept compliance. Tato příručka byla na základě ustanovení FCPA, které ji předvíдалo, vydána spojeným úsilím DOJ a SEC v podobě A Resource Guide to the U. S. FCPA. Poskytuje výklad jednotlivých ustanovení zákona, upřesňuje jednotlivé prvky compliance systému a požadované procedury due diligence neboli prověrky třetích stran.¹⁸⁸

4.2 UK Bribery Act 2010

Dalším známým pramenem právní úpravy korupčních trestných činů v zahraničí je UK Bribery Act 2010. UK Bribery Act neboli zákon o úplatkářství byl ve Velké Británii přijat v roce 2010 s cílem modernizovat právní úpravu korupce a úplatkářství, „*nastavit jasný legislativní rámec a posílit britské úřady v boji proti globální korupci*“¹⁸⁹. Zákon nabyl účinnosti 1. 7. 2011 a jeho účinností zároveň došlo k derogování předchozích

¹⁸⁸ Tato metodická pomůcka je dostupná na <https://www.justice.gov/criminal-fraud/fcpa-guidance>.

¹⁸⁹ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 29.

psaných a zvykových právních norem, které se týkaly otázek korupce. Působnost v otázkách UK Bribery Act byla svěřena úřadu Serious Fraud Office.

UK Bribery Act ve svých ustanoveních § 1 - 9 vymezuje celkem 4 trestné činy, „z nichž tři byly popsány již v zákonech dřívějších“¹⁹⁰. Zákon tak upravuje přijetí úplatku, poskytnutí úplatku (podplácení), uplácení zahraničního veřejného činitele a skutkovou podstatu nezabránění předání nebo obdržení úplatku za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti nebo obchodní výhody (tj. selhání právnické osoby přijmout a vynucovat přiměřené procedury s cílem předcházet korupci svých zaměstnanců, dceřiných společností či třetích stran).

Vzhledem k tomu, že skutková podstata poskytnutí úplatku je dle § 1 UK Bribery Act naplněna za předpokladu, že dojde k nabídnutí, přislíbení nebo poskytnutí finanční nebo jiné výhody za účelem přesvědčit jinou osobu, aby provedla určitou činnost či úkol nepatřičně nebo takovou osobu za toto jednání odměnit, je skutková podstata přijetí úplatku definována obdobně v opačném smyslu. Zákon přitom poskytnutí a přijetí úplatku považuje za trestný čin bez ohledu na to, zda k němu došlo ve „*veřejné nebo soukromé funkci, kterou osoba vykonává a při které se očekává, že ji bude vykonávat v dobré víře nestranně nebo důvěryhodně*“¹⁹¹. Trestní odpovědnost za tyto skutkové podstaty může vzniknout fyzickým i právnickým osobám.

Odlišným způsobem jsou definovány zbývající skutkové podstaty. Uplácení zahraničního veřejného činitele je dle § 6 UK Bribery Act naplněno nabídnutím nebo poskytnutím finanční nebo jiné výhody zahraničnímu veřejnému činiteli, „*bud' přímo nebo skrze třetí stranu, s účelem ovlivnění dané osoby a získání nebo udržení obchodní příležitosti*“¹⁹². K naplnění skutkové podstaty je nutné, aby osoba, jíž je úplatek nabízen či poskytován přímo nebo prostřednictvím jiného, byl jednotlivec držící legislativní,

¹⁹⁰ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 29.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 29.

¹⁹² Tamtéž, str. 29.

výkonnou nebo soudní pozici nebo kdokoliv vykonávající veřejnou funkci pro cizí zemi nebo její orgány nebo úřad nebo orgán mezinárodní organizace. Zákon právní úpravou této skutkové podstaty směřuje k naplnění požadavků úmluvy OECD o korupci. Je však nutno podotknout, že je speciálně upravena pouze skutková podstata postihující stranu, která úplatek nabízí či poskytuje. Dle této skutkové podstaty nemůže vzniknout trestní odpovědnost osobě, která úplatek přijímá.

Poslední specifickou skutkovou podstatou je dle § 7 UK Bribery Act nezabránění předání nebo obdržení úplatku za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti nebo obchodní výhody. Na základě tohoto ustanovení může být právnická osoba, na kterou se zákon aplikuje, trestně odpovědná za jednání osoby, „*kteřá úplatek v zastoupení společnosti poskytla*“¹⁹³ bez ohledu na to, zda je konkrétní fyzická osoba trestně odpovědná dle zákonů Velké Británie. Taková právnická osoba pak odpovídá i za jednání cizí fyzické osoby, které nastalo mimo území Velké Británie. Zákon stanoví, že se aplikuje na takové právnické osoby, které na území Velké Británie vykonávají své obchodní aktivity nebo alespoň jejich část. Zákon u tohoto ustanovení obrací důkazní břemeno, což je pro trestní řízení nezvyklý institut. Právnická osoba tak musí prokázat, že měla nastavené přiměřené procedury (tzv. adequate procedures) k tomu, aby předešla a zabránila případné trestné činnosti. K tomu, aby právnické osoby mohly tento požadavek naplnit, vydalo Ministerstvo spravedlnosti Velké Británie metodickou pomůcku, které interpretuje obsah přiměřených procedur a jejíž vydání bylo dokonce předpokládáno § 9 zákona UK Bribery Act.¹⁹⁴ Přiměřené procedury jsou přitom založeny na 6 základních principech, mezi které patří přiměřenost neboli proporcionalita nastavených procedur rizikům, které právnické osobě hrozí především

¹⁹³ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 30.

¹⁹⁴ Tato metodická pomůcka je dostupná na <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. Britské ministerstvo zároveň vydalo rychlý přehled zákona, který umožňuje rychle se seznámit s požadavky UKBA. Tento přehled je dostupný na <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-quick-start-guide.pdf>.

v závislosti na její velikosti a složitosti jejího obchodního modelu, dále závazek vedení právnické osoby k prevenci korupčního jednání, pravidelné vyhodnocování rizik s tím, že právnická osoba musí posoudit „*povahu a rozsah její expozice potencionálním vnějším a vnitřním korupčním hrozbám ze strany osob s ní spolupracujících*“¹⁹⁵. Mezi základní principy také patří předběžná obezřetnost a prověrky třetích osob (due diligence), se kterými právnická osoba spolupracuje, komunikace těchto uvedených protikorupčních postupů napříč právnickou osobou včetně pravidelných a odborných školení zaměstnanců a monitoring a revize, kdy právnická osoba „*přehodnocuje přijaté postupy v čase s tím, jak se mění efektivita přijatých opatření a rizika, kterým společnosti čelí*“¹⁹⁶.

Zákon UK Bribery Act netoleruje žádné úplatky. V porovnání s FCPA tak nestanoví žádné výjimky, např. pro tzv. facilitation payments. Na jeho základě jsou ukládány v trestním řízení především peněžité tresty a tresty odnětí svobody. „*Trestem pro společnost, která nesplní povinnost prevence před korupcí, může být také pokuta neomezené výše. Odsouzený jednotlivec nebo společnost mohou být také subjektem konfiskace majetku, zatímco odsouzenému řediteli společnosti může být zakázán výkon činnosti.*“¹⁹⁷

Přestože dle UK Bribery Act proběhlo již více případů, první právnická osoba, která byla odsouzena za nezabránění předání nebo obdržení úplatku za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti nebo obchodní výhody dle § 7 zákona, byla Sweett Group plc v únoru roku 2016, které byl soudem uložen trest přesahující £ 2.3 milionů s ohledem na to, že sama nahlásila protiprávní jednání. (Samotný trest se skládal z peněžitého trestu ve výši £ 1.4 milionu, náhrady nákladů Serious Fraud Office a konfiskačního příkazu ve zbývající výši.). Je možné konstatovat, že i na základě UK

¹⁹⁵ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 30.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 30.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 30.

Bribery Act dochází postupně k rozšiřujícímu se počtu trestních řízení, které obvykle končí uložením vysokého peněžitého trestu.

Zákon UK Bribery Act byl také nedávno aplikován v případě, který se týkal společnosti Rolls-Royce. Tato společnost byla obviněna ze spáchání korupčních trestných činů a „dosáhla dohody na zaplacení £ 671 milionů výměnou za to, že nebude trestně stíhána“¹⁹⁸. Na případě společnosti Rolls-Royce je možné ukázat, jakým způsobem se uplatní protikorupční úprava jednotlivých zemí na celém světě. Předmětem obvinění bylo poskytnutí úplatku zprostředkovatelům za účelem získání možnosti uzavřít výhodné smlouvy v Číně, Indonésii, Ruské federaci, Brazílii a některých dalších zemích. V důsledku toho, že byla tato trestná činnost odhalena, čelila společnost Rolls-Royce hned několika trestním řízením, např. těm založeným na základě UK Bribery Act, Foreign Corrupt Practices Act a brazilské právní úpravy. Uvedená suma je pak výsledkem všech řízení, která byla v souvislosti s touto věcí započata. (Na základě UK Bribery Act dosáhla společnost Rolls-Royce dohody s Serious Fraud Office o tom, že nebude pokračováno v trestním stíhání a souhlasila se zaplacením částky £ 497.2 milionu s úroky.) Na základě globalizace a rozšiřující se místní působnosti právní úpravy korupčních trestných činů, musí především nadnárodní společnosti počítat s možností, že se na ně uplatní i jiná právní úprava než je ta, která náleží státu, ve kterém mají sídlo či podle kterého byly založeny.

4.3 Vybrané země EU

Úprava trestní odpovědnosti právnických osob obecně, ale i trestní odpovědnost za korupční trestné činy je stále předmětem mnoha diskuzí i v jednotlivých zemích EU. To je doloženo např. nedávným vývojem na Slovensku, kde došlo k opuštění konceptu nepravé trestní odpovědnosti přijetím zákona č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁹⁸ ANTICORRUPTION BLOG. *Rolls-Royce Set to Avoid Prosecution After Bribery Settlement* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.anticorruptionblog.com/anti-corruption/rolls-royce-set-to-avoid-prosecution-after-bribery-settlement/>.

4.3.1 Stručný pohled na slovenskou právní úpravu

Slovensko se pro úpravu trestní odpovědnosti právnických osob nejprve vydalo cestou nepravé trestní odpovědnosti, která byla poprvé zavedena v září 2010 novelou trestního zákona.¹⁹⁹ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů ve svém ustanovení § 19 odst. 2 stanovil, že trestný čin může spáchat pouze fyzická osoba. V souvislosti s trestným činem fyzické osoby však bylo možné právnické osobě uložit ochranné opatření, „a to v případě, že trestný čin byl spáchán v souvislosti s činností právnické osoby“²⁰⁰. Mezi tato ochranná opatření, která právnickým osobám byla nejčastěji ukládána, patří především zabavení peněžité částky dle § 83a výše uvedeného zákona (ve výši od 800 do 1 660 000 EUR) a zabavení majetku dle § 83b téhož zákona se současným zahájením konkurzního řízení.

S uplatněním konceptu nepravé trestní odpovědnosti byly na Slovensku v praxi problémy. Především skutečnost, že ochranná opatření musela být ukládána pouze jako vedlejší důsledek trestného činu spáchaného fyzickou osobou, vedla k přijetí zvláštního zákona o trestní odpovědnosti právnických osob podle modelového vzoru české právní úpravy (přes některé odlišnosti).²⁰¹ Zákon na Slovensku zakotvuje pravou trestní odpovědnost právnických osob. Pachatelem trestného činu na Slovensku od účinnosti zákona, tj. od 1. 7. 2016, mohou být vedle fyzických osob i osoby právnické za podmínek stanovených zvláštním zákonem. „*Uvedený zákon obsahuje výčet přibližně 60 trestných činů, za které je právnická osoba trestně odpovědná (jedná se například o případy krádeží daní, lichvy, nekalých praktik vůči spotřebiteli, ale rovněž*

¹⁹⁹ Zákon č. 224/2010 Z.z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov, a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁰⁰ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, Parlamentní institut. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU: Srovnávací studie č. 5.270* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/09/00020954.pdf>, str. 18.

²⁰¹ Zákon č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

i o drogovou kriminalitu či neoprávněné nakládání s odpady).²⁰² Ustanovení § 3 uvedeného zákona do trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, zařazuje i přijímání úplatku dle § 328 až 330 výše uvedeného zákona, podplácení podle § 332 až 334 a nepřímá korupce podle § 336 téhož trestního zákona. K tomu, aby bylo možné trestný čin právnické osobě přičíst, musí být spáchán ve prospěch právnické osoby a jejím jménem, v rámci její činnosti, „*příp. jejím prostřednictvím, pokud konal její statutární orgán, ten, kdo vykonával kontrolní činnost nebo dohled v rámci právnické osoby nebo jiná osoba oprávněná k zastoupení právnické osoby*“²⁰³. Zvláštní zákon umožňuje dle ustanovení § 10 právnické osobě uložit trest zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, propadnutí věci, peněžité trest (ve výši od 1 500 do 1 600 000 EUR), trest zákazu činnosti, trest zákazu přijímat dotace, zákaz přijímat prostředky z fondů EU, zákaz účasti ve veřejných zakázkách a trest zveřejnění odsuzujícího rozsudku.

4.3.2 Stručný pohled na německou právní úpravu

Německá právní úprava odpovědnosti právnických osob za trestné činy je obecně zakotvena v odvětví správního práva. Německý „*zákon o přestupcích* (vložen - Ordnungswidrigkeitengesetz - dále jen „OWiG“) *stanoví pravomoc soudů i správních orgánů rozhodovat o uložení správních pokut fyzickým i právnickým osobám*“²⁰⁴. Dle ustanovení § 30 OWiG může být právnická osoba odpovědná dle správního práva za trestný čin, kterého se dopustil její zákonný zástupce nebo člen statutárního orgánu při výkonu svých pracovních povinností a pokud právnická osoba mohla spáchání trestného činu těmito osobami zabránit. „*Německé soudy tento požadavek vykládají extenzivně, např. pokud zaměstnanec, který není ani zákonným zástupcem nebo členem statutárního orgánu spáchá trestný čin při plnění svých pracovních úkolů, a takovému činu bylo možné předejít adekvátním dohledem členů statutárního orgánu, pak může být*

²⁰² POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, Parlamentní institut. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU: Srovnávací studie č. 5.270* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/09/00020954.pdf>, str. 18 - 19.

²⁰³ Tamtéž, str. 19.

²⁰⁴ Tamtéž, str. 15.

*právnícká osoba odpovědná za tento čin podle § 30 OWiG*²⁰⁵. Uvedené ustanovení podobně jako právní úpravy v ostatních státech otevírá prostor pro tzv. koncept compliance. Pokud právnícká osoba nepřijme taková opatření z důvodu, že nemá dostatečné kontrolní mechanismy, a lze „*rozumně požadovat, aby takovýto dohled nad svými zaměstnanci vykonávala*“²⁰⁶, pak může být právnícká osoba odpovědná dle uvedeného právního předpisu. Stejně jako v České republice k odpovědnosti právnícké osoby není nutné individualizovat osobu pachatele trestného činu, nicméně nesmí existovat důvodná pochybnost, že se taková, blíže neztotožněná, fyzická osoba trestného činu dopustila.

Odpovědnost právnícké osoby za korupční trestné činy je specifikována dle OWiG ve spojení s německým trestním zákoníkem Strafgesetzbuch, a to především dle jeho ustanovení § 331 až 333.

Dle zákona o přestupcích je právnícké osobě možné v zásadě uložit pokutu nebo sankci propadnutí výnosů z trestné činnosti dle § 29a OWiG. Zatímco pokuta se ukládá u úmyslných trestných činů až do výše 10 000 000 EUR (u nedbalostních trestných činů do výše 5 000 000 EUR), vztahuje se propadnutí výnosů z trestné činnosti na „*výnosy ve výši peněžité částky, o kterou se právnícká osoba v souvislosti se spáchaným trestným činem obohatila*“²⁰⁷.

4.3.3 Porovnávací studie OECD

Skutečnost, že trestní odpovědnost právníckých osob za korupční trestné činy stojí stále ve středu pozornosti, je doložena i tím, že porovnáním jednotlivých právních práv se zabývala v nedávné době i organizace OECD.²⁰⁸ Porovnávací studie OECD, vydaná

²⁰⁵ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, Parlamentní institut. *Trestní a správní odpovědnost právníckých osob ve vybraných členských státech EU: Srovnávací studie č. 5.270* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/09/00020954.pdf>, str. 15.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 15.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 15.

²⁰⁸ Porovnávací studie OECD o trestní odpovědnosti právníckých za korupční trestné činy je dostupná na <http://www.oecd.org/corruption/liability-of-legal-persons-for-foreign-bribery-stocktaking-report.htm>.

v roce 2016 byla vytvořena na základě poznatků z jednotlivých hodnotících kol naplňování úmluvy OECD členskými státy. Studie hned ve svém úvodu uvádí, že „*odpovědnost právnických osob hraje klíčovou roli v boji s mezinárodní korupcí*“²⁰⁹. I z tohoto důvodu byly již v úmluvě OECD zakotveny požadavky na členské státy, aby upravily odpovědnost právnických osob v takové podobě, která by umožnila ukládání účinných, přiměřených a odrazujících trestních či srovnatelných sankcí. Implementace odpovědnosti právnických osob je pak důležitá i z důvodu, že „*motivuje právnické osoby k tomu, aby přijaly compliance programy s účelem odhalení, prevence a vyšetřování případů mezinárodní korupce*“²¹⁰.

Studie se především zaměřuje na porovnání základních elementů institutu odpovědnosti právnických osob tak, jak jsou zakotveny ve vnitrostátních právních rádech 41 členských států.²¹¹ Z uvedených porovnání přitom vyplývá, že česká právní úprava se ve svých základních prvcích obecně neodlišuje od většiny členských států OECD. Je však nutné mít na paměti, že řada z těchto států není, stejně jako Česká republika, při vynuucování úmluvy OECD dobře hodnocena.

²⁰⁹ OECD. *Liability of Legal Persons for Foreign Bribery: A Stocktaking Report* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/liability-of-legal-persons-for-foreign-bribery-stocktaking-report.htm>, str. 9.

²¹⁰ Tamtéž, str. 9.

²¹¹ Některé z těchto závěrů studie OECD jsou pro názornost uvedeny v příloze 10.3.

5. Některé další vybrané problémy

5.1 Corporate governance a koncept compliance

Celý koncept oblasti správy a řízení obchodních korporací, tzv. corporate governance, jehož součástí jsou i compliance programy, zasluhuje v poslední době zvýšenou pozornost právnických osob, a to i z důvodu uvedených změn zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (ve znění zákona č. 183/2016 Sb., kterým byl rozšířen institut vyvinění). Koncept compliance není právním řádem definován, je to termín, který je používán především v reálném fungování obchodních korporací a může být přibližně definován jako „*dodržování právních norem obchodní společnosti, jakožto i vytvoření a dodržování příslušných vnitřních norem, a to jak právních, tak i etických*“²¹². Pod systémem compliance je tedy vnímána skutečnost, že právníká osoba zajišťuje „*soulad a shodu veškerého chování obchodní korporace s právními i etickými požadavky na podnikání, a tedy její účinné ochrany před negativními důsledky spojenými s případným porušením těchto pravidel*“²¹³. Prostřednictvím široce vymezených compliance programů by tak právníká osoba měla účinným a vhodným způsobem předcházet páčání trestné činnosti a v kontextu České republiky přijímat prevenční opatření dle § 8 ZTOPO, který upravuje přičitatelnost trestného činu. Tyto compliance programy by se měly týkat celé řady činností, které právníká osoba vykonává, a měly by se vztahovat na všechny zaměstnance včetně vedoucích pracovníků. Pro účely konceptu compliance je tak sledováno splnění právních, ale i etických požadavků, se zásadním důrazem na „*vytváření celkové compliance kultury, kterou se rozumí hodnoty a etické standardy ustanovené uvnitř korporace*“²¹⁴.

²¹² BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2, str. 174.

²¹³ KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>.

²¹⁴ Tamtéž.

Pro strukturu jednotlivých součástí compliance programů byly vytvořeny obvyklé a zavedené postupy. Mezi ně bývají tradičně řazeny alespoň následující prvky: „*plná podpora ze strany vedení společnosti, organizační struktura společnosti s jasně stanovenou odpovědností jednotlivců, vyhodnocení interních a externích rizik, přijetí přiměřených pravidel a opatření pro odstranění či snížení rizik, interní kontrolní mechanismus, školení zaměstnanců, poskytování právní pomoci zaměstnancům a mechanismus pro obdržení informací o protiprávním jednání*“²¹⁵.

Plná podpora vedení společnosti by měla být trvalá a měla by být komunikována všem zaměstnancům způsobem, který je způsobilý transparentně vyjádřit skutečnost, že compliance je součástí cílů právnické osoby. Organizační struktura by měla být stanovena takovým způsobem, aby umožňovala dohledání individuální fyzické osoby, která se dopustila protiprávního činu, aby nedocházelo k situacím, kdy se viník vyhne svojí trestní odpovědnosti (tzn. v trestním řízení nedojde ke ztotožnění fyzické osoby). Tento prvek je podpořen zásadou souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob, kdy by skutečnost, že se kvůli nepřehledné organizační struktuře právnické osoby nepodařilo dohledat konkrétní fyzickou osobu, neznamenal nemožnost potrestat právnickou osobu. Právnická osoba by také měla identifikovat veškerá externí a interní rizika, především prostřednictvím označení všech závazných právních předpisů a rizikových oblastí, ve kterých hrozí porušení právních a etických požadavků, a po jejich identifikaci by měla přijmout řešení k jejich omezení. „*Přiměřená řešení spočívají v přijetí těchto interních pravidel a předpisů: pracovního řádu (včetně kárného postihu zaměstnanců), etického kodexu (včetně pravidel pro obchodní chování a pro poskytování/přijímání darů), protikorupčních pravidel, transparenčních pravidel pro používání majetku společnosti, archivačního/skartačního řádu, linky důvěry pro oznamování podezření z protiprávního jednání.*“²¹⁶ V některých případech bývají rizika korupčního jednání omezována také vkládáním protikorupčních klauzulí do smluv s obchodními partnery, které je zavážou k tomu, aby dosahovali určité míry protikorupční činnosti. „*Na základě této doložky stvrzují smluvní partneři, že*

²¹⁵ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2, str. 175.

²¹⁶ Tamtéž, str. 176.

*případné porušení pravidel compliance na straně jednoho z nich, může být důvodem k odstoupení od konkrétní smlouvy, popřípadě i důvodem pro ukončení spolupráce pro futuro.*²¹⁷ Právnícká osoba by také měla implementovat interní kontrolní mechanismy s důrazem na dodržování právních a vnitřních předpisů právnické osoby jejími zaměstnanci a měla by umožnit pravidelnou kontrolu se zpětně doložitelnými závěry. Tuto funkci často vykonává oddělení interního auditu. Právnícká osoba by také měla zvyšovat právní vědomí jejích zaměstnanců a vést je k dodržování zásad etiky a integrity, tj. k dodržování povinností plynoucích z právních předpisů. Toto zvyšování může probíhat ve formě školení, která by měla být prováděna pravidelně kvalifikovanými lektory v závislosti na nutnosti takové aktivity v právnické osobě (např. v případě velkých legislativních změn by taková školení měla proběhnout mimořádně mimo pravidelný rámec). Důležitou součástí compliance programu je také zakotvení mechanismu pro obdržení relevantních informací, např. zřízení linky důvěry nebo umožnění hlášení porušení předpisů vyšším řídicím pracovníkům nebo speciálně určeným osobám. Tento mechanismus je označován jako whistleblowing neboli ochrana oznamovatele v České republice.

Nedílnou součástí compliance programů *„je vždy i dílčí protikorupční compliance, jakožto soubor interních pravidel a preventivních opatření obchodní korporace směřujících k zajištění souladu jejího veškerého jednání s právními a etickými požadavky na zamezení korupce a korupčního chování“*²¹⁸ s tím, že taková protikorupční compliance musí být právnickou osobou přijata, dodržována a musí reagovat na veškeré legislativní změny právního řádu či změny výkladu jednotlivých ustanovení, která se týkají úpravy korupce, ale i na změny obecného přístupu ke korupci tak, aby mohla snižovat rizika korupčního jednání. *„Obecně je možné konstatovat, že význam protikorupční compliance v České republice pro podnikající korporátní subjekty*

²¹⁷ HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. Compliance programy a jejich význam v České republice. *Bulletin advokacie* [online]. 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>.

²¹⁸ KOUKAL, Pavel. Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnost-politicke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>, str. 59.

v posledních letech narůstal velmi razantním způsobem²¹⁹ a to především v roce 2010 rozšířením korupčních trestných činů na soukromou sféru, v roce 2012 účinností zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který umožnil trestní odpovědnost právnické osoby i za korupční trestné činy, zvýšenou pozorností států vůči korupci, ale i v souvislosti s právní úpravou korupčních trestných činů v zahraničních státech, jejichž úprava se v řadě případů může dotknout i právnických osob, které vyvíjejí svou činnost na území České republiky. „Z hlediska protikorupční compliance je dále podstatné, avšak nikoliv překvapující, že přes tuto nově vzniklou situaci rizik a odpovědnosti nebyla u naprosté většiny obchodních korporací přijata prakticky žádná preventivní a kontrolní opatření, která by směřovala k zamezení či zabránění jejich trestní odpovědnosti.“²²⁰ Je tak možné konstatovat, že většina právnických osob se v rámci protikorupční compliance, pokud taková opatření vůbec právnická osoba přijala, úzce zaměřuje především na situace, kdy může dojít ke korupci úředních osob či na situace, kdy je projevována snaha zabránit a zamezit korupci ve vztahu k obchodním partnerům právnické osoby „formou poskytování nepřiměřených darů a pozvání“²²¹. Hlavní potenciál protikorupční compliance však do budoucna leží především „v oblasti běžných obchodních vztahů“²²², kde dochází ke korupci v souvislosti s vlastním podnikáním či s podnikáním jiného. Rizika korupčního jednání by protikorupční compliance právnické osoby měla zohledňovat „ve všech dílčích oblastech podnikatelské činnosti obchodní korporace, to je nejen pouze v oblasti obchodních závazkových vztahů při sjednávání konkrétních zakázek a smluv, ale i v souvisejících oblastech, jako je například provádění finančních transakcí a transakcí

²¹⁹ KOUKAL, Pavel. Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnost-politicke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>, str. 59.

²²⁰ Tamtéž, str. 60.

²²¹ Tamtéž, str. 61.

²²² Tamtéž, str. 61.

v rámci koncernu anebo využívání prostředníků a obchodních či jiných zástupců (zmocněnců)²²³.

V souvislosti s compliance je také vhodné zmínit tzv. newspaper test, který by měl být v rámci právnické osoby uplatňován. Toto pravidlo spočívá v postupu, „*dle něj mají vedoucí osoby (manažeři) a další zaměstnanci společnosti při své jednání (např. při realizaci určité rizikové transakce) předně sami sobě položit otázku, jak by na dané jednání hleděla média, pokud by se o ní dozvěděla, zda pozitivně či negativně*“²²⁴.

5.2 Standardy pro compliance programy

Jak již bylo výše zmíněno, bývají pro compliance vytvářeny jednotlivé obvyklé a zavedené postupy. Ve větší míře jsou však tyto postupy omezené pro aplikaci v rámci jednotlivých států a v některých případech dokonce na konkrétní oblasti. Mezi normami, které se věnují compliance obecně, tak vznikly např. standardizační normy „*ISO 9001 (systém řízení kvality), ISO 14001 (systém řízení životního prostředí), ISO 31000 (risk management) a ISO 26000 (social responsibility)*“²²⁵.

V rámci protikorupční compliance také vznikla celá řada vnitrostátních standardů. K nim je možné zařadit standardy compliance v rámci Foreign Corrupt Practices Act 1977 a U. K. Bribery Act 2010. V České republice je od 29. 11. 2016 limitovaná část standardizovaných požadavků obsažena v již uvedené metodické pomůcce Nejvyššího státního zastupitelství v jednotlivých oblastech. Všechny tyto standardy jsou ale závislé na konkrétní právní úpravě a i vzhledem k aktuálním změnám, ke kterým dochází v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob za korupční trestné činy, je

²²³ KOUKAL, Pavel. Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnost-politicke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>, str. 61.

²²⁴ HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. Compliance programy a jejich význam v České republice. *Bulletin advokacie* [online]. 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>.

²²⁵ KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>, str. 51.

snadné si představit situaci, kdy právnické osoby nebudou mít v důsledku legislativních změn včasné a dostatečné informace o rizicích, která musí hodnotit a zmírňovat.

Této situaci je možné zabránit aplikací určitého mezinárodního všeobecného standardu pro protikorupční compliance systémy. První byl však po dlouhých diskuzích přijat teprve nedávno v rámci mezinárodní nevládní organizace ISO, která se zaměřuje na přijímání standardů, které umožňují vyžadovat stejné náležitosti po celém světě. Vedle této standardizační normy však byla přijata řada jiných souborů s požadavky a standardů pro protikorupční compliance, které byly nejčastěji přijaty mezinárodními organizacemi za účelem boje proti korupci. Mezi tyto dokumenty je namátkou možné zařadit Transparency International Business Principles for Countering Bribery z roku 2013²²⁶, Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business z roku 2013²²⁷, který byl připraven za spolupráce OECD, UNODC a Světové banky, a OECD Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance z roku 2010²²⁸ a nejnovější publikace DOJ z roku 2017, která je nazvaná Evaluation of Corporate Compliance Programs a shrnuje požadavky na tyto programy v rámci trestních řízení dle zákona FCPA²²⁹.

Standardizační norma ISO 37001, přijatá v říjnu roku 2016, se zaměřuje na skutečnosti a koncepty, které by měly být požadovány po vnitřních systémech opatření a kontrol v souvislosti s protikorupční compliance.²³⁰ Liší se od výše uvedených publikací tím, že je výrazně rozsáhlejší a poskytuje návod pro standardy protikorupční compliance v celé řadě oblastí a v hloubce, kterou ostatní dokumenty neposkytují. Naopak jsou do ní

²²⁶ Dostupné na

http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countering_bribery.

²²⁷ Dostupný na <http://www.oecd.org/corruption/anti-corruption-ethics-and-compliance-handbook-for-business.htm>.

²²⁸ Dostupný na <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf>.

²²⁹ Dostupná na <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.

²³⁰ Standard ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use je dostupný prostřednictvím stránky ISO na http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=65034.

zapracovány všechny v současnosti identifikované ustálené a zavedené postupy. Zároveň je specifická svou možností certifikace protikorupčního compliance systému. Skutečnost, že nejde o opatření přijaté na vnitrostátní úrovni, znamená i to, že se k tomuto standardu a jeho aplikaci dosud nevyjádřily orgány činné v trestním řízení. Lze však rozumně předpokládat, že certifikace dle ISO 37001 nebude ani do budoucna představovat automatické naplnění podmínek pro vyvinění z trestní odpovědnosti právnických osob. Zákonodárce v ZTOPO ani v jiném právním předpisu nezařadil žádný výčet či minimální standard požadavků na compliance u právnických osob a i uvedená metodická pomůcka Nejvyššího státního zastupitelství zdůrazňuje, že koncept compliance musí být upraven na míru a podmínky konkrétní právnické osoby. Navíc je zřejmé, že compliance k vyvinění dle § 8 odst. 5 ZTOPO požaduje zahrnutí širší oblasti, resp. širší výčet právních a etických pravidel, než je otázka samotného korupčního jednání (např. požadavky boje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti apod.). I přesto lze určitě význam standardizační normy ISO 37001 spatřovat v tom, že umožňuje právnickým osobám porovnat své protikorupční snahy proti identifikovaným ustáleným a zavedeným postupům tak, jak již byly aplikovány i v jiných cizích státech (např. již zmiňované metodické pomůcky v USA a Velké Británii). Samotnou certifikaci compliance systému pak bude právnická osoba velmi pravděpodobně moci použít jako jednu z okolností prokazující snahy o zavedení řádného vnitřního systému kontrol a opatření ke snižování rizika páčání trestných činů souvisejících s korupcí, která by mohla sloužit k prokázání naplnění požadavků vyžadovaných zákonem či jiným právním předpisem.

Standard ISO 37001 vychází z předpokladu, že nepostačuje založit boj s korupcí pouze na vnitrostátních právních předpisech, ale je nutné zapojit i právnické osoby, které se musí zaměřit na protikorupční compliance. ISO 37001 je možné aplikovat na všechny právnické osoby bez ohledu na jejich obor činnosti, velikost a stát, na jehož území právnická osoba vykonává svou činnost (včetně veřejnoprávních a neziskových právnických osob). Zároveň však uznává, že se rizika korupčních jednání mohou v jednotlivých právnických osobách ve velké míře lišit. Na základě těchto poznatků vypracovává jednotlivé požadavky a doporučení, která jsou omezena pouze na protikorupční compliance (uplatní se však ve všech případech korupce, tj. aktivní

a pasivní úplatkářství, přímé i nepřímé úplatkářství), a která jsou rozdělena do 7 následujících hlavních oblastí:

- a) Okolnosti konkrétní právnické osoby²³¹ - standard ISO 37001 stanoví požadavky, které slouží k tomu, aby právnická osoba zjistila a posoudila okolnosti, které ovlivňují rozsah rizik korupčního jednání a prostřednictvím tohoto posouzení byla schopná identifikovat nutný rozsah systému protikorupční compliance. Součástí je i pravidelné vyhodnocování rizik korupčního jednání, které musí být řádně zdokumentováno.
- b) Vedení a nejvyšší orgán právnické osoby²³² - standard ISO 37001 stanoví řadu požadavků na vedení a nejvyšší orgán právnické osoby, které spočívají především v zajišťování řádného chodu protikorupční compliance a v komunikaci ochoty vedení právnické osoby a právnické osoby samotné bojovat s korupcí všemi dostupnými efektivními prostředky. Tato komunikace by měla probíhat vůči všem zaměstnancům právnické osoby. Za součást těchto požadavků je také považováno přijetí tzv. protikorupční politiky, tj. dokumentu, který výslovně zakazuje korupční jednání či úplatkářství a nastavuje některá související pravidla (např. pravidelné vyhodnocování efektivity systému či podporu oznamování jednotlivých incidentů). Vedení a nejvyšší orgán právnické osoby musí zároveň zajistit, aby na protikorupční compliance bylo vyčleněno dostatečné množství zdrojů (v podobě zaměstnanců i finančních a nefinančních prostředků).
- c) Plánování²³³ - standard ISO 37001 stanoví, že protikorupční compliance musí podléhat řádnému plánování. Musí být stanovovány jednotlivé cíle systému vnitřních nástrojů a opatření a jejich dosažení musí být monitorováno. Celý systém by měl být zdokumentován a dosažení cílů komunikováno zaměstnancům.

²³¹ Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use, kapitola 4, str. 6 - 7.

²³² Tamtéž, kapitola 5, str. 8 - 10.

²³³ Tamtéž, kapitola 6, str. 10 - 11.

- d)** Podpora²³⁴ - dle standardu ISO 37001 musí právnická osoba pro protikorupční compliance vyčlenit dostatečné množství výše uvedených zdrojů. Vedení a nejvyšší orgán společnosti musí tyto zdroje rozdělit a přidělit jednotlivé soubory povinností a oprávnění tak, aby protikorupční compliance probíhala efektivně. Tento proces musí být zdokumentován. Standard ISO 37001 vyžaduje přijetí určitých procedur ve vztahu k zaměstnancům právnické osoby. Mezi tyto procedury se např. řadí seznámení s protikorupční politikou a compliance při nástupním procesu (tzv. on-boarding), úprava ochrany před odvetnými opatřeními v důsledku oznámení incidentů na pracovišti, due diligence (prověrka třetích osob) u jednotlivců, u kterých bylo před přijetím zaměstnance nebo v rámci nástupního procesu identifikováno riziko větší než malé, zvyšování povědomí o korupčních rizicích a protikorupční compliance prostřednictvím školení, dostatečné komunikaci apod.
- e)** Fungování systému protikorupční compliance²³⁵ - standard ISO 37001 zahrnuje jednotlivá kontrolní opatření, včetně již zmiňované due diligence (prověrky třetích osob), finančních a nefinančních opatření, která by měla být právnickou osobou implementována vzhledem k identifikovaným rizikům. Mezi rizikové oblasti jsou výslovně zařazeny vztahy s některými třetími osobami (např. s dodavateli, zákazníky či obchodními partnery), dary a obdobné benefity apod. Standard ISO 37001 se také věnuje vyšetřování jednotlivých incidentů.
- f)** Vyhodnocování tohoto systému²³⁶ - na základě uvedené standardizační normy ISO 37001 by mělo probíhat vyhodnocování systému protikorupční compliance pravidelně a transparentní způsobem, což spočívá především v určení odpovědných osob, stanovení cílů a způsobů vyhodnocování a osob, kterým jsou hlášeny výsledky jednotlivých vyhodnocování. Důležitou je i role interního auditu, vedení a nejvyššího orgánu právnické osoby v tomto procesu.

²³⁴ Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use, kapitola 7, str. 11 - 15.

²³⁵ Tamtéž, kapitola 8, str. 15 - 18.

²³⁶ Tamtéž, kapitola 9, str. 18 - 21.

- g) Zlepšování tohoto systému²³⁷ - pravidelně a průběžně by na základě standardu ISO 37001 mělo probíhat také zlepšování systému protikorupční compliance, které se zakládá na reakci v případě jednotlivých incidentů. Pokud je určitý incident identifikován, nepostačí jen vyšetření individuálního případu. Nutnou součástí reakce by mělo být i řešení následků a vyhodnocení příčin incidentu se zaměřením na skutečnost, zda nejde o systémový nedostatek.

5.3 Standardizace a certifikace compliance programů

Přestože zákonná úprava postrádá detailní popis opatření či minimální standard, který by musel být přijat a vynucován každou právnickou osobou v rámci compliance pro účely vyvinění, vytváří se často v praxi určité zavedené postupy, kterými je možné posuzovat přístup konkrétní právnické osoby. Je však nutno uvést, že v současné době není pro právnické osoby dostupný žádný standard či certifikace, která by právnické osobě garantovala vyvinění z trestní odpovědnosti v případném trestním řízení. Na základě této skutečnosti se v praxi také projeví snahy certifikovat individuální systémy opatření a nástrojů compliance tak, že „základem všech certifikačních procedur je standardizovaný postup při přezkoumávání vnitřních systémů compliance“²³⁸. Měla by tak být potvrzena skutečnost, že právnická osoba svým interním systémem opatření a nástrojů compliance zajišťuje naplnění všech právních a etických požadavků, které jsou na ní kladeny. Z tohoto důvodu je pro právnickou osobu důležité svým compliance programem naplnit nejen požadavky protikorupční compliance a případně výše uvedené standardizační normy ISO 37001, ale i povinnosti z jiných důležitých oblastí. Vedle toho by však mělo být zkoumáno i to, zda je vytvořena „celková compliance kultura, kterou se rozumí hodnoty a etické standardy ustanovení uvnitř korporace“²³⁹. Dosavadní snahy o certifikaci interních compliance systémů vycházely ze snahy

²³⁷ Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use, kapitola 10, str. 21 - 22.

²³⁸ KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>, str. 50.

²³⁹ Tamtéž, str. 50.

zabránit nejistotě právnických osob o skutečnosti, jaká opatření jsou od nich očekávána. Certifikací jednotlivých compliance systémů by mohlo dojít k vytvoření určitého obecného standardu, kterého by se mohly snažit dosáhnout všechny právnické osoby především, pokud by takový obecný standard obsahoval požadavek úpravy compliance systému pro konkrétní podmínky a na míru právnické osobě. Je ale nutné uvést, že ani v situaci, kdy by k vytvoření takového obecného standardu došlo, by nemělo být důležité, zda právnická osoba získala určitou certifikaci, tzn. mělo by být zásadní, že právnická osoba přijala a aplikuje opatření, která jsou po ní vyžadována, a nikoliv že byl její compliance program certifikován. „První přezkumné standardy se začaly výrazněji prosazovat až po roce 2010.“²⁴⁰ Tyto snahy byly z větší části nejednotné a omezené na stát, který takovou certifikační normu přijal. „Mezi komplexně pojatými standardy pro systémovou certifikaci lze v rámci prostoru členských států Evropské unie uvést zejména dvě významné standardizační normy: rakouskou standardizační normu pro certifikaci (ONR 192050:2013) a dále německou auditorskou směrnici (IDW EPS 980).“²⁴¹ Z mimoevropských standardů je vhodné uvést U. S. Federal Sentencing Guidelines Manual či protikorupčně zaměřený standard Guidance about Procedures - to the UK Bribery Act. Přes tyto uvedené standardy se čekalo na přijetí úpravy, která by byla mezinárodní a neomezená územím státu. Tak se stalo přijetím samotné standardizační normy ISO 19600:2014 Compliance Management System - Guidelines v roce 2014.

V rámci tohoto standardu dochází k certifikaci „v procesu příslušného certifikačního řízení, v jehož rámci je především zkoumáno, jak je v rámci posuzované organizace nastaven a implementován CMS (vložen - interní systém opatření a nástrojů compliance), který má maximálně snižovat podnikatelská rizika související s porušováním právních požadavků a pravidel ze strany zaměstnanců“²⁴². Certifikace

²⁴⁰ KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>, str. 50.

²⁴¹ Tamtéž, str. 51.

²⁴² Tamtéž, str. 51.

jako taková samozřejmě nemůže právnické osobě zaručit, že k porušení právních a etických požadavků nedojde, měla by ale sloužit k tomu, aby se koncept compliance a korporátní kultura v právnické osobě neustále vyvíjely a zlepšovaly. Vlastní certifikační řízení pak dle standardu ISO 19600:2014 zahrnuje „*prvotní certifikační audit, vlastní certifikační audit, vypracování auditorské zprávy k první certifikaci a rozhodnutí o certifikaci*“²⁴³. Na toto samotné certifikační řízení navazuje kontrolní a recertifikační audit. Při certifikaci jsou sledována různá kritéria, která se vztahují k internímu systému compliance v rámci právnické osoby, např. „*vedení a řízení organizace (vymezení působnosti a odpovědnosti řídicích orgánů, korporátní compliance politika, odpovědnost za compliance), plánování (opatření v návaznosti na compliance rizika, stanovení compliance cílů), podporované procesy (příprava a trénink, školení a další formy interního vzdělávání, komunikace, dokumentace), compliance v rámci provozu podniku (podnikové plánování a řízení, kontrolní a řídicí opatření), posuzování výkonů (vnitřní kontrola, audity, hodnocení ze strany managementu)*“²⁴⁴.

5.4 Whistleblowing

Jedním z uvedených podstatných prvků compliance je zajištění toho, aby případné incidenty či protiprávní jednání byly včasné oznámeny. Jedním z možných řešení je tzv. whistleblowing neboli ochrana oznamovatele. „*Whistleblowing je vymezen jako oznámení ilegálních nebo eticky pochybných praktik na pracovišti.*“²⁴⁵ Tento koncept spočívá především ve vytvoření podmínek, za kterých je možné, aby whistleblower (oznamovatel) učinil oznámení o protiprávním jednání či jiných neetických praktikách na pracovišti bez nutnosti toto oznámení učinit nadřízenému či orgánu činnému

²⁴³ KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>, str. 51.

²⁴⁴ Tamtéž, str. 51.

²⁴⁵ CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchaní, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 170.

v trestním řízení (či případně vytvoření ochrany osoby, proti které oznámení směřuje z důvodu ochrany před nepravdivými oznámeními). Nezbytnou součástí whistleblowingu je vedle vytvoření podmínek zajištění ochrany whistleblowera (oznamovatele) tak, aby mu byla zaručena možnost zůstat v anonymitě a byl ochráněn proti případným odvetným opatřením, která souvisí s učiněným oznámením.

I v případě ochrany oznamovatele je činnost mezinárodních organizací velmi rozsáhlá. Mezi některé mezinárodní standardy pro whistleblowing neboli ochranu oznamovatele patří doporučení Rady Evropy CM/Rec(2014)7 publikované v brožuře Protection of the Whistleblowers²⁴⁶, publikace Transparency International nazvaná International Principles for Whistleblower Legislation z roku 2013²⁴⁷ či UNODC Resource Guide on Good Practices in the Protection of Reporting Persons z roku 2015²⁴⁸. Dle průzkumu Transparency International - People and Corruption: Europe and Central Asia 2016, který je součástí série rozšířeného Global Corruption Barometer²⁴⁹, je obava z následků a odvetných opatření jedním z nejdůležitějších důvodů, proč nejsou identifikovaná korupční jednání oznamována (30%).

²⁴⁶ Brožura je dostupná na

[https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec\(2014\)7E.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec(2014)7E.pdf).

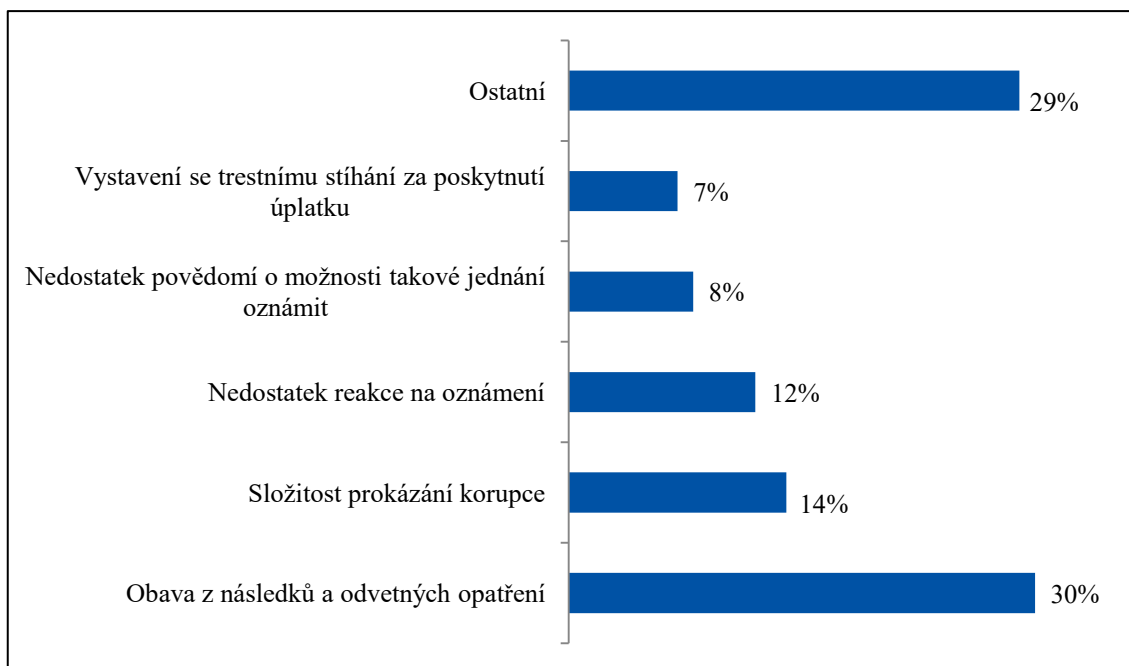
²⁴⁷ Publikace je dostupná na

http://www.transparency.org/whatwedo/publication/international_principles_for_whistleblower_legislation.

²⁴⁸ Publikace je dostupná na https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2015/15-04741_Person_Guide_eBook.pdf.

²⁴⁹ Publikace Global Corruption Barometer - People and Corruption: Europe and Asia 2016 je dostupná na <http://www.transparency.org/whatwedo/publication/7493>.

Graf č. 6 - Nejčastější důvody, proč nedochází k oznamování korupce²⁵⁰

Zdroj: Transparency International - Global Corruption Barometer 2016, str. 24

Česká republika prozatím neuspěla v přijetí komplexní právní úpravy whistleblowingu (ochrany oznamovatele), která by se uplatnila v širší míře. S částečnou úpravou přišel mimo jiné tzv. služební zákon, tj. zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, resp. nařízení vlády č. 145/2015 Sb., o opatřeních souvisejících s oznamováním podezření ze spáchání protiprávního jednání ve služebním úřadu, které bylo přijato na základě § 205 d) služebního zákona a které nabylo účinnosti dnem 1. 7. 2015. Toto nařízení v ustanovení § 1 zajišťuje ochranu státního zaměstnance, který oznámí podezření ze spáchání protiprávního jednání představeným, státním zaměstnancem, jiným zaměstnancem nebo osobou ve služebním poměru podle jiného právního předpisu bez ohledu na to, zda bylo toto protiprávní jednání spácháno při výkonu státní služby, práce nebo veřejné funkce nebo v souvislosti s ním. Oznamovatel nesmí být v souvislosti s takovým učiněným oznámením žádným způsobem postížen, znevýhodněn nebo vystaven nátlaku. Nařízení zároveň s tímto požadavkem upravuje organizační zajištění

²⁵⁰ Mezi ostatní důvody, proč není korupce běžně oznamována, byly v průběhu průzkumu zařazeny následující skutečnosti: nedostatek času či finančních prostředků k učinění oznámení, vnímání korupce jako normálního jevu ve společnosti, korupce orgánů, kterým by mělo být korupční jednání oznámeno, či vnímání korupce jako jevu, který ohrožuje pouze veřejné prostředky a netýká se soukromých financí.

oznamování protiprávního jednání, nakládání s totožností oznamovatele a s dokumenty. Zakotvuje také právo na informace o průběhu a výsledcích prošetření učiněného oznámení.

Výše uvedená úprava se však uplatní pouze u státních zaměstnanců dle služebního zákona a i ostatní zákony, které upravují oznamování určitého protiprávního jednání, jsou velmi osamocené (např. oznamování porušení jednotlivých povinností v působnosti České národní banky dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, zákona č. 256/2004, o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, či zaměřené na jiné „*právní předpisy je provádějící nebo přímo použitelné předpisy Evropské unie upravující obezřetnostní požadavky*“²⁵¹). Oznamování protiprávního jednání ostatními zaměstnanci (osoby, které vykonávají závislou práci dle zákoníku práce) není v současné době právním řádem upraveno. Jejich ochrana před odvetnými opatřeními je zabezpečena pouze úpravou zákazu diskriminace obecně i v pracovněprávním poměru. To se však jeví jako zcela nedostatečné.

I z tohoto důvodu v současné době probíhají snahy přijmout v České republice zákon, který by whistleblowing (ochranu oznamovatele) upravil. K tomuto závazku se Česká republika zavázala již ve Vládní koncepci boje s korupcí na léta 2015 - 2017, která stanoví, že „*vláda přijme legislativní řešení ochrany oznamovatelů korupce (whistleblowerů)*“²⁵². K provedení vládní koncepce boje s korupcí bylo zapotřebí stanovit jednotlivé úkoly na nižší úrovni. Tento závazek tak byl promítnut do Akčního plánu boje proti korupci na rok 2015²⁵³ a poté i do Akčního plánu boje proti korupci na

²⁵¹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Oznamování porušení (whistleblowing)* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/whistleblowing.html.

²⁵² RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf>.

²⁵³ RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2015* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Akni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2015.pdf>, str. 3, 5 a 15, který zároveň poznamenává, že v rámci Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí byla zřízena Komise k whistleblowingu.

rok 2016²⁵⁴. Návrh zákona měl být připraven v druhé polovině roku 2015, ale nakonec byl vytvořen až v roce 2016. Následně byl doplněn dalším nevládním návrhem úpravy whistleblowingu v České republice. Obecně jsou tyto návrhy přijímány rozporupně a není zřejmé, zda a v jaké podobě budou nakonec přijaty.

5.5 Účinná lítost a dočasné odložení trestního stíhání

Jak již bylo výše zmíněno, při přijímání nového trestního zákoníku došlo k vypuštění speciálního ustanovení o účinné lítosti ve vztahu ke korupčním trestným činům, které bylo dříve upraveno v § 163 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Stalo se tak především na základě kritiky ze strany mezinárodních organizací, které v této možnosti zániku trestní odpovědnosti spatřovaly prostor pro zneužití. Při přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byly vyloučeny korupční trestné činy z aplikace ustanovení § 11 odst. 1 ZTOPO. V této podobě s některými legislativními změnami přetrvává právní úprava až do současné doby.

Zákonem č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve zněních pozdějších předpisů, a zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, však došlo k tomu, že do trestního řádu byla vložena nová ustanovení § 159c a § 159d, která rozšířila dosavadní úpravu institutu dočasného odložení trestního stíhání. Dle ustanovení § 159c trestního řádu může policejní orgán rozhodnout o dočasném odložení trestního stíhání podezřelého ze spáchání vyjmenovaných trestných činů, pokud podezřelý slíbil úplatek, majetkový nebo jiný prospěch jen z důvodu, že o něj byl požádán. Další podmínkou je, že podezřelý o tom učinil dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, oznámil policejnímu orgánu skutečnosti, které jsou mu známy o trestné činnosti toho, kdo o tento úplatek, majetkový nebo jiný prospěch požádal, a zaváže se podat v přípravném řízení i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech. Novelou tak byla právní úprava

²⁵⁴ RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf>, str. 4 - stanoví úkol připravit návrh zákona zajišťujícího ochranu oznamovatelů.

modifikována tak, aby se snažila „o motivaci subjektů k oznamování případů pasivní korupce“²⁵⁵. Vnesla tak do zákona novou výjimku ze zásady legality dle § 2 odst. 3 trestního řádu, podle kterého má státní zástupce povinnosti stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, nestanoví-li zákon nebo vyhlášena mezinárodní smlouva jinak.

Možnost zvláštního dočasného odložení trestního stíhání je však omezena ještě víc. Může se uplatit pouze u podezřelého z trestného činu pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 2, 4 nebo 5 trestního zákoníku, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e), odst. 3 nebo 4 trestního zákoníku, pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku, podplacení podle § 332 trestního zákoníku nebo nepřímého úplatkářství podle § 333 odst. 2 trestního zákoníku, a to jen za předpokladu, že úplatek, majetkový nebo jiný prospěch nebyl slíben v souvislosti s výkonem pravomoci úřední osoby dle § 334 odst. 2 písm. a) až c) trestního zákoníku nebo úřední osoby uvedené v § 334 odst. 2 písm. d) trestního zákoníku, jde-li o úřední osobu zastávající funkci v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv cizí stát.

*„Právo rozhodnout o dočasném odložení trestního stíhání se s ohledem na nutnost rozhodnout rychle přiznává pouze policejnímu orgánu a nevyžaduje se k němu ani souhlas státního zástupce.“*²⁵⁶ Státní zástupce ale samozřejmě může využít svá oprávnění výkonu dozoru nad zákonností přípravného řízení a případně i usnesení policejního orgánu zrušit. Následkem dočasného odložení trestního stíhání, pokud jsou podezřelým naplněny požadavky ustanovení, a pokud nenastanou dodatečné skutečnosti, které by vyloučily rozhodnutí o dočasném odložení, rozhodne státní zástupce dle § 159d odst. 1 trestního řádu, že podezřelý nebude stíhán. Pokud podezřelý nesplnil uvedené podmínky či by nebylo možné rozhodnout o dočasném odložení trestního stíhání, protože by byly zjištěny dodatečné podmínky vylučující uplatnění ustanovení § 159c trestního řádu, rozhodne státní zástupce o tom, že nebyly splněny

²⁵⁵ *Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 458/0* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=458&CT1=0>, str. 6.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 31.

podmínky pro aplikaci tohoto ustanovení. Následkem toho dle § 159d odst. 4 téhož zákona policejní orgán neprodleně zahájí trestní stíhání. Proti usnesení o nesplnění podmínek přitom může podezřelý podat stížnost s odkladným účinkem.

Státní zástupce může rozhodnutí o dočasném odložení vydat až teprve poté co je pravomocně ukončeno trestní stíhání osoby, která o úplatek, majetkový nebo jiný prospěch podezřelého požádala, pokud uplynula lhůta pro podání dovolání nebo bylo o podaném dovolání rozhodnuto a pokud uplynula lhůta k podání ústavní stížnosti nebo již o takové ústavní stížnosti bylo rozhodnuto, nebo po pravomocném odložení nebo jiném vyřízení věci, nelze-li zahájit trestní stíhání této osoby. Po jeho vydání se doručuje bezodkladně po nabytí právní moci, která zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté, Nejvyššímu státnímu zastupitelství, které by v tomto případě mohlo využít své pravomoci dle § 174a odst. 1 trestního řádu a takové usnesení do tří měsíců zrušit za předpokladu, že je nezákonné. Pokud státní zástupce rozhodne dle ustanovení § 159c a 159d trestního řádu, vzniká překážka trestního stíhání dle § 11a odst. 2 téhož právního předpisu.

Zakotvením ustanovení § 159c a 159d trestního řádu tak zákonodárce upravil možnost, jak v úzce vymezených případech může trestní řízení skončit usnesením o dočasném odložení. Zákonodárce se snaží legislativně řešit problém, že korupční trestné činy zůstávají ve velké míře latentní i z toho důvodu, že obě strany korupčních trestných činů jsou trestně odpovědné, neboť zákon dosud neobsahoval žádné ustanovení o účinné lítosti. Nedostatek motivace oznamovat případy pasivní korupce tak může způsobit, že se „orgány činné v trestním řízení mohou dostat do důkazní nouze, popř. se o takovém jednání vůbec nedozví a korupční trestná činnost tím zůstane nepotrestaná“²⁵⁷. K opětovnému zavedení ustanovení, které by motivovalo oznamovat korupční trestné činy, byla Ministerstvem vnitra vyhotovena i Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách²⁵⁸. Na jeho základě byla Ministerstvem spravedlnosti

²⁵⁷ *Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 458/0* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=458&CT1=0>, str. 6.

²⁵⁸ MINISTERSTVO VNITRA a MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=>

vypracována Analýza Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj²⁵⁹. Jak je zřejmé ze znění ustanovení, počítal zákonodárce s předběžnou kritikou mezinárodních organizací, pokud by byl opětovně přijat institut účinné lítosti, čímž by dle jejich názoru znovu došlo k oslabení trestního postihu korupčních trestných činů a vytvoření možnosti zneužít právní úpravy s cílem vyhnout se trestní odpovědnosti. Z tohoto důvodu zákonodárce zvolil cestu dočasného odložení trestního stíhání. Aplikace ustanovení pak byla navíc vyloučena, pokud byl úplatek poskytnut v souvislosti s činností výše vyjmenovaných úředních osob. „Zjednodušeně lze konstatovat, že se tato možnost vylučuje“²⁶⁰, pokud se jedná o zahraničního veřejného činitele. Zákonodárce touto výjimkou respektuje své mezinárodní závazky z právní úpravy korupčních trestných činů, např. úmluvu OECD. Při jejich ignorování by Česká republika byla opětovně středem pozornosti a kritiky různých mezinárodních organizací. „Institut nestíhání podezřelého má navíc ve vztahu k podplácení zahraničních veřejných činitelů velmi omezený význam, neboť v převážné většině případů není dána působnost českých orgánů činných v trestním řízení ke stíhání zahraničního veřejného činitele.“²⁶¹

http://www.komora.cz/download.aspx?dontparse%3Dtrue%26FileID%3D6073&ei=X9XoUaCOMz54QSnzYDgDQ&usq=AFQjCNEm8fBmlbwMpmWx7w_3IzrqzP8_OA.

²⁵⁹ RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Analýza Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci (GRECO) a OECD* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A2a---analyza-ze-dne-1--unora-2012---priloha-MS---predlozeno-vlade.pdf.

²⁶⁰ *Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 458/0* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=458&CT1=0>, str. 32.

²⁶¹ Tamtéž, str. 32.

6. Závěr rigorózní práce

Cílem této rigorózní práce bylo zpracovat ucelený přehled základních konceptů a historického vývoje právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, analyzovat nejdůležitější ustanovení v českém právním řádu vztahující se k dané problematice a porovnat je s právní úpravou vybraných států. Spolu s rozбором trestání právnických osob v praxi a výkladem některých základních institutů pevně spojených s trestní odpovědností právnických osob byla hodnocena efektivnost právní úpravy tohoto odpovědnostního vztahu v České republice včetně příčin nedostatku trestních řízení proti právnickým osobám za korupční trestné činy, kterými mohou být např. nedostatky právní úpravy, nepřipravenost orgánů činných v trestním řízení či obecně neochota společnosti čelit korupci a úplatkářství.

Pro posouzení stavu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v České republice a jejího prosazování v praxi byly nejprve definovány některé vybrané pojmy a vymezeny základní koncepty právnických osob. Pro plné pochopení právní úpravy bylo také zapotřebí provést stručné shrnutí historického vývoje odpovědnosti právnických osob jak v kontinentální Evropě, tak v anglosaském systému práva. Z rozboru historického vývoje vyplynulo, že trestní odpovědnost právnických osob byla již od svého zakotvení v celé řadě států pevně spojena s právní úpravou korupčních trestných činů a boje proti korupci na mezinárodní i vnitrostátní úrovni. I v současné době dochází ve větší míře ke změnám právní úpravy zaměřené na trestní odpovědnost právnických osob v některých zemích s tím, že i v České republice byla v roce 2016 změněna koncepce přístupu k vybraným ustanovením zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato právní úprava byla v rigorózní práci následně analyzována, včetně vybraných relevantních ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a ustanovení trestního zákoníku upravujících trestné činy úplatkářství. Výsledkem analýzy jsou upozornění na některé zřejmé nedostatky této právní úpravy.

K dosažení výše uvedeného cíle byla porovnána právní úprava některých jiných států, z nichž některé jsou v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob úspěšnější než Česká republika. Rigorózní práce se soustředila především na právní úpravu USA a Velké Británie, ale shrnula také širší poznatky o právní úpravě v členských státech OECD. Výsledky zmíněného rozboru ukázaly, že přestože se právní úprava

jednotlivých členských států liší v některých koncepčních východiscích (např. výjimka pro tzv. facilitation payments v rámci FCPA či nastavení institutu vyvinění), nevyčnává zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z průměru jednotlivých právních úprav a to i přes své zřejmé problémy. Česká republika však zaostává v přijetí některých podpůrných institutů, na jejichž význam v souvislosti s bojem proti korupci rigorózní práce poukázala, např. whistleblowing (ochrana oznamovatele) či do novelizace trestního řádu chybějící pozitivní motivace k oznamování korupce. Tyto nedostatky způsobily, že v České republice zůstává korupce ve velké míře latentní a orgány činné v trestním řízení se jí ani nezabývají. Tato skutečnost byla podpořena porovnáním statistických údajů o odsouzených právnických osobách, z nichž vyplynulo, že dosud žádná právnická osoba nebyla pravomocně odsouzena za některý z trestných činů úplatkářství.

Nedílnou součástí rigorózní práce bylo prozkoumání konceptu compliance zaměřeného na prevenci korupčních trestných činů ve spojitosti s vyviněním z trestní odpovědnosti právnických osob. Analýza vydané metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství ukázala, že v současné době dochází k posunu náhledu orgánů činných v trestním řízení na požadavky k naplnění institutu vyvinění. Cílem metodiky je vymezit opěrné body, které nastavují opatření požadovaná po právnických osobách. Přestože je vliv vydání této metodické pomůcky již možné spatřovat v rozhodování v trestních věcech, lze konstatovat, že v České republice je oproti jiným státům a mezinárodnímu prostředí věnována konceptu compliance malá pozornost. Tento prostor by mohla alespoň ve vztahu ke korupčním trestným činům vyplnit standardizační norma ISO 37001:2016, která se zaměřuje na jednotlivé požadavky protikorupční compliance a poskytuje hlubší náhled do problematiky než uvedená metodická pomůcka.

Závěrem rigorózní práce lze konstatovat, že trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy zůstává velmi aktuální problematikou. Na případové studii, která je součástí příloh této rigorózní práce, je možné ověřit, že se touto problematikou zabývají také velké nadnárodní právnické osoby. Neustále legislativní změny v jednotlivých státech za účelem zlepšení právní úpravy však přispívají k právní nejistotě právnických osob o tom, jaká opatření mají přijmout za účelem prevence

páchání trestné činnosti. I v České republice nedávné novelizace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a trestního řádu přispěly k tomu, že může dojít k zlepšení vynucování právní úpravy v této oblasti. Tento vývoj byl navíc podpořen činností Nejvyššího státního zastupitelství, která spočívala ve vydání zmíněné metodické pomůcky a školení jednotlivých specializovaných státních zástupců. Lze tedy uvést, že přestože Česká republika v rámci své právní úpravy dosud nezakotvila právní instituty, které by ve větší míře motivovaly k oznamování korupce (např. tzv. self-reporting či odměna pro oznamovatele korupčních jednání), nelze právní úpravu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob označit jako neefektivní v porovnání s průměrem ostatních států. Nedostatek trestních řízení ve věci korupčních trestných činů není způsoben prostředím v České republice, neboť celá řada mezinárodních studií a hodnotících zpráv mezinárodních organizací, z nichž některé jsou uvedeny i v této rigorózní práci, poukazují na skutečnost, že v České republice se vnímání korupce ve společnosti nezlepšuje. Nedostatek trestních řízení tak pravděpodobně souvisí s tím, že dosud orgány činné v trestním řízení nevěnují konceptu compliance dostatečnou pozornost, což se promítá i do přístupu některých právnických osob k potřebě předcházení trestné činnosti.

7. Zdroje

Učebnice:

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1

ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7

CHMELÍK, J.; NOVOTNÝ, F.; STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 311 s. ISBN 978-80-7380-583-8

Monografie, komentáře a jiné knihy:

CHMELÍK J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství. Charakteristika, způsoby páchání, právní aspekty, postupy při vyšetřování, protikorupční opatření, mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde Praha, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-853-6

JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012. 208 s. ISBN 978-80-87576-07-6

BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8

ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2013, 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4

ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9

Metodické návody a časopisecké články:

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce* [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí* [online]. SL 52/2006, 2010 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=85487

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 7* NZN 604/2014, 2014 [cit. 2017-02-23]

FOREJT, Petr. *Trestněprávní úmluva o korupci a její vliv na úpravu korupčních trestných činů. Dny práva 2011 - Days of Law 2011* [online]. 2011 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/05%20PETR%20FOREJT.pdf

PELC, Vladimír. *Pojem obecného zájmu u trestných činů přijetí úplatku a podplácení. Dny práva 2011 - Days of Law 2011* [online]. [cit. 2017-03-05]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/16%20vladimir%20PELC.pdf

HALÁSEK DOSEDĚLOVÁ, Kateřina. *Efektivní compliance analyzuje rizika dříve, než nastanou. Moderní řízení* [online]. 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z:

<http://modernirizeni.ihned.cz/c1-65339760-efektivni-compliance-analyzuje-rizika-drive-nez-nastanou>

KOUKAL, Pavel. Jaké oblasti aktuálně preferovat v systému corporate compliance. *Moderní řízení* [online]. 2014 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-62844520-jake-oblasti-aktualne-preferovat-v-systemu-corporate-compliance>

KOUKAL, Pavel. Standardizace a certifikace v praxi korporátní compliance. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-64637050-standardizace-a-certifikace-v-praxi-korporatni-compliance>

KOUKAL, Pavel. Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnost-politicke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>

KOUKAL, Pavel. Korporátní compliance: opatření a nástroje. *Moderní řízení* [online]. 2015 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-63737640-korporatni-compliance-opatreni-a-nastroje>

VEJVODOVÁ, Alžběta. Vyvinění korporací: Žalobci zaostří na firemní kulturu. *Právní rádce* [online]. 2017 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: http://pravniciradce.ihned.cz/?p=F00000_d&article%5Bid%5D=65585230

KUBÍČKOVÁ, Alice. Význam Compliance programů z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rádce* [online]. 2016 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-65426670-vyznam-compliance-programu-z-hlediska-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob>

KRAMER, Jaroslav. Žalobci budou zkoumat firemní školení. *Právní rádce* [online]. 2016 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-65547490-zalobci-budou-zkoumat-firemni-skoleni>

VEJVODOVÁ, Alžběta. Korporátní compliance: účinná omluvenka i přitěžující okolnost. *Právní rádce* [online]. 2016 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z:

<http://pravniciradce.ihned.cz/c1-65514130-korporatni-compliance-ucinna-omluvenka-i-pritezujici-okolnost>

VEJVODOVÁ, Alžběta. Podnik se snáz dostane do křížku se zákonem, nastal čas zlepšit firemní kulturu. *Právní rádce* [online]. 2017 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-65624610-podnik-se-snaz-dostane-do-krizku-se-zakonem-nastal-cas-zlepsit-firemni-kulturu>

VEJVODOVÁ, Alžběta. Trestní odpovědnost korporací: zaostřeno na prevenci. *Právní rádce* [online]. 2017 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-65615220-trestni-odpovednost-korporaci-zaostreno-na-prevenci>

HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. Compliance programy a jejich význam v České republice. *Bulletin advokacie* [online]. 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>

JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie* [online]. 2014 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob?browser=mobi>

SHANKLAND, Matthew, John BEDFORD a Dorothy CORY-WRITH. The UK's First Conviction under Section 7 of the Bribery Act Offers Further Insight into Anti-Bribery Prosecution. *Sidley Updates* [online]. 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.sidley.com/news/2016-03-15-complex-commercial-litigation-update>

VYMĚTAL, Petr. *Náklady a důsledky korupce: The Costs and Consequences of Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.cesvsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_VymetalOstrava.pdf

KINCL, Petr a Dáša KAŠČÁKOVÁ. Opatření pro vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti a význam e-learningu. *Právní Prostor* [online]. 2015 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/opatreni-pro-vyvineni-pravnicke-osoby-z-trestni-odpovednosti-a-vyznam-e-learningu>

HAVEL, Lukáš. Management a compliance program. *Právní Prostor* [online]. 2015 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obchodni-pravo/management-a-compliance-program>

BOHUSLAV, Lukáš. Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob - I. *Právní Prostor* [online]. 2016 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/aktualni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnicky-osob-i>

BOHUSLAV, Lukáš. Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob - II. *Právní Prostor* [online]. 2016 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/aktualni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnicky-osob-ii>

Internetové zdroje:

RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2017* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2017.pdf>

RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf>

RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Akční plán boje s korupcí na rok 2015* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2015.pdf>

RADY VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index 2016* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *People and Corruption: Europe and Central Asia 2016: Global Corruption Barometer* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

<http://www.transparency.org/whatwedo/publication/7493>

ACFE. *Report to the Nations 2016* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2016-report-to-the-nations.pdf>

RADA VLÁDY PRO KOORDINACE BOJE S KORUPCÍ. *Protikorupční dokumenty vlády* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-dokumenty-vlady/protikorupcni-dokumenty-vlady-104809/>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Protikorupční manuál pro občany* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: www.policie.cz/soubor/protikorupcni-manual-pro-obcany-88485.aspx

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Základní informace o OECD* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html

RADA EVROPY. *Rada Evropy (RE), anglicky Council of Europe (CoE)* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Oznamování porušení (whistleblowing)* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

https://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/whistleblowing.html

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika neudržela pozitivní trend, v žebříčku CPI se propadla o 10 míst* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

<https://www.transparency.cz/cpi2016/>

COUNCIL OF EUROPE. *Group of States against Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/greco/home>

COUNCIL OF EUROPE. *Investigating and Prosecuting International Corruption and Money Laundering Cases: Training material* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Publications/Investigating%20and%20prosecuting%20intnal%20corruption%20cases_EN%20.pdf

GRECO. *Čtvrté hodnotící kolo: hodnotící zpráva České republiky* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/zahranicni-spoluprace/greco/Ctvrte-hodnotici-kolo---Prevence-korupce-ve-vztahu-ke-clenum-Parlamentu--soudcum-a-statnim-zastupcum.pdf>

RADA VLÁDY PRO KOORDINACE BOJE S KORUPCÍ. *Analýza Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci (GRECO) a OECD* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A2a---analyza-ze-dne-1--unora-2012---priloha-MS---predlozeno-vlade.pdf

MINISTERSTVO VNITRA a MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.komora.cz%2Fdownload.aspx%3Fdontparse%3Dtrue%26FileID%3D6073&ei=X9XoUaCOMz54QSnzYDgDQ&usq=AFQjCNEm8fBmlbwMpmWx7w_3IzrqzP8_OA

COUNCIL OF EUROPE. *Protection of Whistleblowers: Recommendation CM/Rec(2014)7 and explanatory memorandum* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec\(2014\)7E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec(2014)7E.pdf)

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *International Principles for Whistleblower Legislation* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.transparency.org/whatwedo/publication/international_principles_for_whistleblower_legislation

UNODC. *Resource Guide on Practices in the Protection of Reporting Persons: The United Nations Convention against Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2015/15-04741_Person_Guide_eBook.pdf

OECD. *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf>

OECD a UNODC. *Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/anti-corruption-ethics-and-compliance-handbook-for-business.htm>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Business Principles for Countering Bribery* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countering_bribery

OECD. *Liability of Legal Persons for Foreign Bribery: A Stocktaking Report* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/liability-of-legal-persons-for-foreign-bribery-stocktaking-report.htm>

ANTICORRUPTION BLOG. *Rolls-Royce Set to Avoid Prosecution After Bribery Settlement* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.anticorruptionblog.com/anti-corruption/rolls-royce-set-to-avoid-prosecution-after-bribery-settlement/>

MINISTRY OF JUSTICE. *The Bribery Act 2010: Guidance* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>

MINISTRY OF JUSTICE. *The Bribery Act 2010: Quick start guide* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-quick-start-guide.pdf>

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE a U.S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *FCPA: A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices*

Act [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/fcpa-guidance>

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Evaluation of Corporate Compliance Programs* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>

FCPA BLOG. *Reconsidered: Odebrecht and Braskem are on our FCPA Top Ten list* [online]. Dostupné z: <http://www.fcpablog.com/blog/2016/12/29/reconsider> [cit. 2017-02-21]

GIBSON DUNN. *2016 Year-End FCPA Update* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.gibsondunn.com/publications/Pages/2016-Year-End-FCPA-Update.aspx>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika se připojila k Úmluvě OSN proti korupci* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/ceska-republika-pripojila-k-umluve-osn-proti-korupci/>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *OSN* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/organizace_v_pusobnosti_mise/osn/index.html

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *GRECO* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/mezinarodni-spoluprace/dali-organizace/greco>

RADA VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *GRECO* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/zahranicni-spoluprace/greco/greco-104840/>

EUROPEAN COMMISSION. *Report from the Commission to the Council and the European Parliament: EU Anti-Corruption Report* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION. *Special Eurobarometer 397: Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/1076>

EUROPEAN COMMISSION. *Flash Eurobarometer 428: Businesses' attitudes towards corruption in the EU* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/2084>

EUROPEAN COMMISSION. *Flash Eurobarometer 374: Businesses' attitudes towards corruption in the EU* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/corruption/surveyKy/1077>

EUROPEAN COMMISSION. *Collection of official data on corruption offences* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/official_corruption_statistics_2011_2013_jan16_en.pdf

EVROPSKÁ UNIE. *Corruption* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption_en

EVROPSKÁ UNIE. *Základní informace o EU* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_cs

OECD. *2015 Data of Enforcement of the Anti-Bribery Convention: OECD Working Group on Bribery* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/WGB-Enforcement-Data-2015.pdf>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Exporting Corruption, Progress Report 2015: Assessing Enforcement of the OECD Convention on Combatting Foreign Bribery* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: http://www.transparency.org/whatwedo/publication/exporting_corruption_progress_report_2015_assessing_enforcement_of_the_oecd

OECD. *Czech Republic - OECD Anti-Bribery Convention* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/czechrepublic-oecdanti-briberyconvention.htm>

OECD. *OECD Recommendation for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/oecdantibriberyrecommendation2009.htm>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, Parlamentní institut. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU: Srovnávací studie č. 5.270* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/09/00020954.pdf>

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství 2015* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/1716-zprava-o-innosti-2015>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Rejstřík trestů právnických osob* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni;jsessionid=2786F8ED08C7EC2532008872F251B2DB.pocluster2?0>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Co je to korupce* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/korupce/>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Základní informace o OECD* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>

GŘIVNA, Tomáš. Účinná lítost u korupčních trestných činů. *Dny práva 2011 - Days of Law 2011* [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/07%20Tomas%20grivna.pdf

BOHUSLAV, Lukáš. Korupce a trestní odpovědnost právnických osob. *Dny práva 2011 - Days of Law 2011* [online]. 2011 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/02%20LUKas%20BOHUSLAV.pdf

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Korupce: trestněprávní, kriminologické a kriminalistické aspekty* [online]. 2012 [cit. 2017-02-28]. ISBN 978-80-210-5917-7. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik.html

COUNCIL OF EUROPE. *Basic Anti-Corruption Concepts: A training manual* [online]. 2015 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/DGHL/cooperation/economiccrime/corruption/Publications/AC%20Basic%20Concepts%20Manual/AC%20Manual_ENG_FINAL_2015.pdf

VENEGONI, Andrea a Miroslav RŮŽIČKA. *Liability of Legal Persons for Czech Law Enforcement Agencies: Training handbook* [online]. 2015 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.cz10.cz/wp-content/uploads/2015/05/Training-Handbook-LOLP.pdf>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The Benefits of Anti-Corruption and Corporate Transparency: Working Paper* [online]. 2016 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.transparency.org/whatwedo/publication/working_paper_1_2016_the_benefits_of_anti_corruption_and_corporate_transpar

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2010 až 2012 ve věcech úplatkářských trestných činů* [online]. 2012 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/analyza-soudnich-rozhodnuti-vydanych-letech-2010-2012-vecech/>

NEOVLIVNÍ.CZ. *Dokument: Co píší žalobci o AGROTECU a ovlivňování zakázek* [online]. 2017 [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://neovlivni.cz/dokument-co-pisi-zalobci-o-agrotecu-a-ovlivnovani-zakazek/>

Právní předpisy a mezinárodní úmluvy:

Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb.

Trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb.

Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, z. č. 418/2011 Sb.

Foreign Corrupt Practices Act 1977

UK Bribery Act 2010

Úmluva OECD o boji proti podlácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, č. 25/2000 Sb.m.s.

Trestněprávní úmluva Rady Evropy proti korupci, 43/2009 Sb.m.s. vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí

Úmluva OSN proti korupci (UNCAC)

Konvence o OECD

Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 458/0 [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=458&CT1=0>

Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

Zákon č. 224/2010 Z.z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov, a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Ordnungswidrigkeitengesetz

Strafgesetzbuch

Soudní rozhodnutí:

Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 10T 6/2016 ze dne 13. 1. 2017

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. IV. ÚS 143/2008

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 14. 10. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 6/98

8. Abstrakt

Rigorózní práce nazvaná „Trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy“ se zaměřuje na trestní odpovědnost právnických osob s ohledem na vztah ke korupčním trestným činům v České republice a ve vybraných státech. Přestože od zakotvení tohoto institutu uběhlo již několik let, zůstává stále předmětem diskuzí.

Rigorózní práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. V úvodní první kapitole jsou definovány některé vybrané základní pojmy, např. trestní odpovědnost, právnická osoba, a vymezen ucelený stručný přehled historického vývoje s hlavními koncepty. V rámci této kapitoly jsou také analyzovány česká právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob a trestání právnických osob v praxi. Druhá kapitola rigorózní práce se zaměřuje na obecné souvislosti korupce a snahy mezinárodních organizací podpořit boj s korupcí. Obsahem je dále rozbor české právní úpravy vybraných trestných činů spojených s korupcí a úplatkářstvím. Třetí kapitola popisuje vybrané právní úpravy některých států, např. USA a Velké Británie, s cílem porovnat je s českou právní úpravou. Rigorózní práce se v této části také zaměřuje na závěry porovnávací studie OECD, která umožňuje porovnat českou právní úpravu s jednotlivými členskými státy této mezinárodní organizace. V poslední čtvrté kapitole jsou shrnuty některé vybrané problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob. Nejprve je rozebrán institut compliance, standardizace a certifikace compliance programů. Rigorózní práce se dále zaměřuje na whistleblowing (ochranu oznamovatele) a zvláštní institut dočasného odložení trestního stíhání, který nahradil právní úpravu účinné lítosti ve vztahu ke korupčním trestným činům. V přílohách rigorózní práce je proveden detailnější rozbor požadavků metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství pro institut vyvinění z trestní odpovědnosti a shrnuty výsledky porovnávací studie OECD.

Cílem rigorózní práce je shrnout trestní odpovědnost právnických osob za korupční trestné činy, zpracovat ucelený stručný přehled historického vývoje a základních konceptů a porovnat českou právní úpravu s vybranými státy s cílem posoudit efektivitu a dopady právní úpravy na boj s korupcí. Rigorózní práce ověřila, že Česká republika nebyla úspěšná při přijímání některých klíčových institutů a ani v současné době nevěnuje dostatečnou pozornost prosazování prevence korupčních trestných činů v rámci široce pojatého konceptu compliance.

Abstract

Thesis entitled „Criminal liability of legal persons for corruption offences“ focuses on the criminal liability of legal person in relation to corruption offences in the Czech Republic and in other selected countries. Despite the fact that the Act on Criminal Liability of Legal Persons was enacted several years ago, it is still subjected to public discussions.

The thesis is divided into four main chapters. First, introductory, chapter defines selected basic terms, e.g. criminal liability, legal persons, and provides a brief comprehensive overview of historic development with focus on main approaches to legislation. The chapter also analyzes the Czech legal rules on the criminal liability of legal persons and the sanctioning of legal persons in the enforcement practice. Second chapter focuses on the general context of corruption and on measures undertaken by the international organizations in order to support the fight against corruption. It also analyzes the Czech legislation on selected criminal offences that are connected with corruption and bribery. Third chapter describes legislation of other selected countries, e.g. USA and the United Kingdom, in order to compare it with the Czech legal rules. In addition, the thesis aims to illustrate results of OECD's stocktaking report on the criminal liability of legal persons for corruption offences, which allows to compare Czech legislation with the legal rules in various member states of this international organization. The last, fourth, chapter summarizes some selected issues connected with the criminal liability of legal persons. First of all it analyzes compliance and the procedure for standardization and certification of compliance programs. The thesis then targets the whistleblowing and legal rules regarding the temporary suspension of criminal prosecution, which replaced the effective regret in connection with the corruption criminal offences. The appendices to the thesis provide detailed analysis of the requirements contained in the methodology tool of the Supreme Public Prosecutor's Office for exculpation from the criminal liability and compiles relevant results of the OECD stocktaking report.

The thesis aims to summarize the criminal liability of legal persons for corruption offences, to prepare a brief and comprehensive overview of historic development and

basic approaches and compare the Czech legislation with selected countries in order to assess effectiveness and impacts of the legal rules on the fight against corruption. The thesis verified that the Czech Republic was not successful in enacting certain key pieces of legislation and is not, even today, paying enough attention to the enforcement of corruption offences prevention in the broadly defined concept of compliance.

9. Klíčová slova

trestní odpovědnost právnických osob, úplatkářství, korupce, compliance programy

Keywords

criminal liability of legal persons, corporate liability, bribery, corruption, compliance programs

10. Přílohy

10.1 Shrnutí metodické pomůcky Nejvyššího státního zastupitelství

Zmíněná metodická pomůcka Nejvyššího státního zastupitelství porovnává jednotlivé aplikační aspekty možností vyvinění dle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) a § 8 odst. 5 ZTOPO. K již zmíněnému § 8 odst. 2 písm. b) uvádí, že „*právníká osoba v podstatě odpovídá za nezvládnutí rizika z provozování korporace, zanedbání či odevzdanosti realizace dohledu, kontroly a organizace*“²⁶². K tomu, aby se právníká osoba exkulpovala z trestní odpovědnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, by musel být dotčený trestný čin spáchán pouze zaměstnancem či osobou v obdobném postavení a zároveň by musela právníká osoba učinit veškerá požadovaná opatření (tj. jednalo by se o pouhý exces jedné z uvedených osob). Mezi tato opatření metodika zařazuje „*povinnosti řádného řízení a kontroly, včetně povinností k předcházení páchaní trestné činnosti v rámci právníkové osoby*“²⁶³. Nejvyšší státní zastupitelství vedle výkladu poukazuje na skutečnost, že toto ustanovení bylo od přijetí zákona o trestní odpovědnosti právníkových osob, tj. v období od 1. 1. 2012 do 17. 8. 2016 (dne, ke kterému byla vytvořena metodická pomůcka), aplikováno celkem v 5 věcech, z nichž jen 3 byly již pravomocně skončeny (ve srovnání s počtem stíhaných právníkových osob byl tento institut aplikován v zanedbatelném počtu případů). Rozbor provedený Nejvyšším státním zastupitelstvím ukázal, „*že k aplikaci podmínek § 8 odst. 2 písm. b) zákona o trestní odpovědnosti právníkových osob, navzdory uplynulé době více než čtyř a půl roku účinnosti zmiňovaného ustanovení, se nevytvořila ustálená judikatura, jejíž suma argumentů by poskytovala návod pro rozhodování obdobných věcí*“²⁶⁴.

²⁶² NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právníkových osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 9.

²⁶³ Tamtéž, str. 9.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 9.

Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO je Nejvyšším státním zastupitelstvím považováno za obecně formulovaný exkulpační důvod, a jako takový se uplatní ve všech případech § 8 odst. 1 až 4 ZTOPO s výjimkou exkulpace dle § 8 odst. 2 písm. b) téhož zákona. Pro exkulpací tak dle § 8 odst. 5 musí být vedle ostatních podmínek splněn požadavek, že byl protiprávní čin spáchán dle § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu, anebo jinou osobu ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněná jménem nebo za právnickou osobu jednat, a dle § 8 odst. 1 písm. b) ZTOPO osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní funkci tak, jak byly tyto osoby výše definovány. Dle Nejvyššího státního zastupitelství „*ustanovení § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnické osoby nebude z povahy věci dopadat na osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. c), tj. na toho, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby*“²⁶⁵, protože se jedná o osoby, které stojí vně právnické osoby. Stejně tak nebude aplikace této exkulpace možná u právnických osob, které byly založeny jen za účelem páchaní trestné činnosti.

Jelikož skutečnost, zda právnická osoba prokázala veškeré úsilí, které je požadované ustanovením § 8 odst. 5 ZTOPO, není presumována, bude nutně prokazována v trestním řízení. Odpovědnost za její prokázání ponесou dle § 2 odst. 5 trestního řádu orgány činné v trestním řízení. Z tohoto důvodu budou muset orgány činné v trestním řízení posoudit především „*platnost a efektivitu opatření k možnosti vyvinění právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*“²⁶⁶. Platnost a efektivita přitom bude muset být zkoumána a posuzována vždy k protiprávnímu činu, kterého se dopustila jedna z výše vyjmenovaných osob a k rozsahu kriminalizace v § 7 ZTOPO. V potaz je ale třeba brát „*nejen rozsah trestní odpovědnosti právnických osob, ohraničený zákonnou definicí stíhatelných trestných činů, nýbrž také organizační,*

²⁶⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 14.

²⁶⁶ Tamtéž, str. 15.

*situační, materiální, personální a další okolnosti existující u dané právnické osoby, které mohou zvyšovat nebo naopak snižovat riziko výskytu některých trestných činů*²⁶⁷.

Nejvyšší státní zastupitelství u ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO předběžně uvádí, že je možné přiměřeně vycházet z požadavků tak, jak byly v aplikační praxi vymezeny u ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) téhož zákona. Zejména bude posuzována skutečnost, zda má společnost vytvořenou firemní kulturu neboli corporate culture, jejíž podmnožinou, „ale zároveň, jejímž stavebním kamenem je kultura řízení a fungování právnické osoby“²⁶⁸. Hodnoceno bude také dodržování zásad řádné správy, tzv. corporate governance. Orgány činné v trestním řízení tak budou muset posoudit firemní kulturu, přestože dle Nejvyššího státního zastupitelství není jejich úkolem „provádět audit firemní kultury, natož v celém rozsahu“²⁶⁹ a způsob, jakým je dodržována, v rozsahu, který odpovídá předmětu trestního řízení a spáchanému protiprávnímu činu, který je právnické osobě přičítán, přestože zákon ve svých ustanoveních neupravuje žádný minimální standard, na jehož základě by mohlo být požadováno, že při jeho splnění, je možné, aby se právnická osoba vyvinula. „Firemní kultura může nacházet svůj odraz v existenci, resp. účinnosti specifických instrumentů snižujících riziko porušení právních a jiných předpisů“²⁷⁰, které mohou být součástí výše zmíněných compliance programů. Složitost a rozsah těchto specifických instrumentů přitom musí odpovídat riziku, že dojde k porušení právních předpisů a případně ke spáchání protiprávního činu u konkrétní právnické osoby v jejich specifických podmínkách v závislosti na struktuře právnické osoby, její činnosti, počtu zaměstnanců a prostředí, ve kterém právnická osoba vyvíjí svojí činnost. Mezi popsané specifické instrumenty Nejvyšší státní zastupitelství zařadilo: dodržování zákonů či jiných právních předpisů,

²⁶⁷ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 16.

²⁶⁸ Tamtéž, str. 16.

²⁶⁹ Tamtéž, str. 19.

²⁷⁰ Tamtéž, str. 16.

dodržování a existenci vnitřních předpisů, rozšiřování znalostí týkajících se firemní kultury a etických pravidel prostřednictvím vzdělávacích akcí, existenci etického kodexu a protikorupčního programu, existenci podnikového ombudsmana a compliance programu.

Dodržování zákonů či jiných právních předpisů dopadá především na situace, kdy se právnická osoba dopustila „porušení uložené povinnosti vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení funkce apod., které se projevuje v oblasti, kde došlo ke spáchání trestného činu, který by měl být právnické osobě přičten“²⁷¹. Mezi zdroje takových povinností jsou např. zařazeny předpisy upravující povinnost vést účetnictví, předpisy upravující archivnictví, závislou práci a související právní vztahy a některé povinnosti vyplývající ze zákona o obchodních korporacích. „Orgány činné v trestním řízení by se měly zaměřit na to, zda právnická osoba plní právní povinnosti uložené právními předpisy pro obsah trestní věci,“²⁷². Podpůrně může být zkoumán i fakt, zda bylo zjištěno porušení povinností uložených jinými právními předpisy.

Ve stejném rozsahu bude orgány činnými v trestním řízení zkoumáno, zda právnická osoba přijala různé vnitřní předpisy, např. zakladatelskou listinu, stanovy, organizační řád, pracovní řád a podpisový řád, které upravují právní vztahy uvnitř této právnické osoby, a zda dohlíží na jejich dodržování. Orgány činné v trestním řízení by se měly zaměřit na srozumitelnost takových dokumentů, „jejich vzájemnou provázanost a adresnost stanových odpovědností“²⁷³.

Mezi specifické instrumenty je zařazeno i pravidelné rozšiřování znalostí týkajících se firemní kultury a etických pravidel prostřednictvím vzdělávacích akcí, např. prostřednictvím školení a seminářů, které směřují „k nabytí a rozvoji znalostí, jakož

²⁷¹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 17.

²⁷² Tamtéž, str. 17.

²⁷³ Tamtéž, str. 17.

*i dovedností, vyžadovaných pro výkon dané pracovní pozice*²⁷⁴. Orgány činné v trestním řízení by se především měly zabývat tím, zda je takové školení účinné, zda je účinnost právnickou osobou monitorována, ověřována a zda je zapojena odborně způsobilá osoba, která má za úkol vzdělávací akci vést.

Metodická pomůcka Nejvyššího státního zastupitelství mezi tyto instrumenty také zařazuje etický kodex a protikorupční program. Zatímco za etický kodex je považován *„dokument, který upravuje obecná i konkrétní pravidla chování v příslušné právnické osobě v určitých právně i eticky relevantních situacích,*²⁷⁵ protikorupční program je definován jako *„systém zásad a pravidel k zabezpečení protikorupční prevence a kontroly organizace*²⁷⁶. Etický kodex by měl vymezit etické problémy, se kterými se zaměstnanci a jiné osoby mohou v rámci činnosti konkrétní právnické osoby střetnout, a připravit je tak na jejich možné řešení. Etický kodex by měl řešit např. *„střet zájmů, nakládání s osobními a obchodními informacemi atd.*²⁷⁷. K naplnění tohoto požadavku musí být etický kodex v praxi dodržován. *„Rovněž lze konstatovat, že neexistence etického kodexu nemusí být znakem nedostatečného úsilí k předcházení trestné činnosti, pokud právnická osoba má silnou firemní kulturu vytvářející prostředí pro právně a eticky konformní chování osob podílejících se na její činnosti.*²⁷⁸ Oproti tomu protikorupční program by u právnické osoby měl vymezit oblasti se zvýšeným rizikem korupčního jednání. Orgány činné v trestním řízení by měly především sledovat, zda právnická osoba *„po zhodnocení kontrolních a řídicích mechanismů z hlediska adekvátnosti jejich nastavení v interních dokumentech formou implementace*

²⁷⁴ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 17.

²⁷⁵ Tamtéž, str. 17.

²⁷⁶ Tamtéž, str. 18.

²⁷⁷ Tamtéž, str. 18.

²⁷⁸ Tamtéž, str. 18.

*nápravných opatření, tyto mechanismy posiluje*²⁷⁹. Mezi zmíněné kontrolní a řídicí mechanismy jsou zařazovány „*vytváření a posilování protikorupčního klimatu, řízení protikorupčních rizik a monitoring kontrol, postupy pro podezřelé apod.*“²⁸⁰.

Pro posouzení úsilí právnické osoby zaměřené na předcházení trestné činnosti je dále důležitá funkce tzv. podnikového ombudsmana, který je definován jako „*instituce zřízená organizací a personálně obsazená k nestrannému posuzování problémů, resp. sporů zaměstnanců a dalších osob, které se jeví být v rozporu s právními a etickými normami, resp. vnitřními předpisy, nepodařilo-li se je překlenout standardním postupem*“²⁸¹. Orgány činné v trestním řízení budou v trestní věci především zkoumat, jakými oprávněními je taková osoba nadána, jak je zajištěna nezávislost a nestrannost takové osoby. Předmětným bude i obecné zjištění, „*jak je nastaven a podporován systém oznamování incidentů*“²⁸². V tomto ohledu je často zmiňována právní úprava ochrany oznamovatele neboli whistleblowing. Orgány činné v trestním řízení se budou zaměřovat především na způsob, jakým jsou incidenty oznamovány, jak jsou taková oznámení vyhodnocována a jak je na ně reagováno.

Posledním specifickým instrumentem uvedeným v metodice Nejvyššího státního zastupitelství je compliance program jako „*pokročilý systém zásad a pravidel k zabezpečení dodržování právních a etických norem, resp. vnitřních předpisů, ze strany zaměstnanců, vedené společnosti, obchodních partnerů a dalších osob, které jsou zapojeny do činnosti*“²⁸³ právnické osoby. Z hlediska trestního práva pak compliance program obsahuje opatření směřující k úpravě zákona o trestní odpovědnosti

²⁷⁹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 18.

²⁸⁰ Tamtéž, str. 18.

²⁸¹ Tamtéž, str. 18.

²⁸² Tamtéž, str. 18.

²⁸³ Tamtéž, str. 18.

právnických osob. „Zahraniční zkušenosti v tomto směru zdůrazňují určité minimální atributy compliance programu: zakotvení standardů a procedur pro zabránění a odhalování trestné činnosti; rozhodné orgány organizace musí být seznámeny s programem; vykonávání rozumného dohledu a vedoucí zaměstnanci musí zajistit implementaci a efektivitu tohoto programu; rozumná snaha zajistit nezačlenění do programu těch vedoucích pracovníků, kteří byli zapojeni do protiprávní činnosti; učinit rozumné kroky k přiblížení programu zaměstnancům, stejně jako rozhodným orgánům, vedoucím zaměstnancům a dalším zaměstnancům s podstatnými pravomocemi; učinit rozumné kroky k monitorování, kontrole, hodnocení a zveřejňování programu; podporovat a vynucovat program napříč organizací; jakmile je zjištěno páchaní trestné činnosti, je nutné provést rozumné kroky jako odezvu vůči, a zabránit jejímu opakování.“²⁸⁴

Požadavek veškerého úsilí právnické osoby, požadovaný § 8 odst. 5 ZTOPO je přitom dle metodiky nutné posuzovat v rámci prevence („vyloučení, omezení a neutralizace faktorů vedoucích ke spáchání protiprávního činu, který by měl být právnické osoby přičítán“²⁸⁵), odhalování („zavedení a prosazování faktorů vedoucích k odhalení protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán“²⁸⁶) a reakce na případné porušení právních předpisů či spáchání protiprávního činu („zavedení a vynucování faktorů vedoucích k postihu protiprávního činu“²⁸⁷). Veškeré úsilí musí právnická osoba projevit nejen v přijetí uvedených opatření, ale také v jejich implementaci, dodržování a vynucování. Orgány činné v trestním řízení budou při posuzování jednotlivých opatření používat kritéria vhodnosti a přiměřenosti. Zatímco kritérium vhodnosti

²⁸⁴ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 19.

²⁸⁵ Tamtéž, str. 19.

²⁸⁶ Tamtéž, str. 19.

²⁸⁷ Tamtéž, str. 19.

sleduje, „zda je příslušné opatření vůbec způsobilé dosáhnout zamýšleného cíle“²⁸⁸, zaměřuje se kritérium přiměřenosti na to, „nakolik potřeba existence příslušného opatření odpovídá situaci u dané právnické osoby“²⁸⁹.

10.2 Rozsah kriminalizace při přijetí zákona

Konečná podoba zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla před jeho přijetím dlouhou dobu diskutována. Předmětem odborných debat se stal i rozsah kriminalizace, který byl nakonec přijat v takové podobě, že uvedl taxativní výčet trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná. Do tohoto výčtu byly zařazeny skutkové podstaty následujících trestných činů: trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), svěření dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku), vydírání (§ 175 trestního zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku), sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku), pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), podvod (§ 209 trestního zákoníku), pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku), úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku), dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 trestního zákoníku), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do

²⁸⁸ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce [online]. 1 SL 123/2016, 2016 [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>, str. 20.

²⁸⁹ Tamtéž, str. 20.

vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku), padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku), vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku), poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku), porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku), nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku), vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy (§ 284 trestního zákoníku), nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 trestního zákoníku), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku), poškození lesa (§ 295 trestního zákoníku), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání

s odpady (§ 298 trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 trestního zákoníku), poškození chráněných částí přírody (§ 301 trestního zákoníku), teroristický útok (§ 311 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 trestního zákoníku), přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku), nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 trestního zákoníku), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku), organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 trestního zákoníku), napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 trestního zákoníku), neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 trestního zákoníku), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení pečtidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 trestního zákoníku), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 trestního zákoníku), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 trestního zákoníku), účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku), podněcování k trestnému činu (§ 364 trestního zákoníku), nadřzování (§ 366 trestního zákoníku), projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku).

10.3 Index vnímání korupce 2016

Index vnímání korupce pravidelně zveřejňovaný Mezinárodním sekretariátem Transparency International byl naposledy poskytnut veřejnosti v roce 2016.²⁹⁰ „*Index řadí země podle stupně vnímání korupce ve veřejném sektoru s použitím stupnice 0 -*

²⁹⁰ Publikace Corruption Perceptions Index 2016 je dostupná na www.transparency.org/cpi2016.

100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce.²⁹¹ Je sestavován z výsledků průzkumů mezi odborníky na korupci a hodnotí „mj. schopnost vládních institucí potlačovat a postihovat korupci, účinnost protikorupčních opatření, rozsah korupce v různých oblastech veřejné správy, míru transparentnosti jejího fungování a míru zneužívání veřejných funkcí a veřejných prostředků“²⁹². V České republice pro vydání indexu vnímání korupce za rok 2016 proběhlo celkem 13 průzkumů mezi odborníky.

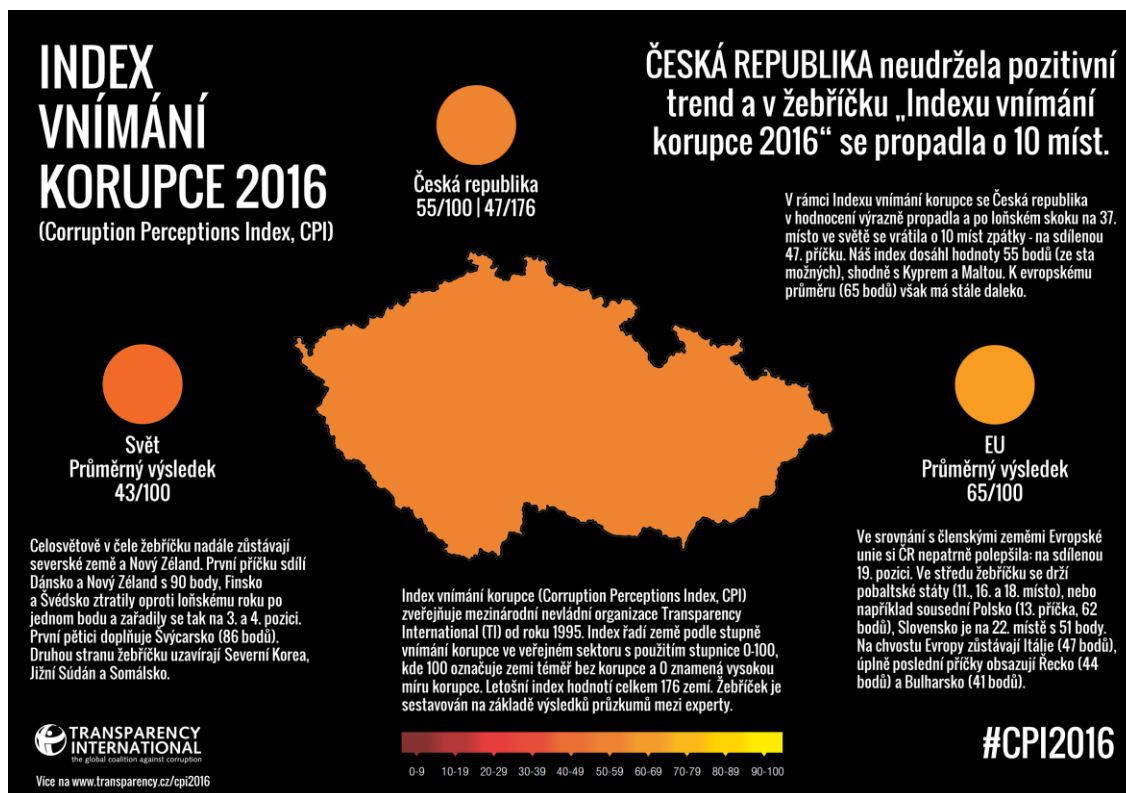
Přestože se Česká republika v roce 2016 oproti indexu za rok 2015 propadla o 10 míst (z 37. místa na 47. místo), „ve srovnání s členskými zeměmi Evropské unie si nepatrně polepšila: na sdílenou 19. pozici“²⁹³. Dle Transparency International za propad České republiky může především skutečnost, že jednotlivé legislativní změny se prozatím nepromítly do vnímání obyvatelstva, např. povinné zveřejňování některých smluv. Mezi některé hlavní příčiny tato mezinárodní nevládní organizace zařazuje také převzetí zájmu (state capture) či privatizaci veřejného zájmu, tzn. stav, ve kterém dochází legální cestou k nastavování podmínek, které zvýhodňují určité jednotlivce, dále nedostatky legislativního procesu a související zákony, které nebyly přijaty či byly přijaty ve velmi pozměněné podobě (např. úprava whistleblowingu neboli ochrany oznamovatele, střet zájmů či rozšíření pravomoci NKÚ). V neposlední řadě k nejistému vnímání korupce ve veřejném sektoru také přispívají neukončené případy korupce, které jsou dlouhodobě projednávány soudy.

²⁹¹ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika neudržela pozitivní trend, v žebříčku CPI se propadla o 10 míst* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/cpi2016/>.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž.

Obrázek č. 1 - Index vnímání korupce 2016 za Českou republiku

Zdroj: Transparency International, dostupné na <https://www.transparency.cz/cpi2016/>.

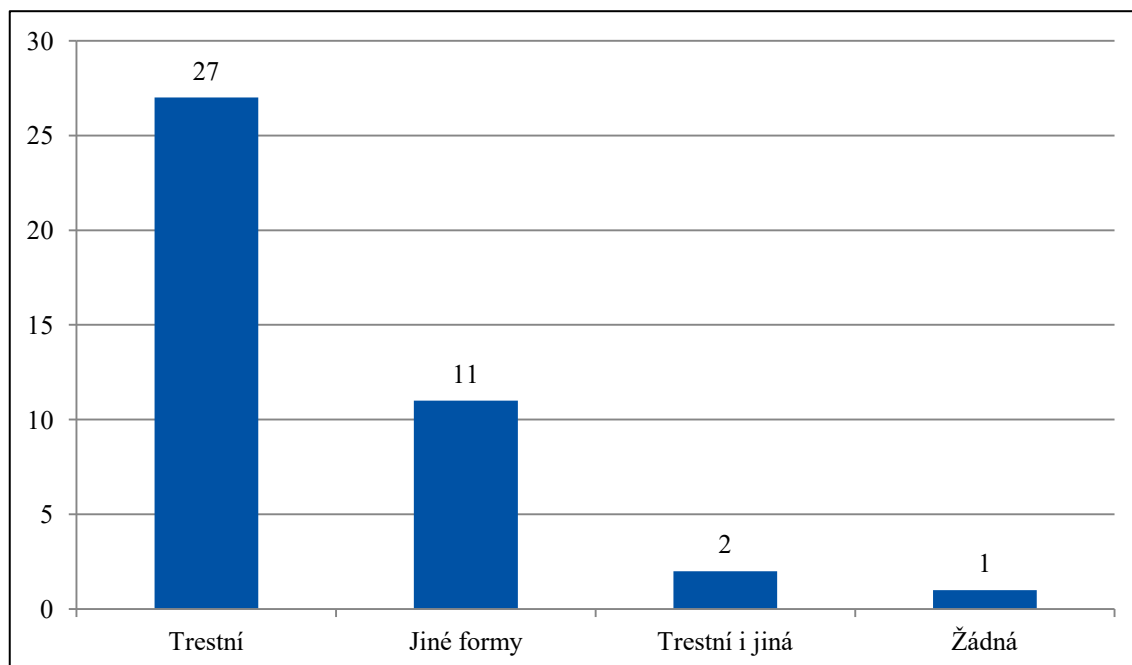
10.4 Výsledky porovnávací studie OECD z roku 2016

Porovnávací studie se nejprve zaměřila na způsob, jakým 41 členských států²⁹⁴, naplňuje požadavek čl. 2 úmluvy OECD o zavedení odpovědnosti právnických osob. Studie rozdělila členské státy dle skutečnosti, zda mají upravenou trestní odpovědnost ve vztahu k postihu korupce zahraničních veřejných činitelů (dle vymezení studie pouze pravou trestní odpovědnost) či zda postihují právnické osoby jiným způsobem (včetně nepravé trestní odpovědnosti). Česká republika se zařazuje mezi státy se zakotvenou

²⁹⁴ Mezi tyto členské státy patří Argentina, Austrálie, Rakousko, Belgie, Brazílie, Bulharsko, Kanada, Chile, Kolumbie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Izrael, Itálie, Japonsko, Korea, Lotyšsko, Lucembursko, Mexiko, Nizozemí, Nový Zéland, Norsko, Polsko, Portugalsko, Ruská federace, Slovensko, Slovinsko, Jihoafrická republika, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Spojené království a Spojené státy americké.

pravou trestní odpovědností (66%), zatímco pouze USA a Mexiko umožňují uplatnit více druhů odpovědnosti pro právnické osoby (viz graf č. 7)²⁹⁵.

Graf č. 7 - Povaha odpovědnosti právnických osob dle studie OECD

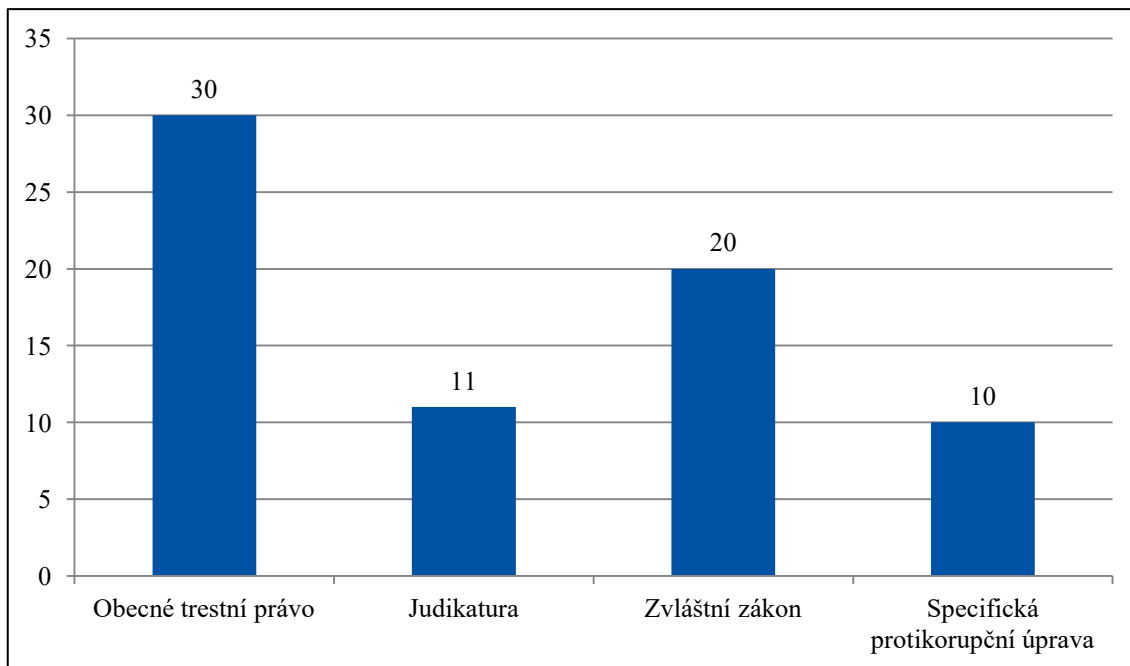

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 23

Studie se dále zabývala skutečností, zda je odpovědnost právnických osob zakotvena v obecném trestním právu, v judikatuře, v jiných zvláštních zákonech či v zákonech, které se specificky věnují problematice korupce a úplatkářství. Zatímco je nejčastějším zdrojem alespoň některých aspektů odpovědnosti právnických osob za korupci zahraničních veřejných činitelů obecné trestní právo (73%), je zajímavé, že v 11 členských státech se tato úprava také opírá o judikaturu (27%). Všechny tyto členské státy však mají odpovědnost právnických osob alespoň v nějaké podobě upravenou v zákoně. Většina států přitom zakotvila odpovědnost právnických osob v širších právních předpisech, které umožňují tuto odpovědnost vyvodit i u jiných protiprávních jednání, resp. trestných činů, než je korupce zahraničních veřejných činitelů. Česká republika se se svým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob dle OECD řadí k zemím, které odpovědnost upravily zvláštním zákonem (viz graf č. 8).

²⁹⁵ Vertikální osa uvedených grafů zpravidla zobrazuje počet členských států OECD, u kterých bylo identifikováno, že se uplatní skutečnost uvedená na ose horizontální.

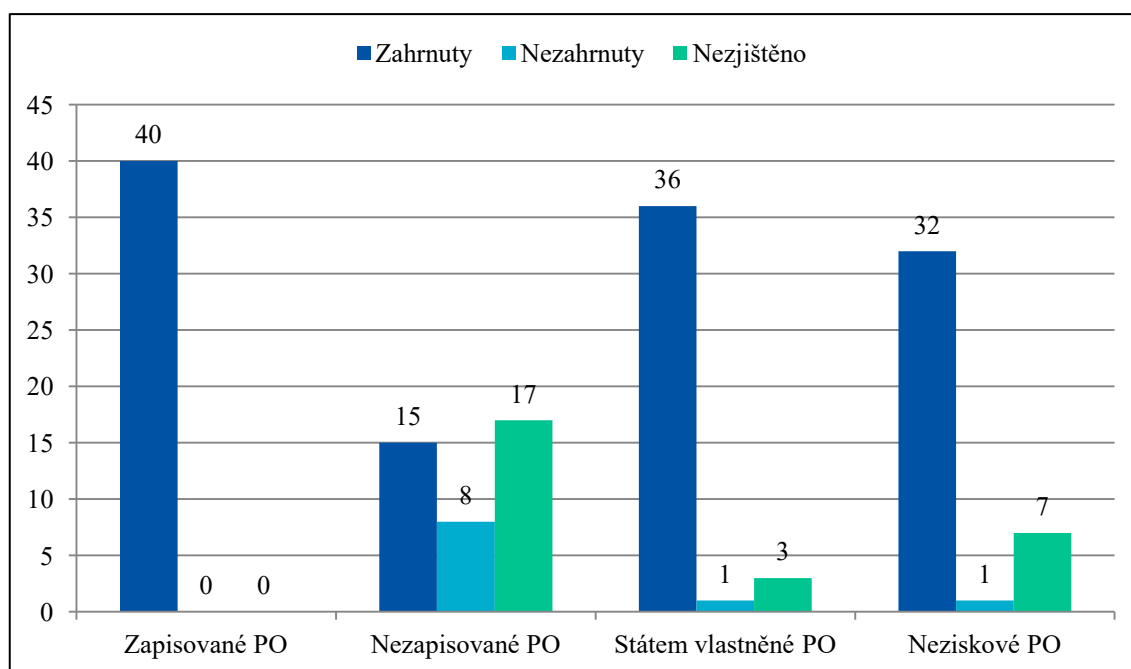
Graf č. 8 - Právní základ odpovědnosti právnických osob dle studie OECD

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 29

Jednotlivé členské státy se také odlišují dle osobní působnosti předpisů, které upravují odpovědnost právnických osob za mezinárodní korupci, a to především druhy právnických osob, na které se předpisy aplikují. Organizace OECD ve své studii rozlišila 4 druhy právnických osob, mezi které řadí právnické osoby zapisované do obchodních rejstříků, právnické osoby nezapisované, právnické osoby vlastněné státem a neziskové právnické osoby. Česká republika se zařadila mezi většinu států, tj. státy, které vyvozují odpovědnost u soukromých právnických osob a zároveň i u veřejných právnických osob alespoň v určitých mezích (83%) (viz graf č. 9).

Graf č. 9 - Druhy právnických osob dle studie OECD²⁹⁶

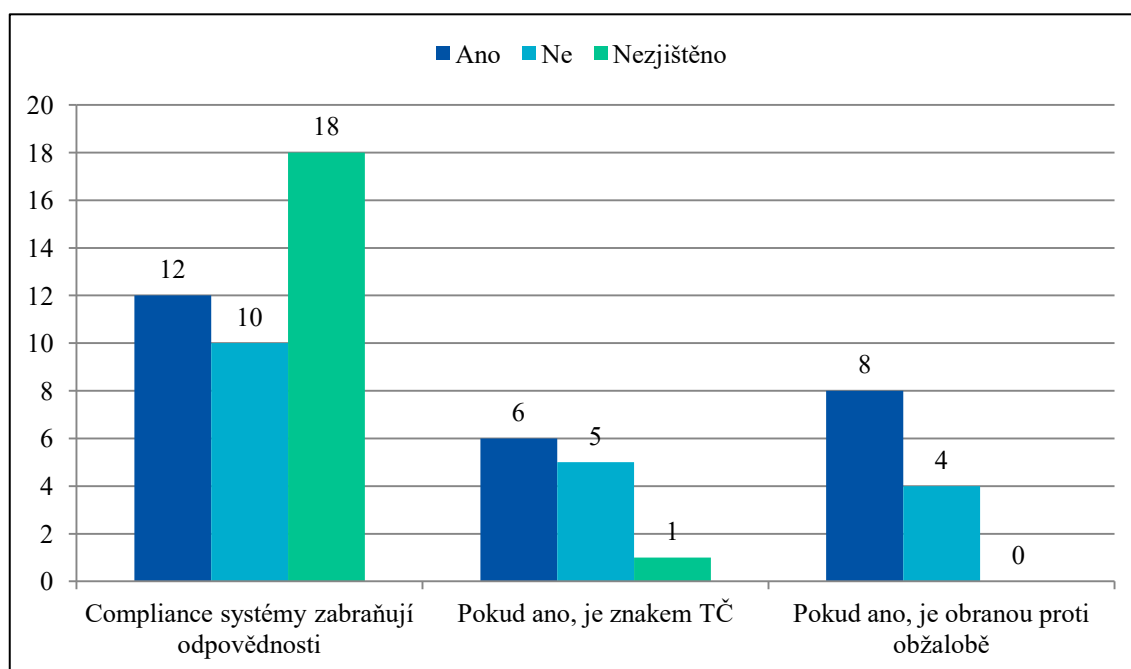
Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 36

Porovnávací studie také řešila v současné době velmi relevantní otázku, zda v jednotlivých členských státech může implementace compliance programu umožnit vyvinění právnické osoby z odpovědnosti. Ve 12 státech (29%) právní předpisy umožňují, aby se právnická osoba vyvinila z odpovědnosti za korupci mezinárodních veřejných činitelů alespoň v určité míře či při splnění určitých podmínek. V některých případech je tato skutečnost v právním řádu zakotvena tak, že přímo součástí definice trestného činu a její prokázání spočívá na veřejné obžalobě či jejím ekvivalentu. Naopak v některých ostatních státech je tato možnost poskytnuta právnické osobě ve formě obrany (tzv. affirmative defence) proti obžalobě, kdy je na právnické osobě, aby implementací zmíněného compliance programu prokázala. Nelze však říci, že ve státech, ve kterých implementace compliance programu nemůže být prostředkem k vyvinění, nemá smysl koncept compliance v právnické osobě přijmout a dodržovat. V těchto státech implementace takového programu či „systému může být vnímána jako

²⁹⁶ Zkratka PO je použita ve významu právnické osoby.

*polehčující okolnost při ukládání sankcí za mezinárodní korupci či jiné delikty*²⁹⁷. Česká republika je dle organizace OECD zařazena mezi státy, které umožňují vyvinění z trestní odpovědnosti pomocí implementace compliance systému. Nejprve má „*státní zástupce důkazní břemeno prokázat, že právnická osoba nepřijala opatření, která lze spravedlivě požadovat, k prevenci trestného činu a poté právnická osoba dokazuje, že učinila veškeré snahy k implementaci efektivního compliance programu*“²⁹⁸ (viz graf č. 10).

Graf č. 10 - Vyvinění prostřednictvím compliance dle studie OECD²⁹⁹

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 68

Studie OECD také členské státy dělí dle skutečnosti, zda je k odpovědnosti právnické osoby nutné, aby došlo k zahájení trestního stíhání, resp. k odsouzení, fyzické osoby,

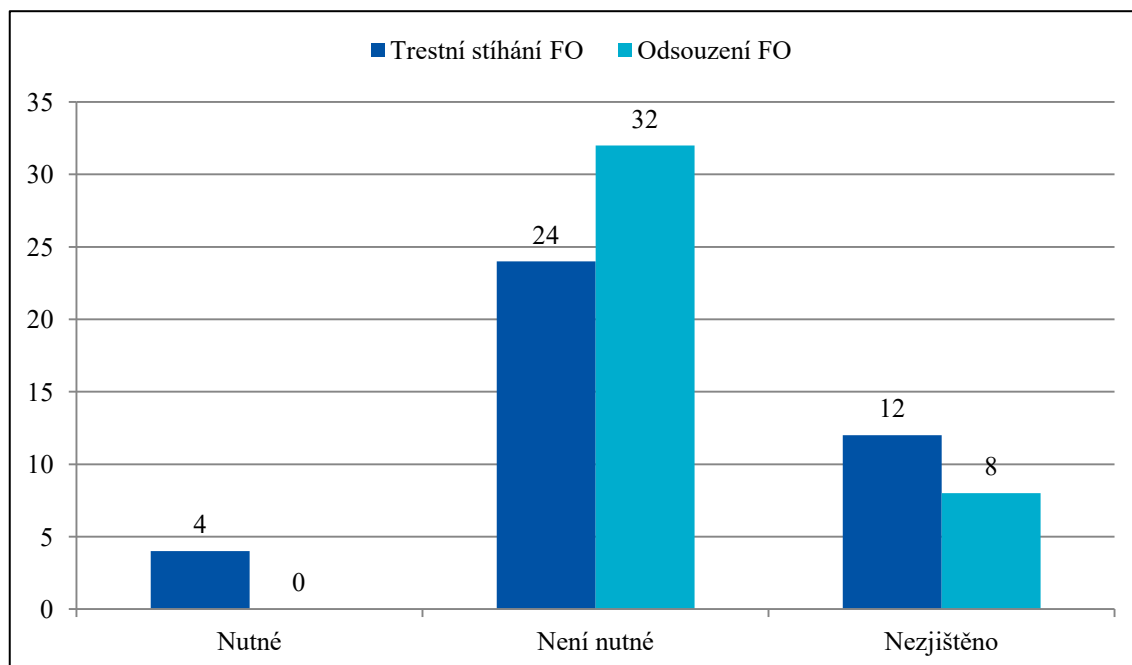
²⁹⁷ OECD. *Liability of Legal Persons for Foreign Bribery: A Stocktaking Report* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/liability-of-legal-persons-for-foreign-bribery-stocktaking-report.htm>, str. 68.

²⁹⁸ Tamtéž, str. 69.

²⁹⁹ Zkratka TČ je použita ve významu trestného činu.

která protiprávní jednání spáchala. Česká republika se řadí k většině států, kdy není požadováno, aby byla konkrétní fyzická osoba identifikována (viz graf č. 11).

Graf č. 11 - Požadavek trestního stíhání/odsouzení FO dle studie OECD³⁰⁰

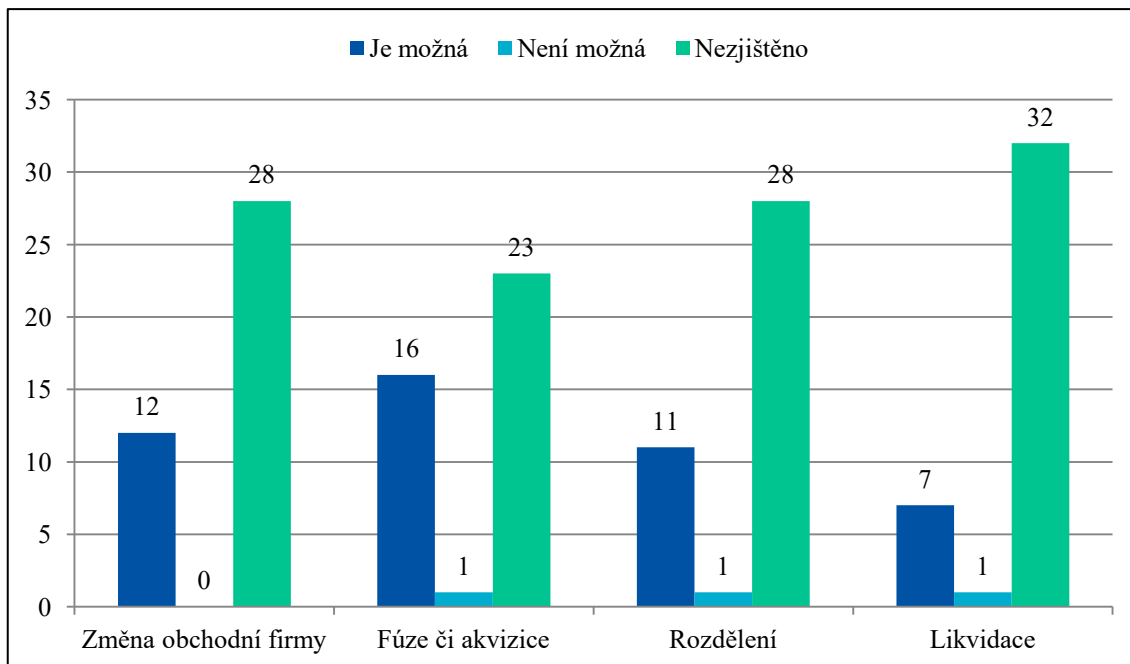

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 73

Další důležitou zkoumanou skutečností bylo, zda právní úprava jednotlivých členských států umožňuje odpovědnost právního nástupce právnické osoby. Studie OECD mezi skutečností zakládající odpovědnost právního nástupce řadí změnu obchodní firmy, fúzi či akvizici, rozdělení a likvidaci. Česká republika se opětovně zařazuje mezi většinu právních úprav (viz graf č.12).

³⁰⁰ Zkratky FO a PO jsou použity ve významu fyzické, resp. právnické osoby.

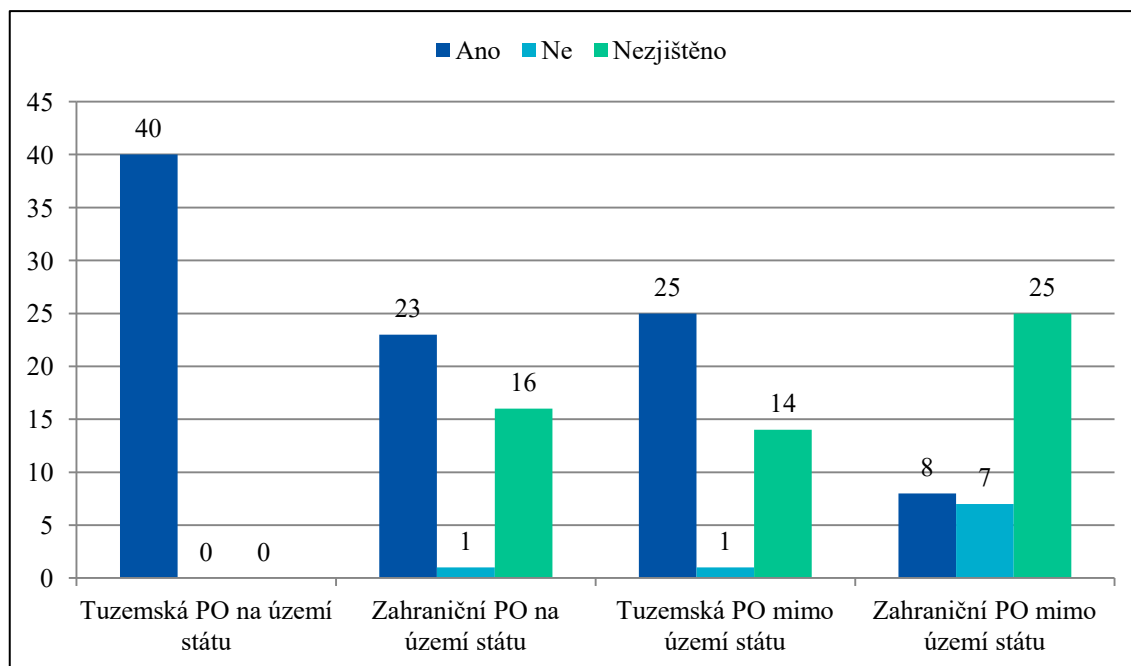
Graf č. 12 - Odpovědnost právního nástupce dle studie OECD

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 103

V neposlední řadě studie OECD zkoumala také místní působnost zákonů. Za důležitý prvek pro dělení jednotlivých právních systémů byla považována skutečnost, zda jde o právnickou osobu tuzemskou či zahraniční a zda byl trestný čin spáchán na území státu (nebo alespoň jeho část) či v zahraničí (viz graf č. 13).

Graf č. 13 - Místní působnost předpisů dle studie OECD³⁰¹

Zdroj: OECD Stocktaking report 2016, str. 112

10.5 Případová studie - compliance a riziko trestní odpovědnosti

V rámci rigorózní práce byla oslovena náhodně zvolená právnická osoba z energetického průmyslu, která je součástí skupiny působící i v jiných státech, s dotazem na opatření, která jsou implementována s cílem předcházet a umožnit účinnou reakci na případné korupční jednání, tj. v rámci protikorupční compliance. Oblast činnosti právnické osoby a její přeshraniční vztahy přispívají ke zvýšení obecné míry rizika, na které musí právnická osoba reagovat v rámci svého interního systému reagovat. Na druhou stranu jsou zmíněná opatření implementována pro celou skupinu právnických osob a jednotlivé subjekty tak mohou čerpat z širší zkušenosti týkající se korupčních rizik.

Za účelem protikorupční compliance dotázaná právnická osoba především průběžně vyhodnocuje korupční rizika. Tato činnost je svěřena útvaru, který se věnuje problematice compliance na úrovni skupiny, zaměstnancům vykonávajícím funkci

³⁰¹ Zkratka PO je použita ve významu právnické osoby.

compliance v jednotlivých právnických osobách, které jsou součástí skupiny, ale i jednotlivým vedoucím zaměstnancům. Navíc je tento systém pravidelně hodnocen a jeho působení vylepšováno na základě komunikace mezi vedením společnosti, zaměstnanci, zaměstnanci vykonávajícími funkci compliance a útvarem, který se věnuje compliance na úrovni skupiny. Toto hodnocení probíhá i se zaměřením na měnění se regulatorní a legislativní prostředí.

Pro podporu firemní kultury jsou dále v právnické osobě pro zaměstnance na téma korupce pořádána pravidelná školení, jejichž organizace je svěřena zaměstnancům vykonávajícím funkci compliance. Jejich obsah se zaměřuje na znaky korupčního jednání, korupční rizika ale i na trestněprávní důsledky takového jednání. Povinnost zdržet se činnosti, která by mohla být považována za korupci, je zároveň komunikována i v interních předpisech právnické osoby, např. v etickém kodexu a v pracovním řádu. Jednotliví zaměstnanci jsou s těmito předpisy seznamováni a je jejich povinností je dodržovat. Ve vztahu k třetím osobám, např. obchodním partnerům, probíhá průběžné monitorování korupčních rizik s tím, že právnická osoba očekává, že třetí osoby budou dodržovat základní etická pravidla vyplývající z jejích interních předpisů. Tyto zásady jsou zahrnovány i do uzavíraných smluv. V některých případech, především pokud má obchodní partner odlišná etická pravidla, může právnická osoba smluvní vztah v této otázce upravit odlišně, ale vždy směřuje k tomu, aby její postavení odpovídalo nejlepšímu a v praxi ustálenému postupům. Třetí osoby jsou navíc prověřovány prostřednictvím procedur due diligence tak, aby se zamezilo případné odpovědnosti právnické osoby či poškození pověsti v důsledku neuplatňování či nedodržování pravidel compliance obchodními partnery.

Za účelem odhalování korupčního jednání, ale také jiných druhů podvodných jednání, právnická osoba svým zaměstnancům umožňuje, aby se obrátili se svými podněty na zaměstnance vykonávající funkci compliance či na externí kontaktní osobu prostřednictvím telefonní linky, emailu, pošty či osobně. Právnická osoba zároveň klade důraz na možnost zachování anonymity oznamovatele. Důležité kontakty jsou komunikovány a jsou dostupné všem zaměstnancům.

Vedle zmíněných opatření právnická osoba také zakotvuje úpravu některých specifických etických problémů tak, aby se s nimi byli její zaměstnanci schopni v rámci

běžného fungování činnosti právnické osoby správně vypořádat, např. upravuje problematiku poskytování a přijímání darů.

10.6 Seznam grafů a tabulek

Tabulka č. 1 - Přehled vybraných statistických údajů NSZ 2008 - 2015	49
Graf č. 1 - Trestné činy, za které byly právnické osoby pravomocně odsouzeny	50
Graf č. 2 - Uložené tresty dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.....	51
Graf č. 3 - Obory činnosti odsouzených právnických osob	52
Graf č. 4 - Průzkum výskytu korupce a její vnímání obyvatelstvem.....	57
Tabulka č. 2 - Osoby odsouzené v souladu s úmluvou OECD od 1999 do 2015.....	61
Graf č. 5 - Praktiky považované dle Eurobarometer 428 za nejrozšířenější v 2015.....	64
Tabulka č. 3 - Top 10 nejvyšších peněžitých trestů a pokut uložených dle FCPA	87
Tabulka č. 4 - Počet řízení dle zákona FCPA	88
Graf č. 6 - Nejčastější důvody, proč nedochází k oznamování korupce.....	110
Obrázek č. 1 - Index vnímání korupce 2016 za Českou republiku.....	148
Graf č. 7 - Povaha odpovědnosti právnických osob dle studie OECD	149
Graf č. 8 - Právní základ odpovědnosti právnických osob dle studie OECD.....	150
Graf č. 9 - Druhy právnických osob dle studie OECD	151
Graf č. 10 - Vyvinění prostřednictvím compliance dle studie OECD	152
Graf č. 11 - Požadavek trestního stíhání/odsouzení FO dle studie OECD	153
Graf č. 12 - Odpovědnost právního nástupce dle studie OECD	154
Graf č. 13 - Místní působnost předpisů dle studie OECD	155